

CONTROVERSIÆ MEMORABILIS

Inter Paulum V. Pontificem Max.
& Venetos;

*De Excommunicatione contra eosdem Venetos Romæ
promulgata XV 11. Aprilis anno
CICIDCVI.*

ACTA ET SCRIPTA VARIA

Summa fide ex Italico in Latinum Sermonem
conuersa, prout Romæ & Venetiis
excusa prodierunt.

Index scriptorum pagina sequente extat.

IN BIBLIOTHECA SANVINCENTIANA,
Apud Paulum Marcellum,
SUMPTIBVS
CALDORIANÆ SOCIETATIS.
ANNO CICIDCVII.

9 128 2V 0 5 1 0 0 1

2 1 2 7 0 0 0 0 0 0

0 0 0 0 0 0 0 0 0 0

0 0 0 0 0 0 0 0

0 0 0 0 0 0 0 0 0 0

0 0 0 0 0 0 0 0 0 0

0 0 0 0 0 0 0 0

0 0 0 0 0 0 0 0 0 0

0 0 0 0 0 0 0 0

0 0 0 0 0 0 0 0 0 0

0 0 0 0 0 0 0 0 0 0

0 0 0 0 0 0 0 0

0 0 0 0 0 0 0 0 0 0

0 0 0 0 0 0 0 0 0 0

0 0 0 0 0 0 0 0 0 0

0 0 0 0 0 0 0 0

0 0 0 0 0 0 0 0 0 0

0 0 0 0 0 0 0 0

INDEX SCRIPTORVM

HOC VOLUMINE

comprehenforum.

Breue excommunicationis P. Pauli V. contra Venetos. pag. 1.

Litera Ducis Venet. ad Ecclesiasticos Domini pag. 4.

Litera Reip. & Senatus Venet. ad subditos pag. 16.

Dissertatio de Iuribus Reip. authore Antonio Quirino. pag. 23.

Considerationes P. Pauli Veneti in censuras Pontificis. pag. 81.

Tractatus de interdicto. pag. 169.

Cardinalis Baronij Paranesis ad Remp. Ven. pag. 245.

Epistola duorum Iurisc. & sententie Cardin. Baronij, & Columna, pagina 1.

Responsio doctoris Theologi. pag. 85.

Responsio Bellarmini ad eundem libellum. pag. 105.

Defensio Iohannis Marsilij. pag. 173.

Protestatio

- Protestatio Io. Marsilij.* pag. 421.
Tractatus, & resolutio de excommunicatio-
nis validitate, Gersoni autore p. 426.
Responsio Bellarmini ad Gersonem. p. 441.
Apologia Gersonis autore P. Paulo Veneto
 pag. 479.
Epistola. Tomæ Bouij ad Pontificem. pag.
 603.

BREVE

B R E V E

PAVLI V. PONTIFICIS

MAXIMI,

QVO VENETI AB IPSO

EXCOMMUNIANTVR:

THE V. M. R. A.

OF THE V. M. R. A.

OF THE V. M. R. A.

OF THE V. M. R. A.

OF THE V. M. R. A.

PAVLVS PAPA V.

VENERABILIBVS FRATRIBUS Patriarchis, Archiepiscopis, & Episcopis, per uniuersum dominium Reipublicæ Venetorum constitutis, & dilectis filiis eorum Vicariis in spiritualibus generalibus, necnon uniuersis Abbatibus, Prioribus, Primiceriis, Prepositis, Archidiaconis, Archipresbyteris, Decanis, Plebanis, & Parochialium Ecclesiarum Rectoribus, aliisque personis in dignitate Ecclesiastica constitutis, in eodem dominio existentibus, tam secularibus, quàm quorumuis Ordinum & Institutorum regularibus, salutem & Apostolicam benedictionem.

SUPERIORIBVS mensibus ad nostram, & Apostolicæ Sedis au-
nientiam peruenit, Ducem, & Se-
datum Reipublicæ Venetorum, an-
nis elapsis in eorum Consiliis plura,
ac diuersa decreta, tum Sedis Apostolicæ aucto-
ritati, & Ecclesiasticæ libertati, ac inmunitati
contraria, tum generalibus Conciliis, & sacris Ca-
nonibus, necnon Romanorum Pontificum con-
stitutionibus repugnantia statuissē: Et inter cetera

sub die xxij. mensis Maij anni M. DCII. sumpta occasione, ex quadam lite, seu controversia inter doctorem Franciscum Zabarellam ex vna, & Monachos Monasterij de Praglia nuncupatos Ordinis sancti Benedicti Congregationis Cassinen. aliàs sanctæ Iustinæ de Padua in Diocesi Paduan. ex altera partibus vertente, in eorum Consilio statuisse, non solum vt dicti Monachi tunc, aut deinceps vlllo vnquam tempore, actionem, per quam sub quouis titulo, aut colore in bonis Ecclesiasticis emphiteoticis à laicis possessis præferrentur, prætendere, ac etiam iure prælationis, seu consolidationis directi cum vtili dominio, aut exinctionis lineæ in primis inuestituræ comprehensæ, aut alia quavis causa bonorum prædictorum proprietatem sibi vindicare minimè possent, sed tantummodo ius directi dominiij illis præseruatum esset, verùm etiam, vt id ipsum quoad cæteras omnes personas Ecclesiasticas sæculares, & regulares Monasteria Monialium, Hospitalia, & alia loca pia in eorū temporali dominio existentia, declaratum, & firmiter deliberatum censeretur. Et sub die decima Ianuarij M. DCIII. ad superiora quædam Consilia ab eorum Maioribus, vt etiam asserebant, habita respicientes, quibus cauebatur, ne quisquam, siue sæcularis, siue Ecclesiasticus in Vrbe Venetiarum, Ecclesias, Monasteria, Hospitalia, atque alias religiosas Domos, & pia loca, sine eorum speciali licentia fundaret, & erigeret, in Consilio Rogatorum congregatos iterum decreuisse, vt id eandem in omnibus iurisdictionis eorum locis vim obtineret, & præterea exilij, ac perpetui carceris, & publicationis fundi, vëditionisq; ædificij contra secus facientes

cientes pœnam edixisse : Vtcrius eosdem Ducem & Senatū die xxvj. mensis Martij anni M.DCV. in-
 harentes alteri decreto anno M. DXXXVI. ab eo-
 dem Senatu factō, in quo (vt asserebant) erat expres-
 sè prohibitum, ne quis sub certis in illo contentis
 pœnis, in vrbe Venetiarum, eiusque Ducatu bona
 immobilia ad pias causas testamento, seu donatio-
 ne inter viuos, relinqueret, aut alio quouis titulo a-
 lienaret, siue ad earum fauorem vltra certum tunc
 expressum tempus obligaret, (quod in illum vsque
 diē, vt ibi etiam dicebatur, vsu receptum & obserua-
 tū non fuerat :) non modo iterum id vetuisse, sed
 expressè etiam prohibuisse, ne bonorum eiusmodi
 immobilium alienationes in fauorem personarum
 Ecclesiasticarum, sine Senatus prædicti licentia,
 fierent; ac insuper decretum ipsū, & pœnas in
 eo contentas per vniuersum eorum dominium
 extendisse, & per Rectores, & Potestates Civita-
 tum, & locorum sui dominij, promulgari fecisse,
 atque bona immobilia omnia, quæ contra præ-
 missorum formam vendi, aut quouis modo aliena-
 ri contingeret, vltra nullitatis pœnam publicari, &
 vendi, eorumque pretium inter Rempublicam i-
 psam, Magistratum exequentem, & eius mini-
 stros, ipsūque denuntiatorem diuidi mandasse,
 & alias, prout in decretis, & mandatis Ducis, &
 Senatus prædictorum latius dicitur, contineri. Ac
 præterea eosdem Ducem & Senatum, Scipionem
 Saracenum Canonicū Vicentinum & Brandoli-
 num Valdemarinum Foroiuliensem Abbatem
 Monasterij, seu Abbatia de Neruesa Taruisinæ
 Diœcesis, personam in dignitate Ecclesiasti-
 ca constitutam, ob quædam prætenfa crimina in

ciuitate Vicentina, & alibi per illos (vt dicebatur)
 commissa, carceri mancipasse, & mancipatos deti-
 nuisse, sub prætextu, quòd eis hæc facere liceret, in-
 ter alia ob quædam ipsis Duci & Reipublicæ à qui-
 busdam Romanis Pontificibus Prædecessoribus
 nostris concessa (vt asserebant) priuilegia. Cumque
 præmissa in aliquibus Ecclesiarum iura etiam ex
 contractibus initis ipsis Ecclesiis competentia au-
 ferant, ac præterea in illis, & aliis Sedis Apostolicæ
 ac Nostræ auctoritati, & Ecclesiarum iuribus, &
 personarum Ecclesiasticarum priuilegiis præiudi-
 cium inferant, ipsamque libertatem, ac immunita-
 tem Ecclesiasticam tollant. Ac ea omnia in ipsorum
 Ducis & Senatus animarum perniciem & scanda-
 lum plurimorum tendant. Et cum ij, qui supradi-
 cta, ac similia edere, & promulgare, illisque vt i ausi
 sunt, in censuras Ecclesiasticas à sacris Canonibus,
 generalium Conciliorum decretis, & Romanorum
 Pontificum constitutionibus inflicta, necnon
 etiam priuationis feudorum, & bonorum, si
 quæ ab Ecclesiis obtinent, pœnam, eo ipso incur-
 rerint, à quibus censuris, & pœnis, nonnisi à Nobis,
 aut Romano Pontifice pro tempore existente,
 absolui, & liberari possint, ac præterea inhabiles, &
 incapaces sint, qui absolutionis, & liberationis be-
 neficium consequatur, donec editas leges nouis e-
 dictis atque decretis sustulerint, omniâque inde se-
 quuta reipsa in pristinum statum reintegrauerint:
 Cûque etiam Dux & Senatus prædicti, post plures
 paternas nostras monitiones à multis mensibus ci-
 trà eis factas, adhuc decreta, & edicta præfata non
 reuocauerint, ac eosdem Canonicum Saracenum,
 & Abbatem Brändolinum carceratos detineant, &

illos venerabili fratri Horatio Episcopo Hieracensi, nostro & Apostolicæ Sedis apud eos Nuncios ut debebant, non consignauerint, Nos, qui nullo pacto ferre debemus, ut Ecclesiastica libertas, & immunitas, Nostræque & Sedis Apostolicæ auctoritas violetur, & contemnatur: Inhærentes plurium generalium Conciliorum decretis, ac vestigiis re. me. Innocentij III. Honorij III. Gregorij IX. Alexandri III. Clementis III. & Martini etiam III. Bonifacij VIII. Bonifacij IX. Martini V. & Nicolai V. & aliorum Romanorum Pontificum Prædecessorum nostrorum, quorum aliqui similia statuta aliàs contra libertatem Ecclesiasticam edita, tanquam ipso iure nulla, inualida & irrita reuocarunt, ac nulla, inualida, & irrita esse decreuerunt, & declararunt, & aliqui contra similibus edictorum statutarios, & alios ad excommunicationis promulgationem, nec non ad alia infra scripta seu eorum aliqua deueniunt, habita cum venerabilibus fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus matura consultatione, de ipsorum consilio, & assensu, licet supradicta decreta, edicta, & madata ipso iure nulla, inualida, & irrita sint, ea nihilominus ipso iure adhuc de nouo nulla, inualida & irrita, nulliusque roboris, & momenti fuisse, & esse, & neminem ad illorum obseruantiam teneri, per præsentem decernimus, & declaramus. Et insuper auctoritate omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius, ac Nostra, nisi Dux & Senatus prædicti intra viginquatuor dies à die publicationis præsentium in hac Alma Vrbe faciendæ computandos, quorū primos octo pro primo, octo pro secundo, & reliquos octo pro tertio & ultimo, ac peremptorio termino, & pro monitione cano-

nica illis assignamus, prædicta decreta omnia, & in illis contenta, & inde sequuta quæcunque, omni prorsus exceptione & excusatione cessante publicè reuocauerint, & ex eorum Archiuiis, seu Capitularibus locis, aut libris, in quibus decreta eiusmodi annotata reperiuntur, deleri, & cassari, & in locis eiusdem dominij, ubi promulgata fuerunt, reuocata, deleta, & cassa esse, neminemque ad illorum obseruantiam teneri publicè nunciari, ac omnia inde secuta in pristinum statum restitui fecerint & ulterius nisi à similibus decretis contra libertatem, immunitatem, & iurisdictionem Ecclesiasticam, ac Nostram, & Sedis Apostolicæ auctoritatem, ut præfertur, facientibus edendis, & respectiue faciendis in posterum cauere, & penitus abstinere promiserint, ac Nos de reuocatione, deletione, cassatione, nunciatione, restitutione, ac promissione prædictis certiores reddiderint, & nisi etiam prædictos Scipionem Canonicum, & Brandolinum Abbatem prædicto Horatio Episcopo & Nuncio cum effectu consignauerint, seu consignari fecerint, ipsos tunc, & pro tempore existentem Ducem & Senatū Reipublicæ Venetorum, statutarios, & eorum fautores, consultores, & adhærentes, & eorum quemlibet, etiam si non sint specialiter nominati, quorum tamen singulorum nomina & cognomina præsentibus pro expressis haberi volumus, ex nunc prout ex tunc, & è contra excommunicamus, & excommunicatos nunciamus, & declaramus: A qua excommunicationis sententia, præterquam in mortis articulo constituti, ab alio, quàm à Nobis, & Romano Pontifice pro tempore existente, etiam prætextu cuiuscunque facultatis, eis, & cuilibet illorum tam in genere,

genere,quàm in specie pro tempore defuper concessa, seu concedendæ, nequeant absolutionis beneficium obtinere: Et si quempiam eorum, tanquam in tali periculo constitutum ab eiusmodi excommunicationis sententia absolui contigerit, qui postmodum conualuerit, is in eandem sententiam reincadat eo ipso, nisi mandatis nostris, quantum in se erit, paruerit: Et nihilominus, si obierit, post obtentam huiusmodi absolutionem, Ecclesiastica careat sepultura, donec mandatis nostris paritum fuerit: Et si dicti Dux & Senatus per tres dies, post lapsum dictorum vigintiquatuor dierum, excommunicationis sententiæ animo (quod absit) sustinuerint indurato, sententiæ ipsam aggrauantes, ex nunc prout ex tunc ciuitatem Venetiarum, & alias Ciuitates, Terras, Oppida, Castra, & loca quæcumque, ac vniuersum temporale dominum dictæ Reipublicæ Ecclesiastico interdicto supponimus, illamque & illud supposita esse nunciamus, & declaramus, quo durante in dicta ciuitate Venetiarum & aliis quibuscunque dicti Domini Ciuitatibus, Terris, Oppidis, Castris & locis, illorumque Ecclesiis, ac locis piis, & oratoriis etiam priuatis, & domesticis Capellis, nec publicè, nec priuatim, Missæ tam solemnes, quàm non solemnes, aliaque diuina Officia celebrari possint, præterquam in casibus à iure permissis, & tunc in Ecclesiis tantùm & non aliibi, & in illis etiam ianuis clausis, non pulsatis campanis, ac excommunicatis, & interdictis prorsus exclusis: neque aliter quæcumque indulta, & priuilegia Apostolica; quoad hoc quibuscunque tam sæcularibus, quàm regularibus Ecclesiis, etiam quantumcunque exemptis, & Apostolicæ Sedi imme-

diatè subiectis, etiam si de ipsorum Ducis, & Senatus iure patronatus, etiam ex fundatione, & dotatione, aut etiam ex privilegio Apostolico existant, ac etiam si tales sint, quæ sub generali dispositione non comprehendantur, sed de illis specialis, & individua mentio habenda sit, Monasteriis, Ordinibus etiam Mendicantium, aut institutis regularibus, eorumque Primiceriis, Prælatiis, Superioribus, & aliis quibuscunque etiam particularibus personis, aut piis locis, & oratoriis etiam domesticis, ac Capellis priuatis, ut præfertur, in genere, vel in specie, sub quibuscunque tenoribus, & formis hætenus concessa, & in posterum concedenda ullatenus suffragentur: Ac ulterius eosdem Ducem & Senatum, & quemlibet eorum, non solum Reipublicæ, sed etiam priuato nomine si aliqua bona Ecclesiastica in feudum, seu aliàs quouis modo à Romana, aut vestris, seu aliis Ecclesiis concessa obtineant, illis feudis, & bonis, necnon etiam omnibus, & quibuscunque privilegiis, & indultis, in genere vel in specie, in quibusdam videlicet casibus & delictis contra Clericos procedendi, illorumque causas, certa forma præscripta, cognoscendi à Romanis Pontificibus Prædecessoribus nostris forsan quomodolibet concessis, ex nunc similiter, prout ex tunc, & è contra priuamus, ac priuatos fore, & esse nunciamus, & decernimus. Et nihilominus, si ipsi Dux, & Senatus in eorum contumacia diutius persistiterint indurati, censuras & pœnas Ecclesiasticas contra illos, eisque adhærentes, & in præmissis quouis modo fauentes, aut auxilium, consilium & fauorem præstantes, etiam iteratis vicibus aggrauandi, & reaggrauandi, aliasque etiam pœnas contra ipsos

ipsos Ducem & Senatum declarandi, & ad alia oportuna remedia, iuxta sacrorum Canonum dispositionem, contra eos procedendi, facultatem nobis & Romanis Pontificibus successoribus nostris nominatim & in specie reservamus. Non obstantibus quibuscumque constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, necnon privilegiis, indultis, & litteris Apostolicis eidem Duci & Senatui, aut quibuscumque aliis personis in genere vel in specie, præsertim, quod interdicti, suspendi, vel excommunicari non possint per litteras Apostolicas, non facientes plenam, & expressam, ac de verbo ad verbum de indulto huiusmodi mentionem, ac, aliàs sub quibuscumque tenoribus, & formis, & cum quibuscumque etiam derogatoriis derogatoriis, aliisque efficacioribus, & insolitis clausulis, ac irritantibus, & aliis decretis, ac in specie cum facultatibus absolendi in casibus, nobis, & Apostolicæ Sedi reservatis, illis quovis modo per quoscumque Romanos Pontifices, ac Nos, & Sedem Apostolicam in contrarium præmissorum concessis, confirmatis, & approbatis: Quibus omnibus & singulis, & aliis suprâ expressis, eorum tenores præsentibus pro expressis habentes, hac vice duntaxat specialiter, & expressè derogamus, ceterisque contrariis quibuscumque. Ut autem præsentis Nostræ litteræ ad omnium maiorem notitiam deducantur, Vobis & cuilibet vestrum per easdem præsentis committimus, & in virtute sanctæ obedientiæ, & sub divini interminatione iudicii, necnon sub interdicti ingressus Ecclesiæ, ac suspensionis à Pontificalium exercitio, ac fructuum Mensarum Patriarchalium, Archiepiscopalium & Episcopaliū perceptione, quoad vos, Fra-

tres Patriarchæ, Archiepiscopi, & Episcopi, ac etiam priuationis dignitatum, beneficiorum, & officiorum Ecclesiasticorum quorumcunque, quæ obtinueritis, ac etiam vocis actiue & passiuæ, ac inhabilitatis ad illa, & alia in posterum obtinenda, quoad vos, filij Vicarij, & alij supradicti, eo ipso incurrendis, aliisque arbitrio Nostro infligendis pœnis districtè præcipiendo mandamus, vt per vos, vel alium seu alios, præsentis litteras, postquam eas receperitis, seu earum notitiam habueritis, in vestris quisque Ecclesiis, dum maior in eis populi multitudo ad diuina conuenerint, ad maiorem cautelam, solemniter publicetis, & ad Christi fidelium notitiam deducatis, necnon ad earundem Ecclesiarum vestrarum valuas affigi, & affixas dimitti faciatis. Et vltcrius volumus, vt præsentium transumptis etiam impressis, manu alicuius Notarij publici subscriptis, & sigillo personæ in dignitate Ecclesiastica constitutæ munitis, eadem prorsus fides vbique habeatur, quæ ipsis præsentibus haberetur, si forent exhibitæ vel ostensæ, quodque eadem præsentis, siue illarum exempla, etiam vt præfertur impressa ad Ecclesiæ Lateranensis, & Basilicæ Principis Apostolorum, & Cancellariæ nostræ Apostolicæ valuas, & in acie Campi flore vt moris est affixæ, & publicatæ eosdem Ducem & Senatum, ac alios quoscunque prædictos, vosque etiam vniuersos, & singulos, respectiue perinde afficiant, ac si eorum ac vestrum cuilibet personaliter directæ, intimatæ, & præsentatæ fuissent. Datum Romæ apud sanctum Petrum sub Annulo Piscatoris, die xvii. Aprilis. M. DCVI. Pontificatus nostri anno Primo.

M. Vestrius Barbianus.

Anno

Anno à Natiuitate D. N. Iesu Christi 1606. indi-
 ctione quarta, die verò xvij. mēfis Aprilis, Ponti-
 ficatus Sanctiss. in Christo Patris, & D. N. D. Pau-
 li diuina prouidentia Papæ V. anno eius primo,
 supradictæ litteræ earumque exempla impressa,
 affixa, & publicata fuerunt ad valuas Ecclesię La-
 teranen. ac Basilicæ Principis Apostolorum, &
 Cancellariæ Apostolicę, necnon acie Campi flo-
 re vt moris est, per nos Christophorum funda-
 tum, & Ioan. Domenicum de Pace Apostolicos
 Cursores.

Petrus Aloysius Peregrinus
 Cursorum Magister.

ROMÆ, Ex Typographia Vaticana: M. CDVI.

LITTERÆ DVCIS VENETORVM
AD CLERVM QVI IN DOMINIO
REIPUBLICÆ VENETAE.

Leonardus Donatus, Dei gratia Venetiarum Dux, &c.

Ad reuerendissimos Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, totius Dominij nostri Veneti, & ad ipsorum Vicarios, Abbates, Priores, Parochialium Ecclesiarum Rectores, & alios Prælatos Ecclesiasticos, Salutem.

AD aures nostras peruenit, Sanctissimi Patris Pauli Papæ quinti mandato quoddam assertum Breue contra nos & Senatum ac Dominium nostrum fulminatum Romæ die xvij. Aprilis proximè elapsi publicatum & affixum fuisse, vobisque directum, cuius tenor in ipsis eius litteris continetur. Quamobrem nos, qui tranquillitatem ac quietem Dominij nostro regimini à Deo commissi seruare tenemur, & auctoritatem Principis neminem superiorem in temporalibus sub diuina Majestate agnoscentis tueri debemus, his nostris publicis literis, coram Deo, & vniuerso orbe protestamur, nihil eorum, quæ per nos fieri poterant, prætermisum fuisse, quo validissimas & indissolubiles rationes, & iura nostra Sanctitati suæ innotescerent, eique probarentur: primum quidem per Oratorem nostrum apud Sanctitatem suam legatione fungentem: deinde verò per nostras literas, quibus respondimus prioribus Breuibz nobis ab
ca di-

ea directis : Demū per extraordinarium Oratorem ad eandem propter ea missum. Verū, quum Sanctitatis suæ aures clausas inuenerimus, cognouerimusque præfatum Breue cōtra omne ius & æquum emanasse, & contra ea, quæ diuina Scriptura, sanctorum Patrū doctrina, sacrique Canones præcipiunt, in præiudiciū auctoritatis sæcularis à Deo nobis traditæ, & libertatis Reipub. nostræ, cum perturbatione tranquillæ possessionis, bonorum, honoris, & vitæ, qua fideles subditi nostri diuina gratia sub nostro regimine fruuntur, non sine omnium scandalo promulgatum fuisse : prædictum Breue non modò vt iniustum, indebitūque, verumetiam vt nullum, nulliusque roboris, aut momenti, nobis Sabeneum esse non dubitamus, atque ita inualidum, irritum, & fulminatum illegitime, & de facto, nulloque iuris ordine seruato, vt ea remedia adhibenda non duxerimus, quibus maiores nostri, & alij supremi Principes vsi sunt cum Pontificibus, qui potestatis à Deo sibi in ædificationem traditæ limites ac modos egressi fuerunt. Præsertim, quum exploratum nobis sit, vos, cæterosque fideles nostros subditos, vniuersūque orbem idem de eo existimatu-ros. Non dubitantes, quin, sicut ad hoc vsque tempus curæ animarum fidelium nostrorum sedulò inuigilastis, diuinòque cultui operam dedistis, qui vestra diligentia in hac nostra ditione ita floret, vt cæteris non sit inuidendum : sic posthac in eodem Pastorali officio perseueraturi sitis : quum nobis decretum, constitutūque sit, in sancta fide catholica, & Apostolica, atque in obseruantia S. Rom. Ecclesiæ persistere, quam maiores nostri à prima huius ciuitatis origine hucusque diuina comitâte gra-

tia, & sine vlla intermissione coluerunt.

Mandantes has nostras, vt omnibus innótescant, in magis conspicuis huius noſtræ vrſis, ac aliarum fidelium ciuitatum noſtro Principatui ſubiectarum, locis affigi. Certò exiſtimantes, tam manifeſtam promulgationem ad omnium aures peruenturam, qui de eiufdem Breuiſ publicatione aliquid audierunt, immo ad Sanctitatis ſuæ aures acceſſuram, Deúmque obſecramus, vt ſuo diuino Spiritu illius mentem excitet, quo Breuiſ ſui & omnium contra nos actorum nullitatem cognoſcat, & cauſſa noſtræ iuſtitia, hac æquitate perſpecta, animos nobis addat ad obſequium, reuerentiámque retinendam erga ſanctam ſedem Apoſtolicam, cuius nos, præceſſorésque noſtri, ac Reſpublica vniuerſa ſemper fuimus ſtudioſiſſimi, ac in poſterum fore decreuimus. Datum in noſtro Ducali Palatio, die ſexto Maij, Indictione quarta, anno M. D C. V I.

Iacobus Girardus Secretarius.

Impreſſa apud Rampazettum, typogr. ſpſum Ducalem.

LITERÆ SERENISSIMÆ REIPV-
BLICÆ, AC SENATVS VENETIARVM,
ſuis municipiis & ſubditis.

QUum voluntate æterni Dei conſtitutum ſit, vt regimini hominum, & cōſeruatiōi ſocietatis ciuilis, ſedeant in mundo Principes, qui ſint ipſius vicarij & imitatores: quia, vt ipſe, Pater & Protector vniuerſalis, ſua ſumma bonitate & ſapientia omnibus ſuccurrit ac prouidet: ita etiam Principum prudentia ac legibus protegantur ac defendantur ipſorum ſubiecti in ſuis peculiaribus dominiis: cui rei continuè inuigilando Reſpublica Veneta, nec mi-
nus ſa-

nus satagens beneficia & commoda ciuitatum sibi
 subiectarum, quàm ipsius ciuitatis Venetæ, pio &
 paterno zelo mota voluit incolas ciuitatum illarū,
 (qui sunt membra carissima, & pars ipsius Reipub-
 licæ)semper participes fieri tum legum, tum statu-
 torum, quæ cognouit esse in beneficium & com-
 modum ipsorum. Quum igitur iam per centurias
 annorum prohibitum sit in hac ciuitate ac Duca-
 tu, nequis alienet, distrahat, aut diuendat possessio-
 nes suas seu immobilia hominibus ecclesiasticis:
 quia ita continuè acquirentes, quum spes nulla sit in
 manus laicorum vnquam illa immobilia reditura,
 certissimum erat breui tempore ad ipsos peruen-
 turos omnes fundos & immobilia, aut ipsorum
 maiorem partē, maximo damno rerum publicarū,
 & graui ciuium incommodo, quibus, pace & bello
 grauatis personalibus functionibus & muniis pu-
 blicis, nullo pacto potuissent patriæ reddere quod
 illi debent, si possessionibus suis ac immobilibus
 destituerentur. Quod videns serenissima Reip. Ve-
 neta maxima confusione introductum esse, timēns-
 que ne in aliis terris ac locis sui dominij, contagio
 illa serperet, vbi tum artibus Ecclesiasticorum, tum
 simplicitate deuotarum ac piarum personarū, quar-
 ta pars, imo tertia agrorum, ac aliorū immobilium
 abalienata fuit: hac iustissima lege, quæ beneficium
 ac commodum singulorum subiectorum spectat,
 sanxit, vt in omnibus ciuitatibus & territoriis ob-
 seruetur supra dictum interdictum: censentes iniu-
 stum esse, quum vos quotidiana onera & grauami-
 na sustineatis, eos, qui parum, aut etiam nihil Rei-
 pub. conferunt, otiosè frui bonis quæsitis sudore ac
 sanguine vestrorum progenitorum: conformantes

se in hoc cum omnibus Christianis Principibus, qui bono moderamine suorum regnorum, curant ut à suis subiectis hoc ipsum obseruetur. Hæc lex competit solummodo subiectis laicis, & bona laica tantum spectat, quæ foro temporali subiiciuntur, nullo pacto imminuens aut infringens bona spiritualia & Ecclesiæ, cui facultas relinquitur acquirere, aut dona accipere in pecunia numerata, aut in alio mobili quod pecuniæ æquipolleat: imo etiam, cum bona Senatus venia, licet illi etiam immobilia acquirere. Quæ quidem omnia bona ecclesiastica, quum à Principibus publicis impensis protegantur ac defendantur, debent etiam, (ut à sanctissimis Synodis sancitum est) ipsis Principibus semper prompta & aperta esse in necessitatibus publicis, in bello & in pace. Sæpe etiam accidit, ut, sub religionis pallio, introducantur in ciuitates & arces turmæ hominum peregrinorum, qui construunt ædes, oratoria, templa, in locis iniquis, & qui publicæ securitati nocent, præter id quod introducunt mores absonos, aut bono publico aduersantes, possunt pessima effecta producere, cum variorum impedimentorum, tum etiam quia multiplicantes & crescentes in infinitum, consuetæ eleemosynæ & opera pia, non satis sunt magno numero religiosorum, cum incommodo, imo cum certa perniciæ, antiquarum, patriarum, ac protectricum sodalitatum religiosarum, quarum merita & preces semper à ruina vindicarunt non solum ciuitates, sed etiam ipsam Rempub. Cui malo quum occurratur per antiquissima statuta, quæ prohibent, ne sine venia ulli liceat in iis locis talia ædificia construere, non tamen ut destruantur templa, quæ hodie quamplurima sunt in nostro dominio,

dominio, immo plura quàm in vlllo alio Christiani orbis loco : sed quia Senatus (cui incumbit vestræ immunitatis, & securitatis publicæ cura) non inscius est innouationum quæ quotidie serpunt. Præterea, quum illa statuta, ministrorum incuriâ, hodie sint derelicta, statutum est denuo illa recensere & publicare, vt in tuto sit patria, & publica libertas conseruetur, censent Senatus ad Dei cultum pertinere, in tuto denuo collocare ac protegere ciuitates illas & ciues, qui sibi à Diuina maiestate commissi sunt. Ad hæc, quum ad quietè & pacificè viuendum necesse sit ius indifferenter exercere in discolos, & publicæ quietis violatores, in quorum numero, vt cuius notum est, sæpius reperuntur religiosi & ecclesiastici, qui in tantum numerum progressi, & summis diuitiis & otio licentiosiores facti ac insolentiores, pessimo exemplo turbant ac vexant, non solummodo ciues, immò & ciuitates ipsas, insidiantes facultatibus, honori ac vitæ proximorum, audentes, vt suis insatiabilibus cupiditatibus satisfaciant, præter litigia, & cauillosas altercationes forenses, veneno & ferro etiam ipsos parentes impetere, atque ita viam aperire ac struere suis diabolicis machinationibus. Qui quidem discoli, licet Religiosi & Ecclesiastici dicantur, sicuti per leges diuinas & humanas sancitum est, semper castigati ac puniti fuerunt à maioribus nostris ad honorem Dei & Ecclesiæ, & leuamen oppressorum : à maioribus inquam nostris, qui tamen catholicè & piè Rempublicam moderati sunt, & quorum administrationem & animaduersionem in id genus hominum, multi sanctissimi Pontifices & Breuibus & Bullis in diuersis ætatibus semper laudauerunt ac

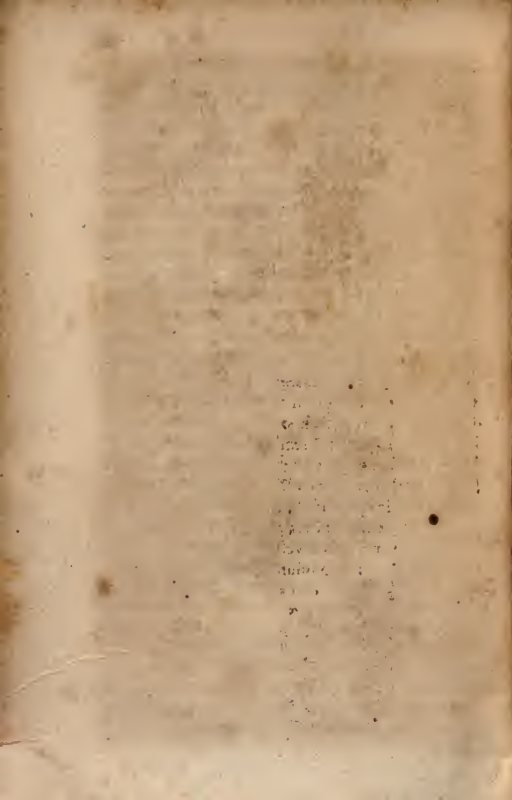
approbauerunt. Igitur volentes, vt debemus, in supradictis iustissimis legibus, & in tam vetusta iuris dicundi consuetudine perseuerare; præcipuè hoc tempore, & aduersus viros supradictorum criminum suspectos, imò & atrociorum, accidit vt Paulus V. Pontifex hodiernus, ab hostibus huiusce Reipub. qui ipsi adulantur, fuerit fraudulentè persuasus, vt vellet impedire nostras actiones, interrumpere antiquissimas cōsuetudines, & originalia priuilegia, immodò & legem imponere cursui nostrarum iustissimarum legum. Res, quam nulli vnquam Principes nec Respublicæ iam à 1200. annis ausi sunt tentare: nec impedire quominus in beneficium vestrum, (fidelissimi & amantissimi filij,) possimus leges constituere, & punire eos qui vos offendunt. Quòd si vnicuique priuato licet de suis rebus & de sua familia statuere, repellere iniuriam sibi illatam, multo magis id poterit Respublica à Deo constituta & erecta in vestri custodiam & cōseruationem: Respublica, inquam, libera, quæ neminem vnquam superiorem agnouit, quæ, ob thesauros suos impensos, ob sanguinem suorum ciuium & subiectorum effusum in Ecclesiæ Romanæ defensionem, meruit à Pontificibus nō solum laudem & honorem, sed etiam incrementum ac ampliatiōnem sui imperij. Cui quidem Pontifici Paulo V. licet (vt illum possemus dimouere à sua sententia) sæpe cum omni humili affectu, reuerentia, & obsequio, per legatum nostrum Romæ curauerimus explicare nostra iustissima iura: nihilominus, bonum malo pensans, nos Breuib. Monitoriis, seuerissimis protestationibus, etiā in ipso sanctissimo Natalis die impetiit, quum sacrosancta communio su-

menda

menda erat, & quum Princeps noster Grimanus animam exhalabat: Præterea de nobis immeritò cō-
 questus est apud Principes, & apud Cardinalium
 Consistorium. Nos tamen, continuè perseverantes
 in solita reuerentia & obsequio nostro, in fidem
 maioris humilitatis, cum noua & extraordinaria le-
 gatione, denuo redimus ad debitum & conueniens
 officium: quum tamen ille nihil prorsus voluerit re-
 mittere ex suo præmeditato rigore, & seueritate cō-
 sultata: quin potius, magis ac magis accenso ac in-
 durato animo suo à peruersis cōsiliis, planè consti-
 tuit in nos dirigere, quamuis iniustè, interdicta, &
 alia sua vulgaria & solita arma: quæ quidem, vt iu-
 stificati apud Diuinam maiestatem, sicut credimus
 nullo pacto posse nobis nocere, ita volumus, in fi-
 dem nostri erga vos amoris ac beneuolentiæ pater-
 næ, vos omnium istorum certiores reddere: scien-
 tes quòd, vbi videritis hoc omne accidisse quia vo-
 luimus protegere & defendere tum facultates ve-
 stras, tum honorem vestrum, idque sine vlla offen-
 sa in Ecclesiam, neque in Deum, iniquo animo fe-
 retis tam iniquos ad indebitos actus, & in om-
 nem euentum operam dabitis vt & iura
 communia & vestra particula-
 ria ab iniuria defen-
 dantur.

*

b iij

DISSERTATIO
DE IVRE

SERENISSIMÆ

REIPVB. VENETÆ,

IN TVRBIS, QVÆ ILLI
mouentur à sanctitate Papæ PAVLII V.

AVTORE ANTONIO QVIRINO

Senatore Veneto,

Ad Patriam suam, & vniuersum ipsius Rei-
publicæ dominium.

IMPRESSA ITALICE VENETIIS

Apud Euangelistam Deuchinum

M.DCVI.

Cum venia Superiorum.

EXcellentissimi Domini infraſcripti, Capita
 Excellſi Conſilij decemuiralis, poſtquam ipſis
 conſtitit per relationem reuerendorum Theolo-
 gorum ad id deputatorum, & ſpectabilis Secretarij
 Senatus Giacomì Vicci, iureiurādo adhibito, quòd
 Domini Reformatores Studij Patauini, in libro
 inſcripto, (*Diſſertatio de iure Sereniſſimæ Reſpub. Ve-
 netæ in turbis quæ illi mouentur à Sanctitate Papæ Pauli
 V. autore Antonſo Quirino Veneto Senatore, Ad patriā
 ſuam, & vniuerſi ſui ipſius Reip. dominium*, ab ipſis di-
 ligenter viſo & bene conſiderato, nihil prorsus in
 eo reppererunt quod contrarium ſit Sanctæ Fidei
 Catholicę, neque quod aduerſaretur Principibus &
 bonis moribus, immò cenſuerunt eum librum di-
 gnum qui prelo committeretur: Excellentiſſimi,
 inquam, Domini infraſcripti veniam dant librum
 hunc imprimendi in hac ciuitate, & non alibi.

Dat. die 21. Auguſti 1606.

D. Marcus Contarenus	} Capita excellſi Conſilij
D. Zuanes Morus	
D. Anzoluſ Correruſ	

Decemuiralis

Illuſtriſſimi Conſilij X. Secretariuſ
 Ioannes Baptiſta Patauinuſ.

D I S S E R T A T I O

ANTONII QVIRINI

Ad Rempub. Venetam.

IN hac vniuersali commotione, & admiratione omnium eorum ad quos peruenit Breue censurarum & interdicti, factum (vt fama est) nuperimè, & publicatū Romæ ab hodierno Pontifice Paulo V. aduersus Remp. Venetam, non potui ipsemet, non grauitur perturbari, quum plenè instructus sim eorum, quæ inter hosce duos Principes transacta sunt: & præterea conscius sim, non solùm validissimi iuris quod est à parte Reipublicæ, dum vult factum rectum conseruare suum temporale dominium & libertatem sui imperij, aduersum quæ diriguntur prætextus ipsius Pontificis, verùm etiam certus sim quo moderamine, ac obsequio, de his cum sua Sanctitate, disseruerit, possum, inquam, certò affirmare nullam iustam causam locum dedisse huic deliberationi. Verùm quia non omnibus innotuerunt, nec prætextus Pontificis, nec iura Reipub. censui non absolum fore, si ea ob oculos ponerem vnicuique qui cupit eorum notitiam habere, sed præcipuè iis, quibus à Domino Deo commissæ est cura populorū, vt possint dignoscere intra quos cancellos velint ipsorum administrationem redigi, & quonam tendant cogitationes eorum, qui aliud prætendentes, Sanctitati suæ consilium dederunt, vt sibi conaretur parare a-

bsolutam auctoritatem & potentiam in Principes in rebus temporalibus, Volui, inquam, hæc manifesta exhibere, & unusquisque, cum ea luce quæ sibi data est, possit ratiocinari super iis rebus quæ salutem communem spectant. In quo protestor coram Domino Deo, me nullum alium scopum. habere, nisi salutem publicam, nec mihi in animo esse vlllo pacto recedēdi à Catholica sanctę Ecclesię Religione, & à pura & sincera veritate, quam plenè perspectā & exploratā habeo, pro viribus humani intellectus, in eo quod hoc argumentum & negotium spectat. In hoc enim cum omni attentione versatus sum à principio ad finem, & particeps factus fui omnium eorum quæ hanc materiam spectant, seu agatur de re ipsa, seu de iure.

Controuersia, quæ Pōtifici intercedūt cū hac Republica, in summa sunt tres, Vellet sua Sanctitas, vt omnes Ecclesiastici, qui delicta admittunt, damnū, maleficiū, dedecus, infamiam inferunt cui libuerit in dominio eiusdem Reipublicæ, nullo modo possent corrigi à Magistratu aut consilio Reipublicæ, nec eorū audacia & temeritas castigari. Prodiit autem in lucem hæc Papæ voluntas eo temporis momento, quo Decemvirale consilium (quod supremæ auctoritatis est, & quod ex consuetudine immemorabili, solet omnes indifferenter punire, tam laicos, quàm ecclesiasticos, vbi aliquod graue & enorme delictum commiserint in quouis loco Serenissimi Domini Veneti, ad quod etiam veniunt querelæ eorum quibus iniuria facta est circa honorem, vitam, facultates, cum insolentia, & tyrannide non ferenda) cœperat, vt ius & bona administratio exigebant, ad quietem & cōsolationem subiectorum

lectorum, litem duobus viris intendere, & eos sub bona custodia clausos detinere, viros, inquam, qui externo habitu Ecclesiastici quidem videbantur, sed ex eo quod ipsis imputabatur, & cuius inquisitio hucusque facta fuit, erant internè adeò malè notati, & in suis actionibus tanta audacia & scelere, vt eorum correctionem negligere, in tantum damnum abiisset, & tam malè satisfactum fuisset subiectis, qui opprimebantur tum ab illis, tum etià ab aliis qui priorum similes, ipsorum exemplo imitabantur, vt euidens periculum immineret, quum non possent longiori patientiâ sustineri & in suis delictis & excessibus supportari, cum maiori confusione & scandalo priuata manu vindicarentur offensa, tum in peculiare, tum etiam in Rempublicam.

Volebat præterea sua Sanctitas, vt liceret cuius hominum generi, siue laici, siue Ecclesiastici essent, siue ex multis, siue ex paucis eorum sodalitates, & congregationes conflatae essent, ex quacunque regione in ciuitatem Venetam venirent, vel in alias Reipublicae Venetae subiectas, liceret inquam illis extruere Tempia, Monasteria, & id genus aedificia, & illic sedes figere, vbi lubentia ipsorum vellet habitare: neque tamē liceret Reipublicae, nec vlli Magistratui in ciuitate Veneta, nec extra ipsam in omni sua ditione, inquirere, & certiores fieri, quales essent aduenae illi, vnde, & cui bono venissent: nec etiam esset in potestate Magistratus inquisitione debita facta veniam illis dare construendi talia aedificia: quod nuperrimè à Republica est lege statutum ex analogia multarum aliarum. Quasi liceret, sub pretextu sodalitarum Ecclesiasticarum introducere in ciuitates & arces Principum quoslibet homi-

num cœtus, qui possent multis modis offendere, vt posthac dicetur, insidiarij securitati & quieti popu-
lorum, ac etiam insidiosis technis & fraudulentis,
publici moderaminis formam turbare.

Præterea existimat Pontifex, Rempublicam non posse exequi multas leges, quæ variis temporibus latæ sunt, vt bona lex ac norma præfiniretur suis propriis subiectis, quò possent de suis facultatibus ritè disponere, ne eas transferendo in personas Ecclesiasticas, priuaret posteros, & sibi coniunctos ac heredes propria substantia, necnon etiam Principem spoliarent iis viribus quæ à dictis facultatibus manant, vnde, temporis progressu, cogeretur oneri grauissimo succumbere, quod sustinet in defendendis suis subiectis, sibi & suæ protectioni à Domino Deo commendatis, necnon etiam semetipsum & libertatem suam eo præcipuè tempore, quo oculos accipere debemus ad immensam potentiam, & per magnas vires Principum à vera Religione alienorum, qui hac Republica euerfa (quæ est vice propugnaculi & antemuralis reliquo orbi Christiano) possent faciliùs viam sibi sternere ad residuum infelicitis Christianitatis subiugandum.

Hi sunt prætextus, quorum mentionem fecit sua Sanctitas in nonnullis Breuibus ad Rempub. scriptis, vt ei persuaderet reuocare suas leges latas super laicorû facultatibus quæ in Ecclesiasticos trans-
eunt: & irritum reddere vinculum illud, quo quiuis tenetur veniam petere ædificandi de nouo in vsum & commodum sui ipsius: tum etiam vt in manus suas traderet duos illos, qui, vt supra dictum est, tam nefandorum criminum rei erant.

Verùm quum illi non satis essent ea quæ in Breuibus

uibus continentur, prætextus, quales quales sint, prætextibus aggregando, in vno censurarum edicto, prælo (vt fama est) commissio, voluit ea adiungere, quorum ne minima quidem mentio facta est in dictis Breuibz, quòd scilicet Respublica grauitè errauerit in vna alia sua lege, dum voluit prohibere ne Ecclesiastici prælationem haberent in bona emphyteotica dicta in eodem edicto, quamuis ea bona in illa lege non ita nominentur: sed in vniuersum prohibeatur prælatio, & lex detur iudiciis, vt in cōtrouersis ortis inter Ecclesiasticos & sæculares super id genus bonis, iudicia exerceantur à ludicibus laicis, vt iam à multis, annorum centuriis, & per immemorabilem consuetudinem solitum est fieri: iudicia enim exercere pendet à lege quam Princeps sanxit, & suis propriis iudicibus præscripsit. Immo Respublica habet suas leges pro bonis & iustis, spectantibus ad suum temporale dominium, quum in ipsis agatur de rebus temporalibus. Existimat etiam necessarium, & ad se perti-nens, per auctoritatem à Deo sibi concessam. & quia ita exigit bona gubernatio, tum etiam quia ex eo pendet quies sui Domini, & consolatio suorum subiectorum,) punire & castigare reos, quos ab immemorabili consuetudine semper puniuit in criminibus grauibus & atrocibus.

Ego existimo ex sola facti narratione vnumquem que, (qui sana sit mente, nec passionibus distractus,) perspicuè posse videre ius esse penes Rempublicam, cui suffragantur honestas, necessitas, vsus, consuetudo, sua religio, & sua moderata gubernatio. Sed quia quibusdam hoc satis non est, qui credunt necessarium, esse disquirere & examinare iura vtriusque partis, quo certius de hac controuersia possit

iudicium ferri, quum persuadere sibi nequeant, Pontificem Romanum, caput Ecclesiæ Christianæ eousque processisse, nisi aliqua causa nixus, quæ saltē probabiliter posset eū ad resolutiones tanti momenti & tanti ponderis impellere, ea examinabo, quæ in simili argumento dici possunt de istis controuersis, vt magis perspicuè appareat, Sanctitatem suam nec causas nec prætextus satis probabiles habuisse: relinquens aliis curam detegendi plurimos errores, qui in progressu huius negotij commissi sunt, quò magis manifesta sit nullitas & inualiditas supradictarum censurarum.

Multi ratiocinati sunt super causis, quæ mouere potuerunt Pontificem ad tales cogitationes. Alij quidem existimant, quòd quum (antequam ad Pontificatum perueniret) varia munia obinisset, & in iis multa iudicia exercuisset inter subiectos ecclesiæ Romanæ, tam Ecclesiasticos, quàm seculares, hoc ei magno fuit excitamento, eandem auctoritatem assumendi etiam in eos qui suæ ditionis non sunt. Alij dicunt, hanc malam suæ Sanctitatis dispositionem erga Rempublicam Venetam, originem cepisse ex delationibus, quæ parum charitatis & veritatis in se habebant, quæ eo maiorem vim & vigorem habuere (licet nonnihil suspectæ forent) quia semper coniunctæ fuere cum certa persuasione, quam quotidie fouebat, (licet sine vilo veritatis fundamento,) Rempublicam & Senatum non esse vnanimis & eiusdem sententiæ circa hæc controuersias, & metum censurarum eos magis adhuc inter se diuisurum: vnde ij qui habenas in manibus habebant, coacti forent suæ voluntati cedere. Sunt etiam qui dicant, Pontificem inuitum fuisse impuls-

sum

sum ad hæc tentanda, vt in anxietate animi constitutus, cura & labore repletus, tandem esset ita oppressus & debilitatus, vt breui nouus Pontificatus speraretur. Alii alias causas afferebant, & alias rationationes, quas longum esset enarrare. Sed quum sciam necessarium non esse, imo periculosum, ingredi in talia iudicia, satius est dicere, quod vt induceretur ad hoc experiundum, non defuere media rationum aliquo pacto apparentium, quæ tamen ab vniuerso consensu viro rum prudētum non fuerunt approbatæ, non tantum ex curia Romana, (vt semper intelleximus per viam certam) sed & ex reliqua Italia, & forsan ex toto orbe Christiano. Quæ quidem rationes quum mihi notæ sint, & in pauca capita redigantur, non mihi molestum erit eas adscribere, adjuncto respōso, vt credo, satis perspicuo & analytico, & quod poterit sedare animum cuiusuis, quantumlibet scrupulosi & inorosi. Sed, antequam ad hæc veniam, decet percurrere fundamenta, quibus innixa Respublica existimat, imo planè credit, non errasse in suis decretis, nec in suis iudiciis, nec in suis legibus: ex quibus adhuc eruetur conclusio sumpta ab ea & publicata, vt vniuerso orbi innotesceret, vnà cum maturo consilio, non solummodo Senatus, (cuius prudentia nunquam parui facta fuit, quod sciam,) sed etiam excellentissimorum & eruditissimorum professorum in omnibus bonis scientiis. Eò autem vergit hoc consilium, vt non debeat Respublica timere illas censuras, quas credit iniustas, inualidas. & nullas, quod & credunt illi qui ei consilium dederunt. Primò igitur existimat Respublica se non errasse in suis legibus & constitutionibus ab ipsa factis super dispositione

bonorum laicorum, quæ transeunt in Ecclesiasticos, quia necessitas, honestas, ratio naturalis & diuina, omnis ratio civilis, exemplum omnium aliarum bene moderatarum Rerum publicarum, & ut finiam, cura quam Respublica debet habere de Religione, & de sua conseruatione, eam indixit & impulit ad hoc faciendum: & iurisdicção, quam Deus ipsi concessit in suos populos, non solummodo id ei concessit, sed & efficaciter persuasit. Et quisnam erit, si inquisitionem fecerit diuitiarum ab Ecclesiasticis possessorum in Dominio Reipub. Venetæ, & quantum creuerint ab aliquot annis, & quousq; singulis diebus procedebant (omnino autem ratio exigebat, ut Pontifex de his omnibus exactam notitiam haberet) qui non agnoscat manifestam diminutionem publicarum viriû, præcipuè in factionibus realibus & personalibus, quas sufferre tenentur populi ad defensionem & conseruationem sui & suarum facultatum. Iustè subditi appellantur, ipsorum fortunæ & facultates, & personæ ad communem defensionem, per tot factiones, per tot expensas, quæ ordinariè & extraordinariè fiunt à Republica in tot militiis terrestribus & maritimis, in exercitibus, in prælidiis, in arcibus, in annona & commeatu, & in tot aliis publicis necessitatibus, quæ omnia pendent ex ipsorum bona administratione, & spectant ad omnium securitatem. Ad ista obeunda alacriter & lubenter concurrunt, alij cum iusta contributione pecuniaria, alij cum ipsa persona. Attamen conquerantur, quòd tantum onus, quod in tam numerosas facultates, & in tantam hominum multitudinè debuerat diuidi, ab humeris vnus tantummodo partis sustineatur. Indicarunt etiam sepe Principi, se

cipi, se breui oneri impares futuros, nisi publica manu illis prouideatur, vltra alias constitutiones in simili casu aliis temporibus factas: sibi magno adiumento futurum in extremis suis necessitatibus, si aliquo modo securi reddantur, facultates ipsorum non multum imminutas iri. Agnoscens igitur Respublica, quod id quod auferebatur pauperibus subditis, ad ditandos Ecclesiasticos, redibat omne ad imminutionem suarum virium: quia, quantum istis addebatur commodi, immo etiam superflui, tantum illis addebatur debilitatis, immo miseriæ, non potuit non videre & non sentire iustas querimonias subiectorum, & quam necesse erat in delam huic rei adhibere. Erat enim manifestum, necesse esse, aut subditos alleuare à supradictis factionibus, quia detracta fuerant tot bona & tot facultates ab integro cumulo; aut illis aurem non præbere, vnde cogerentur oneri succumbere. Alleuare ipsos erat impossibile ob urgentem necessitatem illarum factionum, sine quibus conseruari nequeunt Respublicæ: querimonias autem illorum non audire, & illos non iuuare honesto aliquo suffragio, id demum erat iniustum, damnosum, & perniciosissimum. Quid ergo faciendum erat? Si hæc prouisio necessaria non fuit, quæ vnquam necessaria potuit dici? Licet ne Principi deferere suos subditos? Licet ne illi semetipsum deferere? Licet ne illi Rempublicam absque ærario videre, dominium absque administratione, arces sine præsidio? nonne debet castra sua munire, fluminibus aggeres obtendere, vias struere? Potest ne priuari aut omnibus, aut magna parte eorum qui suas factiones militares obeunt, & terra, & mari? nonne debet custodire sua maria, suos por-

tus, sua flumina? Debét-ne in prædam relinquere infidelibus ac piratis nauigationes & commercia pauperum Christianorum, non solummodo suæ ditionis, sed eorum etiam qui parum agnoscunt hoc pium & religiosum officium? Habét-ne in se vel tantillum honestatis, quòd tot populi & tanta hominum multitudo incustodita maneat, & tantis malis exposita, dum pauci fruuntur plenè & abundanter tot diuitiis, tot commodis, quot hodie nemini non notum est? Lege igitur spectante ad conseruationem totius Reipublicæ dominiij, ne in minimam quidem reprehensionem incurrit: Si enim hoc fecerunt quædam parua dominia & municipia, ne intra paucos dies exterminarentur, & incolis omnino priuarentur, vt accidit Loreto, & Terræ del Bosco Alexandrinæ, (patriæ boni Põtifcis, qui hoc eis permisit, & gratum habuit,) quanto magis debet fieri vbi agitur de conseruatione tantæ Reipublicæ, tam religiosæ, de conseruatione tot & tantarũ prouinciarum quas possidet, & quas conseruat, & quæ reuera sunt aggres & propugnacula aduersus infideles? Possident Ecclesiastici in dominio Reipublicæ diuitias immensas: nã ex veris inquisitionibus, quæ ea de re factæ sunt, & ex registris publicis, necnon ex aliis certis instructionibus, immobililia quæ possident excedunt triginta milliones auri, quũ ipsorũ redditus excedant millionẽ cũ dimidio: & omnes hæc diuitias acceperunt à piis & religiosis laicis, vt possent ali sacerdotes, ædificari & restaurari tẽpla, pauperes subleuari, cultus diuinus, & reliqua id genus opera charitatis exerceri. Attamen res est consideratione digna, quòd quãuis in vniuerso Reipub. dominio, non minus propria cura & attẽtione eorũ
qui ad

qui ad ipsius administrationē vocati sunt, quàm cura eorū qui Ecclesiasticorū nomine verè digni sunt, floreat veræ Religionis exercitiū, & cultus diuinus vigeat, cū tanto numero templorū, monasteriorū, & tot aliorū locorū piorū, & cū eo splendore & honore, qui omnibus manifestus est: nō tamen ab iis qui multa possident, sed ab iis qui minus, exequutioni mādantur voluntates testatorum, aut eorū qui tot bona dederūt. Nā si numerētur Ecclesiastici, qui fruūtur maioribus & melioribus redditibus, tā pauci reperientur, vt vix vnus inter centū: quum appareat tantū bonorū cumulū, in paucissimos defluere, qui tenuissimā ipsoꝝ particulā expendunt in ea opera, & in eū finē, cui destinata sunt: (quod tamen à me profertur cū summo dolore, zelo honoris Dei me ad hoc impellente.) Diuites sunt Episcopatus, diuites Abbatia, diuissima nonnulla Monasteria, quorū quædā habent in redditibus plusquam quinquaginta millia numorū aureorū. Et sub istis paucissimæ animæ sustentantur & nutriuntur, respectu tantarū facultatum cultui diuino destinatarū, vix relicto pauperibus, (qui seruiunt altari, tēplis, administrationi Sacramentorū, & concionibus) victu & vestitu: immò ipse victus & vestitus vt plurimū ipsis erogatur ab ordinariis laicorū elemosynis. Attamē Princeps hunc abusum patienter tulit & fert adhuc, (licet cū magna offensione, à sola diuina prouidentia remediū huic malo expectans, quæ in tēpore & locq optimè poterit huic rei mederi. Sed & hoc tacendum non est, non minorē esse ipsius Principis & Reipub. patientiā, dū coguntur permittere easdem diuitias, quæ expendi deberent in restauratione & conseruatione religionis Christianæ, in iis ciuitatibus, & in-

ter eos, quorū maiores illas contulerūt & donarūt, nihilominus variis artibus transferantur & ad alios populos, & ad alias ciuitates, & maiori ex parte impendantur, non ad religionis vsum, sed ad purum & merū cōmodum tēporale, & ad splendorē mundanū fulciendū, maximo fideiū scandalo, & omnium Christianorū, quorū quamplurimi, licet immeritō, hinc occasionē ceperunt abalienandi se à nobis, & separandi. Nec vllō pacto dubitari debet an vera sit ista supradictarū diuitiarū translatio. Nam Abbatīæ ab extraneis possessę, pēssiones ipsis Abbatiis impositæ, & Episcopatibus, & tot aliis beneficiis in extraneorū gratiā, solutio annatarū omniū beneficiorū, tā maiorū quā minorū, pro collationibus, & missione in possessionē grauamina duplicata, quæ tagli ones vocantur, Monachorū congregationibus impositæ, quartariæ, quindenariæ, & alia similia, hoc omnibus notū & manifestum reddunt: præter id quod quidā, modis forsan non decentibus, ambitione aut alia passione impulsī, occultē mittūt ea quæ ab aliis mala conscientia, vt credibile est, recipiuntur. Quā igitur honestatē prætereendere potest sua Sāctitas, dū vult vt qui tanta habet, tanta possidet, & forsan iis abutitur, aduersus omnē normā pietatis, iustitiæ & cōsuetudinis, & aduersus omnē verā virtutis doctrinā, maiora adhuc possideat, & iis fruatur, in perniciē alterius, qui indebitē suo spoliatur, & ad paupertatē redigitur, ne dicā ad miseriam & infelicitatē? Esset-ne honestū videre intra breue tēpus paucissimos prædiuites, opulentos, dominos omniū rerum, immunes & liberos ab omni onere: & ex alia parte omnes reliquos, exspoliatos, nudos, versari sēper incontinuis laboribus, in factionib' publicis, & domesticis?

Æquum

Æquum igitur est, ut quum Ecclesiastici possideant in dominio Reipublicæ tantum quantum ipsis satis est, & multo plura: quod quidem superfluum, si bene & ex proportionē distribueretur, assatim-sufficeret, non solum iis qui hodie satis sunt ad inseruiendum cultui nostræ veræ religionis, sed etiam inulto pluribus: posthac malis artibus maius augmentum bonorum temporalium illis non procuretur. Quæ quidem bona temporalia tandem, iuxta Sanctorum patrum sententiam, plus nocent ministerio, quam illud iuvent. Nec ius naturæ, nec ius gentium permittunt, id, quo quisque esset ad propriam vitam sustentandam, sit ipsi aut vi, aut fraude ablatum. Hoc non convenit cum puro instinctu naturali à Deo omnibus viventibus dato: quorum unicuique videtur ipsamet natura in seuisse rationem ac modum sui defendendi: ratio humana, siue innitatur ratiocinationi intellectus, siue cōsuetudine, aut lege scripta sancitur, hoc nunquā permisit in vlla congregatione civili, aut administratione, nec hoc seculo, nec antiquis temporibus vera Religio Christiana non id concedit, immodò contrarium iubet: Ast è contra volet Pontifex, volent Ecclesiastici, ut populis & Principibus ista vis inferatur, ut per vim Principes impediuntur ne laicis sua bona possint conservare, & sub prætextu conservandi suam latam licentiam, sub nomine libertatis Ecclesiasticæ, spoliabunt & populos suis facultatibus & fortunis, & Principem suis viribus, suo dominio, sua auctoritate, qua, per omnia iura, potest talem spoliationem impedire, & remedium afferre tantis confusionibus, cum iis legibus, & constitutionibus, quæ in omnibus seculis, imperiis, regnis, provinciis,

semper bonę & iustę existimatę sunt, neq; vllō modo repugnantes Religioni Christianę, quā nos docuit ipsius verū caput, Dominus noster Iesus Christus, docuerunt ipsius Christi veri Apostoli & discipuli, tot sancti & probati Doctores ipsius Ecclesię? Et quid aliud esset, huic tali prætensionī adstipulari, nisi Principem eo spoliare, quod verē sibi proprium & essentiale est, quod ipsum facit Principem, dare scilicet legem & normam personis & facultatibus subiectorum, & subiectos priuare regula & norma boni regiminis & bonę administrationis, tum in suis personis, tum in suis facultatibus. Si Princeps hac auctoritate priuetur, nihil illi reliquum erit quā purum nomen: Et si subiecti hac disciplina & institutione priuarentur, relinquerentur in confusione, expositi cuilibet iniurię, cuilibet ruinę. Estque hæc violentia contra ambos, Principem scilicet & subiectos, ita vnita & coniuncta, vt censerī non debeat facta aduersus duos, sed aduersus vnum tantum: præcipuē quum imperium non est violentum & tyrannicum, sed legitimum & moderatum, qualis, Dei gratia, agnoscitur esse administratio Reipub. Venetę. Manifestum enim est, potestatem & iurisdictionem legitimā Principis aliā non esse à iurisdictione populorum qui vniti & concordēs consentiunt & se submitunt imperio & administrationi Magistratū: & tanti ponderis sunt leges & constitutiones Principum, quales essent, si subiectis simul congregatis, vnusquisque eas constituisset & decreuisset, singuli suo peculiari suffragio. Quomodo igitur quispiam, qui sana mente sit, nequiret concludere, multitudinem liberā, neminique subiectā, non posse de se statuere, & de suis facultatibus, ad libitum

libitum suum, nisi ab alio reprehendatur, & vi adigatur ad mutandum consilium suum: ita nec Pontifex, nec quivis alius, qualis qualis sit, iuste possunt conqueri, immò nec sese immiscere in eas leges & constitutiones rerum laicarum & temporalium, quas sancit Resp. Veneta, in qua residet eadē potestas & auctoritas, quę residet in pectore & voluntate omnium populorum & subiectorum, qui parent suo iusto & moderatissimo imperio. Quilibet privatus disponet de suis facultatibus & fortunis, prout ipsi commodius videbitur, constituet perpetuam successionem in sua bona in gratiam unius hominum generis: alios excludet, siue sint Ecclesiastici, siue laici, & usus, consuetudo, & omnis lex id permittet: & Princeps, qui magis patronus est & vitę & facultatum suorum subiectorum, quàm ipsimet privati, impediatur ne hoc agat? Certissimum est leges humanas & civiles, tum hac ratione, tum aliis, quę citantur à legum Professoribus, ut Respublica, & alij Principes possint condere tales constitutiones, prohibere scilicet suis subiectis alienationem suorum bonorum in certas & determinatas personas: & addunt neminem posse merito de hoc cōqueri, quia tale decretum legē non præscribit nisi personis & rebus indubitatè subiectis iurisdictioni suę & moderatissimo imperio. Nā leges super hoc argumēto sancitę, nō imperāt nisi laicis, & circa bona à laicis possessa. Ea licet Principes possint tales cōclusiones sumere etiā in bona ab Ecclesiasticis possessa, idque in certis casibus, quando scilicet apparet necessarium esse pro bono publico, tales, inquam, conclusiones, quę non repugnant, immò conformes sunt verę doctrinę Catholicę & Ecclesię, nihilominus, quum nunc de hoc non agat

tur, manifestumque sit, & euentissimum, in iis legibus, quæ hodie à Papa in dubium vocantur, nullam mentionem fieri nisi bonorum purè & merè laicorum, certò cõstituendũ est, Rempublicam habuisse, & semper habituram auctoritatem tales leges condendi: alioquin priuaretur & spoliaretur ea potestate, quæ præcipuè eam constituit Principem, eique Principis formam dat, hoc est veri legislatoris & moderatoris suorum subiectorũ. Adde etiã, quod quũ in multis Italiæ ciuitatibus talia peculiaria statuta reperiuntur, quæ continet similes, aut parũ differetes prouisiones, & super eadẽ materia bonorum laicorum, ne scilicet hoc modo vel alio transferantur in clericos: quod & Genuæ fit, & Sienæ, vnde originẽ trahit hic Põtifex, & in aliis etiam ciuitatibus, quæ bona & antiqua administratione vtuntur, absurdum esset, Rempublicam Venetam, (Principem & patronam multarum ciuitatum, in quarũ statutis peculiariter habentur similes prouisiones, in variis temporibus à bonis suis ciuibus sancitæ,) non posse eadem & similia decreta condere: hoc enim pacto reduceretur ad minorem & inferiorem potestatem & iurisdictionem, quàm ipsæ illæ peculiare ciuitates suo dominio subiectæ. Verum, quid opus est afferre exempla ciuitatum Italiæ, quum Prouinciæ integræ, & Regna omnia Christiani orbis, idem obseruent & faciant? Quod quidem si in dubium vocetur, possent produci, immò producerentur excerpta legum Germaniæ, per tot sæcula ab Imperatoribus administratæ, qui in rebus tẽporalibus per longissimam seriẽ potuerunt conscribere leges maiori parti orbis, immò ipsi Romæ, etiã post aduentum Christi, per immensũ illud spatiũ, quod optimè no-

tū est iis qui præteritarū rerū notitiā habent: Le-
ges nobilissimi & Christianissimi Regni Galliæ, a-
deo benemeriti de toto Christiano orbe, & de san-
cta Ecclesia: Leges Regni Hispaniæ, cuius Reges ita
verā Religionē coluerūt, vt inde Catholicorū cō-
gnomē retulerint. Regnū Portugalliæ, Regnū Bri-
tāniæ (tēpore quo Reges ipsius erāt obsequētissimi
sedi Apostolicę, sanxerūt & obseruarūt easdē leges,
quæ quotidie citantur à probatissimis auctoribus. Si-
cilia, Burgundia, Belgium & aliæ Prouinciæ habent
& obseruant easdē constitutiones, quas qui euerte-
re vellet, vellet etiam necessariò, euertere sapientiā
& æquitatē tot legislatorum, tot & tam magnorum
regnorum, euertere ipsorum potestātē, & vsum tot
populorū sibi subiectorum, ac sursum deorsum in-
teruertere hanc orbis partē, (veræ religionis Chri-
stianæ residuum,) cui non conueniunt tales motus
& reuolutiones. Potest etiā argumentū sumi æquita-
tis & validitatis legū, ab exemplo maiorū, qui quū
sanctē Rempu. moderati sint, & semper manifestis-
sima pietatis insignia ediderint in omnibus suis a-
ctionibus, nihilominus tales leges sanxerūt iā à mul-
tis seculis, notantes in publicis annalibus & archiuis,
immò & in publicis Reipublicæ statutis in lucē e-
missis, quòd in omnibus præcedētibus sæculis à tre-
centis vel quadringētis annis & anterioribus, si ne-
cesse esset eas perquirere, in his & similibus casibus,
similes etiā leges sanxerūt & cōdiderūt, & prouisio-
nes fecerunt omnino similes & easdē, ad indēnitatē
suorū subditorū, & ad securitatē communē. Nihilo-
minus tamen Romani Pontifices, qui tūc temporis
sedebant (in quibus non potest censeri fuisse tan-
tam negligētiā & tam exiguum Religionis ze-

lum, ut illis omnino detrahamus & piam curam pastoralē, & boni publici zelū) nūquā de illis legibus conquesti sunt, nec vnquam talia tentauerūt: quam ipsorum modestam possumus dicere, (præter rationes suprā in medium allatas) à stimulo propriæ conscientię manasse, quia nequibant eam legem reprehendere, cuius ipsimet aliis exemplum præbuerunt. Et quis ignorat prohibitionem per ipsorum constitutiones factam Ecclesiasticis, ne vllō pacto sua bona in laicos alienent? immò cui manifestū nō est ac euident, quòd si aliquādo hoc concessū fuit à Pōtificibus, nō fuit concessū, nisi inde prodiret (ut ipsi loquuntur) euident vtilitas ipsorum Ecclesiasticorum, hoc est, certissimum incommodum & damnum laicorum. Quòd si alij Pontifices ius & æquitatem supradictarum legum approbarunt, iisque acquieuerunt, multo magis debebat acquiescere hodiernus Pontifex hisce vltimis, quum eas videat talibus conditionibus munitas, quæ indicium manifestissimum dent, & maioris pietatis, & maioris respectus erga Ecclesiasticos: non enim excluduntur à beneficio bonorū mobilium, & retractus immobilium iis conceditur, & pretium ipsorum cum ipso redditu; vnde & alibi, & in dominio Reipublicæ, cum Principis venia, potest illud pretium in aliis bonis impendi: in quo quilibet omnem agnoscet facilitatem, qui viderit (post illas leges latas) quoties venia data est iis qui eam petierunt. Reuocabitur ergo in dubium Reipublicæ lex tot rationibus æquitatis, iustitiæ, necessitatis innixa? exemplo totius orbis corroborata? Redigetur igitur sapientia, iustitia, pietas, religio omnium populorum, omnium Principum, omnium, prouinciarum, omniū regno-

rum,

rum, omnium ætatum, omnium sæculorū, intra paucorū pectus, qui pessima consilia suæ Sanctitati dātes, sæpius manifestant se malè publico bono cōsulere? Hic liceret exspatiari ratiocinādo, quomodo, quando, & in quibus suprema Dei providentia tales virtutes infuderit; unde colligere possimus an tales actiones, quæ tendunt ad turbas & ad discordiam, ad subuersionem pacis & quietis tot populorum, possent ab ipsis manare: Hic etiam ratiocinari possemus, an tales actiones conformes sint humilitati, patientiæ, contemptui rerum mundanarum, & tot aliis virtutibus diuinis & humanis quas Christus reliquit pro vero typo & exemplari suorum successorum in sanctæ Ecclesiæ administratione.

Sed quia argumentum, de quo agitur, aliò me ducit, transcendendum mihi est ad eam legem examinandam, quæ à Republica lata est, ne absque ipsius venia & consensu liceret extruere & fabricare Monasteria, Tempia, & id genus alia loca. In quo, uti spero, non minus apparebunt iustæ causæ & rationes Reipub. quàm in cap. præcedenti, ubi actum est de bonorum laicorum alienatione. Et primò, non infirmum est, immodò firmissimum, argumētum quod ducitur ab auctoritate & scientia Professorum iuris, qui valde perspicuè, cum citationibus, tum antiquarum legum, tum earum decisionum, quas Responsa Prudentum vocāt, (quæ semper in eodem pretio ac vigore fuere cum ipsis legibus,) Principem patronum esse totius spatij, & ut ipsi loquuntur, totius areæ quæ in suo dominio continetur affirmant: unde apparet nemini licere in eam aream ingredi, absque ipsius Principis consensu, ac multo minus

ipsius arcæ dominum se reddere, ni Princeps id cō-
 cedat & permittat. Addunt præterea, quòd si non li-
 cet vim afferre alicui personæ priuatæ, vt illo inuito
 in suas ædes ingrediamur, aut in suum agrum, quo
 illic fabricemus aut Tempia, aut Monasteria, aut id
 genus alia loca cultui diuino dicata; in quo consen-
 tit omnis doctrina, consentiunt omnes leges: mul-
 to minus hæc vis potest inferri Principi, qui am-
 plius dominiū habet in terras, quas possidet, quàm
 non habet vllus priuatus aut particularis. Accidit ne
 vnquam, in fundum aut ædes alicuius ingressum ef-
 se aliquem, qui, sub prætextu libertatis Ecclesiasticæ,
 aut operum charitatis & religionis, voluerit aut cō-
 fecrare, aut administrare sacramenta, aut mortuōs
 terræ condere, (licet hæc omnia sint bona opera,)
 domino inuito, & sine ipsius consensu? nōne vi re-
 pelleretur, quicumque talia auderet? Quid dicerent
 particulares & priuatæ personæ, si in suis propriis
 domibus quispiam vellet tale dominium vsurpare?
 Certum est, vbi talem audaciam admirati essent, si
 non satis essent huic audaciæ repellendæ, (vt pro-
 culdubio repellerent, si possent) Principem adirent,
 quo possent, ipsius ope, illæsi & immunes à tali in-
 iuria & offensa manere; & certissimum est iustum
 Principem nunquam denegaturum suas vires &
 suam auctoritatem iustissimis ipsorum querelis.
 Hoc autem, quod Princeps potest facere, vt iustè
 protegat ac defendat facultates sibi subiectōrum,
 non poterit idem vt bonum decernere, siue in be-
 neficium publicum, siue in priuatorum? Et in quo
 alio consistit lex, qua venia datur ædificandi, nisi vt
 videatur an fabrica illa fiat debito modo, & domi-
 no fundi consentiente? Qui consensus quum sit du-
 plex,

plex, cum publica scilicet, aut cum priuata auctoritate, diligenter examinandum est, an vtraque concurrat in alienationem locorum illorum, quibus superstruuntur nouæ illæ fabricæ, & si neutra ipsarum damnum vllum inde patiatur. At silentio prætereunt, quo pacto priuatus possessor, aut ipsius vicinus, damnum ex eo patiantur, aut fraude, aut vi, aut alijs technis & insidijs, quibus hodie sub varijs pretextibus plerique in mundo vtuntur, quo se dominos faciant alienarum facultatum; vnde familiæ integræ, & personæ sibi coniunctæ, passæ sunt, & patiuntur adhuc magna incommoda & damna; quod satis erit indicasse, nec in hoc argumento vltius progrediemur. Iam absolum non erit, vt aliquid dicamus de publico incommodo, ad quod maturo consilio Respublica respexit. In ciuitate Veneta reperiuntur circiter centum quinquaginta fabricæ Templorum, Monasteriorum, & aliorum locorum piorum; & inter ea multa, præcipuè Monasteriorum, quæ tantum terræ occupant, siue vt commodiores sint habitationes ipsorum, siue propter annexa viridaria, claustra, hortos, vt satendum sit ea loca medium totius ciuitatis occupare; ita vt omnes ciues, quantumuis nobiles, & magni nominis, cogantur præ illis, & præ incolis aliarum ciuitatum, multo strictius habitare. Nunquam tamen visi sunt conqueri de hac Ecclesiasticorum commoditate, immo id ipsum procurarunt & gratum habuerunt, quem in omnibus sæculis constructæ sint tales fabricæ impensis ipsorum, maximo gaudio & consolatione suarum animarum: quorum fidelissima documenta apparêt & in Chronicis, & in Annalibus, tam publicis, quàm priuatis: neque hanc ob rem,

neque in hunc finem sancita est hæc prouisio; est enim pietati conformis, & magnæ Religioni suorū maiorum: immodò nec hodie cessatur à fabrica nouorum Templorum & nouorum Monasteriorū cum publica licentia, illis, post hanc legem latam, satis sæpe concessa. Quæ quidem licentia si satis liberè concessa fuit, habita inquisitione loci, personarum, & aliarum circumstantiarum, (quas, vt exigit bona administratio, necessarium est inquirere) nemo dubitare potest, quin idem etiam posthac obseruetur, non solum Venetiis, sed etiam in omni dominio ipsius Reipublicæ: quamuis in nullo loco deficiant talia ædificia: sunt enim omnia referta nobilissimis fabricis, amplissimis Monasteriis & aliis locis operibus piis dicatis; cum ea constructionis magnificentia, & cum eo splendore & apparatu ad cultum diuinum spectante, vt inde perspicuè appareat vera Religio, quæ in pectoribus omnium incolarum residet. Sed Respublica pro scopo tantum habuit publicam securitatem & quietem, quæ faciliè turbari possent, si occasione capta à nouis Templis & nouis Monasteriis, (quæ sæpe aditum dant nouis & ignotis hominum turmis & congregationibus) libera potestas daretur introducendi novos mores & nouas cogitationes, vnde simplices, tam nobiles, quàm ignobiles, non ita muniti aduersus fraudes & deceptiones, sub variis Religionis prætextibus persuaderentur vt huic vel illi sodalitati adhererent & inclinarent, cum non spernendo publicæ libertatis damno, & cum periculo perniciosissimorum seminum diuisionum, quæ alibi talibus artibus sunt introductæ: à quibus longè absuit sinceritas subiectorum huiusce dominij, & vniformitas, seu
potius

potius vnio huiusce administrationis, nobis adstipulante gratia Dei, & vigilantia continua publicorum & sapientum consiliorum. Et forsán hisce nostris temporibus non manifestissimè apparuerunt similes effectus? quum optimè notum sit vnicuique, quam auctoritatem sibi quæsierint, & quibus negotiis sese immiscuerint tales quædam sodalitates. Quòd si modestia non remoraretur eum qui hæc scribit, ne vltèrius progrediatur, possent palam fieri multa, quæ nauseam parerent auditoribus, tanta fuit absurditas, indecentia, & forsán etiám malitia. Sed, quæso, quis Princeps ferret, vt in suo dominio, temporibus tam zelotypis, machinationibus & insidiis refertis, se sisterent, & sedes figerent, eo situ, eo loco, & iuxta quos liberet, numerus quispiam vel multitudo hominum, quos nunquam antea vidisset, immò qui ab exteris nationibus prodirent? Nónne æquum esset, vt, antequam admitterentur, notam facerent suam qualitatem, quis esset ipsorum scopus, quæ obiecta, à quo penderent, & omne id examinare, quod ad commodum & incòmodum, tum Principis, tum subiectorum, posset ab ipsis sodalitatibus deriuare? Certè non esset res sapiente Principe digna parafacere similes considerationes & consilia, quum, sub Religionis prætextu (quæ sæpe est pro pallio aliorum finium & obiectorum) eousque processerunt quorundam opera, vt manifestè apparuerit, scopum ipsorum esse sibi obligare, & captiuas reddere animas eorù, qui suis artibus irretiti sunt, ita vt nec auctoritas, nec potestas Principis, nec naturæ vinculum, nec vllus alius iustus respectus, eos impedire possit, quin se præcipientes dent arbitrio & voluntati ipsorum lubentiè in

omnibus rebus & temporalibus, & mundanis. Et ipsemet vidi in quibusdam locis huic Reipublicæ subiectis tentatum fuisse à nonnullis sodalitatibus quasdam scholas & congregationes introducere, in quibus obligabantur omnes ij qui in iis accensebātur, sæpe simul conuenire, iurare, & vota concipere, se caput suum sequuturos in omni casu, in omnem euentum, quo possit defendi sodalitas illa, & constitutiones ipsius, publica auctoritate non expectata nec adhibita. Quod quidem manifestè apparet nihil aliud esse, quàm initium diuisionis & seditionis occultæ, ex quibus tandem flammæ & incendia nascantur, quæ faciliè extingui nequeant. Nec longè ante nostram ætatem fuere excessus enormes vnius talis Religiosorum congregationis, quam coacta fuit Respublica è ciuitate exterminare, vnde laudem meruit & accepit ab vniuerso orbe. Prætereo narrare quales doctrinas cum iis artibus tentent spargere & seminare in damnum & diminutionem auctoritatis Principum, dum instillant eas in teneras mentes eorum, qui tandem ministri fiunt suarum cogitationum. Prætereo, inquam, illa, quia quum sunt magni momenti & ponderis, aliam ratiocinandi commoditatem desiderant. Verùm, redeundo ad id de quo agitur, impossibile est vllum virum sensatum esse, qui maxima admiratione non commoueatur, quod Pontifex velit, velint Ecclesiastici, Rēpublicam non inquirere nec videre ea, qua pertinent ad securitatem tot suarum ciuitatum, tot suorum propugnaculorum, quæ etiam si præsidii muniantur, si cum omni vigilantia custodiantur, si in ea expendantur immensæ pecuniæ vt inexpugnabilia euadant, aut saltem quantum fieri potest minus expu-

expugnabilia, si extreantur muri, aggeres, fossæ, explanationes, & alia id genus magna opera & dispēdiosa, conuenit præterea, & necessarium est, ne ab vlla fabricarum eminentia superentur, quæ possit propugnationem ipsorum, impedire, aut commo-
ditatem afferre hostibus oppugnantibus. Si igitur voluerit quispiam Tempia vel Monasteria ædifi-
care, quæ aliquando in machinas grandes euadunt, & immensæ molis, siue sint in explanationibus, aut iuxta mœnia, intra aut extra ciuitatem, Princeps, seu Respub. id nō poterit impedire & prohibere? Certè hoc ferendū non est. Quòd si dicāt ipsis nō esse eam mentem, immò volunt ædificare in loco vnde periculum non sit talem confusionem orituram, respō-
deo, necessarium esse, eam distinctionem loci, tem-
poris, & similium circumstantiarum, ab aliquo de-
bere circumspici & considerari, nec ad alium posse pertinere cognitionem illam, quàm ad loci patro-
num, quum de suo periculo agatur, & de sua securi-
tate, quæ pendere non debet ab alterius iudicio: vn-
de sequitur quòd possit permittere id genus fabri-
cas, vel non; dare veniam illas extruendi, vel non: quod expressim est ipsum argumentum, & ipsa sub-
stantia legis. Nec dubitandum est, quin Respublica id facilè concedat, saluo suo interesse: nam per tot sæcula id concessit, quamuis hisce temporibus vige-
rent etiam similes leges hodie in vna forma, cras in altera ab ipsa Republica promulgatæ: cuius rei ma-
nifestissimā & amplissimā fidem faciunt tot Tem-
pla, tot Sacella, tot Monasteria, & tot alia religiosa loca, quibus referta est ipsa Venetiarū ciuitas, & omnes aliæ sui dominiij ciuitates: quæ quidem omnia non solūm fabricata sunt publico assensu, sed & ab ipso publico, & vniuersum, & particulatim maiori

ex parte adiuta fuere, & dotata diuitiis illis & redditibus, quorum supra mentio facta est. Quæ quidem diuitiæ, si tot sint, ac tantæ, ut commodè & affatim possint satis esse ad alendum sacerdotum & Religiosorum numerum, duplo aut triplo maiorem eo qui hodie verè inservit cultui diuino, forsan æquū esset ut magni Principes, Reges, & Imperatores, animaduernerent, potius (ut & olim animaduersum est,) ut æquior aliqua distributio eorum reddituum fieret, & melior aliquis modus institueretur ad alimentum eorum qui Templis inserviunt, quàm ad tantam facilitatem noua construendi. Præterea, quum multi Religiosi, & multi Monachi veterum institutionum, viri boni, careant hodie redditibus Ecclesiasticis, & necesse sit ipsos nutriri & sustentari ab eleemosinis, quæ quotidie ipsis erogantur à pietate & religione laicorum, ut & ab ipsismet sapissimè reparantur & adornantur Tempia: ac inde timendum sit, quum vires ipsorum laicorū non sint infinitæ, sed terminatæ, & limitatæ intra certos cancellos, aduertendum est, quòd si laici satis non sint ad sustentandos eos qui iamdudum erecti sunt, & eos qui de nouo introduci possunt, & hi & illi absque alimento remanerent, id quod potius scandalum, quàm ædificationem afferret: accideretque ut qui nuper admissi & introducti sunt, veteres ad paupertatem redigerent; veteres, inquam, qui per longam annorum periodum pietatis suæ manifesta indicia dedere. Quod quidem, quum ne tantillum quidem iustitiæ in se haberet, ita maximum populis fastidium gigneret, qui se viderent expoliatos iis religionibus, & iis personis, quæ per multas ætates præteritas, & per multa sæcula, tantum laborauerunt

runt in beneficium religionis, cum tot bonis operibus ad cultum Dei spectantibus, quæ manifestum est ab iis prodiisse. Et quis nescit, quis ignorat qualem fructum, quantum beneficium Mundo attulerint religiones notæ & probatæ? Quod si de quibusdam fundatoribus ipsarum veterum religionum scriptum est, quod, per visiones Romanis Pontificibus manifestatas, deberent Ecclesiam cadentem fulcire, æquumne videtur, quum & per ipsos sanctificatos, & per ipsorum discipulos, qui præceptorum vestigiis institerunt, id forsitan, quod per illas visiones prædicebatur, impletum fuit per ipsorum doctrinam, pietatem, humilitatem, vitæ sanctitatē, & id genus alias virtutes, quibus Deus illos ornaue-
rat, æquumne est, inquam, illos in tantum contemptum venisse ut dum parum curamus ipsorum conservationem, ab vna parte nobis grauem ingratitudinis notam inuramus, ab alia parum prudentes simus, ne dicam leues & inconstantes, dum relicto bono certo & securo, incertum, & forsitan periculosum sequimur. Nec prætereundum est, quod quum Venetiis sit, & in vniuerso Reipublicæ dominio, maximus numerus Monasteriorum, in quibus Moniales Deo dicatæ cum perpetuo virginittis voto, continuas preces fundunt ad impetrandam diuinam clementiam & misericordiam, impium & inhumanum esset illas privare assiduis illis erogationibus quas habent à sola laicorum charitate: quod proculdubio fieret, si adiectione aliorum Monasteriorum personis nouis dicatorum, eleemosinæ, & aliæ subuentiones, quibus sustentantur, aliò impenderetur. Quod si Pontifex voti sui compos fieret, videor perspicere tot Virgines, tot Religiosos, de hac ciui-

tate & de tot aliis benemeritos, ob suas continuas orationes, & ob sua ieiunia toties repetita, se cum lacrimis sistere coram ipsa Republica, & coram populis sibi à Deo commissis, dicentes, se iuxta obligationem suæ natiuitatis, iuxta votum ab ipsis conceptum, in se semper habuisse manifesta amoris & affectus signa erga patriam, & quantum fieri potuit, & quantum tulit ipsorum infirmitas, Deum reueritos esse, fidem seruasse, cursum suum absoluisse. Iam verò se videntes derelictos esse, & charitate ipsiusmet patriæ priuatos, in manus Dei reponunt iustitiam suæ causæ. Et quid aliud è cælo nobis expectandum est, nisi iustam tantæ impietatis vindictam? Verum hoc certè non ita succedet. Nam Respublica, & ij qui eam moderantur, nunquam tot insignes abusus tolerabunt, tot horrendas confusiones: immò spero ipsummet Pontificem, necnon & Ecclesiasticos, (postquam perspecta habuerint tot iura, rationes tanti ponderis, ac tanti momenti,) sententiam mutatu-
ros: Non dedecet enim vel sapientissimos sententiam mutare, quando manifestum est, in melius posse mutari. Quod ad hoc caput attinet, addam adhuc quàm breuiter fieri poterit, duas rationes, quæ mihi satis prægnantes videntur. Prima est, quòd ex introductione nouorum Templorum, nouarum Religionum, nouorū Monasteriorum, non solùm imminuta sunt quamplurima ex veteribus, sed etiam quia in vnus fiduciam redditus ipsorum Templorum & Monasteriorum traditi sunt) maximo totius orbis scandalo derelicta sunt hodie templa, derelicta Monasteria, cultus diuinus prætermisus: idque quod impendendum erat in ipsorum Templorum ac Monasteriorum conser-

conseruationem, & restaurationem, in educationem sacerdotum ac in pauperum leuamen, sæpissimè impēdatur in id quod ex diametro pugnat cum hac intentione: vnde certissimè apparet, quòd ex quo nouæ Religiones & noua Monasteria prodeunt, ex eo sese offert occasio redditus antiquorum in fiduciam tradendi, hoc est, bona, à laicis impertita, in alium prorsus vsum conuertendi, quàm destinata fuerant. Altera ratio est, quòd quum hæ Reip. Venetæ leges, eodem argumento variis temporibus latæ (vt enim vetustiores missas faciam, anno 1337. anno 1459. anno 1515. necnon & anno 1561. similes leges conditæ fuere) nullum detrimentum attulerint nec cultui diuino, nec personis Ecclesiasticis: & quum nullus alius Pontifex de iis conquestus sit: immò si tot sui præfessores illas habuerint pro bonis & iuridicis (quomodo enim illis non notæ fuissent, qui assiduè suos Nuncios Venetiis habuerunt, qui illas audierunt, viderunt, & silentio suo approbarunt? cui bono, obsecro, nonnullis in mentem venit, suæ Sanctitati persuadere, vt tot motus, tot rumores hæc de re faceret? ni forsan velint vt ad verbum suum, ad iussum suum cedant & cadant omnes Principatus, omnia Regna, omnes Respublicæ: quæ quidem intentio adeò exorbitans est & extra metas, vt præter quam aduersatur doctrinæ Christi, & omnibus iuribus, pro certo debent statuere rem hanc à nullo vnquam toleratam iri, nec admissam hucusque credo me ea dixisse, quæ possint manifestum ac patens reddere ius Reipub. Venetæ circa hæc leges à se conditas. Veniamus iam ad iudicia, quæ Pontifex existimat non secundum rationem latæ

fuisse : iudicia, inquam, quibus animaduersum est in impios & sceleratos, qui sub veste clericali volebant impium scelus suum nulli pœnæ obnoxium esse. Valde mirum est, Sanctitatem suam ista cogitasse tempore & occasione indecenti, & pro iis, qui (vt ex ipsorum culpa apparet) tantum abest vt protectionem Ecclesiasticam mereantur, vt potius in ipsorum delicta seuerissimè inquiri debeat. Vnus ipsorum reus est quòd voluerit contaminare honestatem & pudicitiam honestæ & nobilis scœminæ, sibi contreraneæ & consanguineæ, quæ quidem repulit ipsius libidinem & effrenem appetitum vnique notum Vicentiæ non sine scandalo : (nam & in publicis viis & in ipsis Templis nunquam puduit cum manifesta signa edere & suæ audaciæ & suæ impudentiæ.) Tentauit etiam varias alias insidias, quas tamen nequiuit ad optatum finem perducere. Reus est præterea, quòd stomacho & vindicta instigatus, scœdè deturparit ædes illius nobilis, eodem prorsus modo, quo impudentes & infames ex plebe, vilem & abiectum finem sibi statuentes, suas iniurias turpiter & dedecorose vlciscuntur. Reus agitur etiam, quòd lacerarit mandata & rescripta publica nonnullis locis affixa quibus diui Marci sigillum appositum erat, idque cum magno contemptu, vt ipsius verba indicabant: crimen scilicet læsæ maiestatis incurrens.

Alter arcessitur criminibus adèò nefandis, vt sine maximo horrore nec audiri, nec scribi, nec cogitari possint. Pudicitiam multarum mulierum violare habetur pro maximo delicto in personis Ecclesiasticis, licet ad Sacerdotij ordines non peruenierint. Sed vbi non satis illis est abuti mulieribus solutis

solutis, quas vocant: sed in matrimonij contemptum manifesti adulteri fiunt, hæc multo maior culpa est. Vt verò id illis liberum sit, si vita priuent maritos, & ipsorum consanguineos & affines, id nōne est extrema crudelitas? Hæc verò nefandas cogitationes sæpius exequi venenis sibi in hunc finem familiaribus, omnem humanitatis metam excedit. Sed, vt tandem finem faciam, nihili facere coniunctionem arctissimam & religiosissimam, quæ intercedit fratri cum sorore, vt possit diabolicam libidinem suam explere, nōne id crimen est adeò nefandum & abominandum, vt feris potius conueniat, quàm vlli homini, quantumvis vitioso & scelerato, nisi ei, qui, humanitate prorsus deposita, fera totus factus sit? Hodie, in gratiam horum (de quibus licet vltima non sit lata sententia, attamen magnis & manifestis indiciis apparet ipsos supradictorum criminum ultra modum suspectos esse) In horum, inquam, gratiam, venit in mentem Pontifici vt cum Republica Veneta certaret, ad id impulsus, vt creditur zelo iurisdictionis Ecclesiasticæ immò (vt verius loquar) suggestionibus & stimulis nonnullorum: qui id tacentes quod notum suæ Sanctitati fieri debebat id effutierunt, quod aut tacendum erat, aut aliter interpretandum. Vnde apparet, si vlla pro Pontifice adduci potest excusatio, quod ita temerè se præcipitarit in hæc controuersias, quæ Christianum orbem euertere penitus possunt, hanc solam, nec vllā aliam locum habere, quòd scilicet parū veris & passionibus refertis delationibus imbutus fuerit, super quibus, vt zelo plenus est, suas ratiocinationes fundauerit. In quo quidem deslenda est misera horum

temporum conditio. Si enim accidisset ut hic bonus suæ Sanctitatis zelus, dilatione aliqua ad diuturnitatem sui Pontificatus conditus fuisset, potuisset, ut est discretus & longanimis, dignoscere melius quàm quisquam alius, proprium & decens esse suo magno ministerio, necnon rationibus & negotiis tanti ponderis & tam magni momenti, cognoscere & discernere tempora, locos & personas, aurem præbere sapientibus, fideis, & intelligētibus: respicere verò astutos, vafros, parum fidos, & passionibus refertos. Imò sperandum est, Pontificem ipsum, (semet in consilium ascito, iisque de quibus hodie certior factus est, attentè perspectis & consideratis) ad se reuersurum, & via priore derelicta ad eam reuersurum ad quam ius & æquum eum vocant, vocat pax & quies non solum Italiæ, sed etiam totius Christiani orbis, vocat conseruatio veræ Religionis, quæ in hisce motibus magnum periculum incurrit ne aliquo modo labefactetur. Verùm quæso, nonne satius erat eos, qui harum turbarum auctores sint, sincerè exhibere crimina duorum supra nominatorum prout sese habent, potius quàm ipsorum culpam imminuere? Cur, dum ipsorum conditionem exaltant, nullam mentionem faciunt prauæ ipsorum qualitatæ, prauæ consuetudinis? Cur etiam non dixerunt, (quamuis non esset necesse) statum ipsorum esse ad instar laicorum, quum præter vestem malè ab ipsis gestam nihil aliud in se haberet, quod Ecclesiasticum redoleret, nisi nomen? Cur tacuerunt tolerantiam subiectorum Reipub.? præcipuè eorum, quos isti tam miris modis offendunt? Quare non horum magnam patientiam, & silen-

lentium in tantis iniuriis, prædicarunt? Iustè etiam poterant & verè affirmare suæ Sanctitati, ius, vsum & consuetudinè immemorabilem, exigere à Republica, vt similia delicta, etiam in personis Ecclesiasticis, puniat & castiget, quū sciat & agnoscat se suā auctoritatē à Deo solo habere. Debebant etiam addere talem vsum & talem consuetudinem plerisque Pontificibus probatam fuisse, qui eam pro bona & sancta habuerunt, vt apparet ex variis ipsorum Breuibus & Rescriptis. Iustum ad hæc erat, vt postquā ipsis compertum esset de hoc vso & consuetudine, & de iis quæ in dictis Breuibus habebantur, suæ Sanctitati notum facerent, exercitium huiusce iurisdictionis non solū Venetiis obseruari, sed etiam in omnibus aliis sui Dominii ciuitatibus. Quòd si plenè hoc compertum ipsis non erat, multo consultiùs & prudentiùs fecissent si exactam hac de re inquisitionem habuissent, nec ita temerè suam Sanctitatem imbuissent falsis & veritati contrariis delationibus. Iam quum id quod fieri debuit factum non est, forsan non intempestiuum erit id hodie manifestum facere in omnem bonū eventum. Et quū suprà satis dictū sit de iis quæ culpam reorū spectāt, non absolum erit hoc argumentum perpendere ita vt decet. Primò videndum est, an licuerit Magistratui nihili facere querimonias sibi subiectorū aut illos ad aliud tribunal reicere, contra id quod fieri consuevit omnibus sæculis, & in omnibus similibus casibus, Magistratui, inquam, qui Rempub. debet bene administrare, & qui suis subiectis tenetur ius reddere. Et quid aliud fuisset, huic negotio manus non adhibere, dum è longinquis terris remedium

expectatur, quàm suos subditos deferere, eosque
 ad certam desperationem adigere iniurias sibi illa-
 tas nunquam punitas iri? Debebunt ergo Reipub.
 Venetæ subiecti, iniuriis affecti tam grauibus &
 tanti momenti, se sistere coram personis & tribuna-
 libus tam longinquis, sibi ignotis, magno suo in-
 commodo, magno dispendio, immò cum integra
 sua pernicie, ut iudicium accipiant ab extraneo Prin-
 cipe, aut ipsius ministris, quod vel nihilum, vel
 tantillum possit sua damna sarcire? Et quis ignorat
 quo tandem vergant sæpe Ecclesiasticorum iudicia
 post tot & per tot annos exantlatos labores ab iis
 qui se coram ipsis sistunt? Et quale cōmodum sen-
 tiet qui iniuria affectus est vel in vita, vel in honore,
 vel in facultatibus, si viderit eam à quo offensus, &
 iniuriā affectus est, nullam aliam pœnam subiisse,
 nisi pœnitentiam quampiam salutarem, aut aliud
 quid simile, quòd quidem salutem animæ respicit,
 verùm nec restituit in integrum eum qui læsus est,
 nec ipsius necessitatibus prouidet? Quòd si in-
 quiant, in certis casibus reum restitui brachio sæcu-
 lari, ex eo manifestè apparet tales culpas, & tales
 pœnas & condemnationes ex iure competere iis
 qui rebus temporalibus & mundanis præsumunt, non
 autem iis qui solam curam spiritualiū habent in di-
 tionibus aliorū Principū. Quòd si denuo dicūt Iudi-
 cē status aut dominij Ecclesiastici (qui in similibus
 casibus est merus Iudex tēporalis) legitimū & aptū
 esse ad delicta enormia castiganda, multo melius id
 exequetur Princeps, aut ministri ipsius, qui ex natu-
 rali sua auctoritate meliùs norunt, & magis sigilla-
 tim diiudicāt de omnibus accidētibus quæ sunt vel
 de iure, vel de facto, quæ spectant vsum & consue-
 tudi-

tudinē loci, & omnes alias considerationes, quæ coincidunt ad bonū rectū, & iustū iudiciū ferendum. Debebunt ergo tyrānicè oppressi à nōnullis discoloris Ecclesiasticis, se Romæ sistere coram ministris Pontificiis, vt sibi ius reddatur vel super nece suorum consanguineorum vel affinium, super vi illata, super spoliatione, tum famæ, tum facultatum? Hoc certè esset perdere omnes subditos, quum illis non liceret, in vrgentibus suis necessitatibus, ad propriū Principem prouocare, & ab ipso iuari & protegi: ac ex hoc accideret, vt amor & timor, qui Principi debentur, in prauum affectum, immò & in odium conuerterentur. Immò certissimum est, nisi in hoc casu admitterentur, & ipsis liceret suas querimonias exponere, ad eam desperationem redactos iri, vt propriis manibus iniurias suas vlciscerentur, & eas pœnas exigent quas ab extraneo magistratu consequi nequiuissent: idque maximo cum scandalo, & periculoso contemptu, non solum personarum, sed etiam totius ordinis. Tūcque nescio an Princeps deberet, vel forsan posset, illis frænum imponere: Quod si id tentaret, mitius erga illos se gereret ratione habita iuris denegati, vel saltem non redditi. Et quis non videt, in casibus suprâ narratis, quā mirè affligerentur & angerentur animi eorum, qui tot ac tantis iniuriis affecti essent, cædibus, veneficiis, & id genus aliis, si iis via occluderetur Principem suum adeundi, quo possent à tam tyrannica oppressione liberari? Et quis ignorat quamplurimos alios, quum exemplo priorum viderent se non posse iuari, & protegi ad id adactos iri vt collum iugo submitterent, & de sua salute desperantes, vnicum solatium in deslendis suis miseriis & infortuniis haberent? Quis præterea non vi-

det, ciuitatem Vicentinam (nobilitate refertam, & populo viuacissimo, qui qualibet occasione arma capessit) periculum tumultus & dissensionis facillè incurfurâ, & pungens hæc controuersia de fama fuisset prætermiffa & neglecta? Et quale exemplū daretur aliis vt obedirent & reuererentur publica mandata & publica scripta, si impuniti manerent ij, qui ea ita turpiter contempserunt & spreti sunt? Quælibet ciuitas facillè perturbatur & ciues ipsius in varias partes eant, si in potestate Principis non est huic malo remedium asferre per iustitiæ ministros. Reperientur ne, qui non solùm contumaces erunt ipsius imperiis, immò ea contemnent, ea calcabunt, quasi vellent ipsius dominationem excutere, & Principi non licebit ipsos castigare, ipsos punire? Quid tandem fiet de imperio & dominatione sua? Regnum duos non capit. Omnes prudentes politici, qui sæculis antea actis vixerunt, nullam aliam doctrinam agnouerunt. Quòd si hoc examinaretur cum vera nostræ Religionis doctrina, cum præceptis & exemplo Christi, suorum discipulorum, omnium sanctorum patrum & Doctorum sanctæ Ecclesiæ, multò faciliùs hæc innotescerent, quoad spectant ad res mundanas & temporales. Verùm non constitui in hæc considerationes ingredi: alius forsan de istis opportunè differet. Satis mihi erit dixisse, Ciuitatem è Ciuibus conflatam esse: Ciues autem sunt ij, qui Ciuitatis beneficio fruuntur, dum inter se pacatè viuunt, dum ab iniuriis extraneorum defenduntur, dum sentiunt facultates & fortunas suas fartas tectas esse: in summa dum fruuntur iis bonis, ea felicitate, ad quam adipiscendam ciuium communionem institutæ sunt. Verùm

Verum nihil horum assequi possumus absque ope legum municipalium & bonorum statutorum, & absque iurisdictionibus & iudiciis. Hic est ordo naturalis & essentialis, qui in omnibus ciuitatibus obseruari debet. A quo si quisquam immunis fiat in aliquo particulari casu, vel ob proprium meritum, vel ob aliam legitimam considerationem, tenetur agnoscere potestatem, munificentiam & liberalitatem illius qui eam immunitatem illi concedere potuit, assensumque suum præstare debet. Sed qui tali immunitate caret, & qui in omnibus commoditatibus, quæ hanc ciuilem vitam spectant, frui vult ciuis priuilegio, is naturâ debet se submittere legibus & statutis, quibus præmium probis statuitur, pœna verò & castigatio reprobis. Et ex hoc iure, quod habent imperia, ciuitates, & Principes in suos ciues, (quod quidem ius non imminutum fuit à Christo, sed confirmatum, utpote qui noluit regna è terris tollere, immò affirmavit se nolle villo pacto ipsorum participem fieri in eo quod res mundanas & temporales spectat) ex hoc, inquam, iure manifestissime apparet Rempublicam Venetam, ut Principem liberum, qui à nemine pendet, ex natura sui Principatus, auctoritatem habere in omnes suos subditos indifferenter. Quod si in quosdam ea uti noluit sua spontanea voluntate, effectis potius manifestata, quàm decretis, ex eo non sequitur illam non posse ea uti. Sed si in aliis temporibus credidit ita sibi agendum esse, ut magnum argumentum daret illius respectus, quem in casibus leuibus voluit deferre personis, qui aliam ob causam talem respectum demerebantur. Et licet Imperatores & Reges in suis Regnis & Prouinciis Ecclesiasticos exime-

runt à sua iurisdictione, non tamen id fuit in omnibus casibus: Sæpe enim vsu venit vt in Ecclesiasticos animaduertent: negari nequit Rempub. Venetam, (Princeps & ipsa tantæ amplitudinis & dignitatis, & quæ immediatè Reges sequitur) sua iurisdictione vti potuisse, vt reuera vsa est. Et si boni auctores, tum Theologi, tum Iureconsulti affirmant, exemptionem Ecclesiasticorum mansisse à concessione & priuilegio Principum, vt ex ipsorum rescriptis apparet, hoc quidem locum habet in propriis ipsorum ditionibus. Verùm in dominio Reipublicæ, quæ semper libera fuit, locum non habet tale Priuilegium, nisi appareat ipsius concessio: quæ quum non appareat, sed tantùm constet de vsu & consuetudine: quare à contrario locum non habebit idem vsus & eadem consuetudo in beneficium ipsius Reipub. quæ ea vsa est, & continuè ipsam exercuit in casibus magni momenti? Iurisdictionem in Ecclesiasticos in multis quidem casibus dereliquit, sed in grauioribus auctoritatem suam sibi conseruauit. Quod manifestè apparebit ex consuetudine à Republica obseruata in sua administratione per tot ac tot sæcula, vt cuius notum est. Præterea agnoscit Respublica se dominium suum à solo Deo habere, quod ipsi est ius fundamentale. Hæc consuetudo addè æqua, quæ vim legis habet, quæ tot iustis & prægnantibus rationibus fulta est, quæ per tot annos, per tot ætates obseruata est, hodie ne in dubiū vocabitur? Et quid dici poterit firmum & stabile sub cælo, si hæc consuetudo, corroborata per cursum mille annorum & amplius hodie controuertatur? Vniuersalis administratio huiusce Reipublicæ
ea est,

ea est, ut præter laudem quæ ipsi, eam ob rem, tribuitur, etiam in admirationem trahat extremas orbis partes: & nihilominus hodie reperiuntur, qui hanc identitatem continuatam audent corrigere & emendare. Omnes Principes, omnes populi illam laudarunt & commendarunt, & in casu, quo de agitur, omnes prædefuncti Pontifices, & quidam inter ipsos præcipuis scripturis & Breuibus: & nihilominus hodiernus Pontifex, parui faciens iudicium vniuersale, & præcipuè suorum præfessorum, illam consuetudinem infringere & vituperare molitur. Iam verò quum de facto & vsu talis iurisdictionis dubitari nequeat, quum constet toties animaduersum esse in capita reorum atrocium & enormium criminum, non solum Venetiis, sed etiam in aliis sui dominijs locis, (res nota cuilibet hominum generi,) non abs re erit indicare, esse in Archiuis Reipublicæ multa Breuia variorum Pontificum, scilicet Sixti quarti, Innocentij octauæ, Alexandri sexti, Pauli tertij, & aliorum, in quibus duo sunt manifestissime expressa: Vnum, Consuetudinem supradictorum iudiciorum censerè laudabilem & bonam, & quæ originem habeat legalem & canonicam. Alterum quod mandatum sit Patriarchis, & ipsorum vicariis, ne illam consuetudinem interrumpant, immò potius intersint examini reorum, vbi vocati fuerint: cuius commissionis hæc ratio redditur, ipsorum præsentiam necessariam esse, ut rei merè Ecclesiastici possint liberè indicare conscios delictorum, nec tamen ob id incurrant in irregularitatis censuram. Ex quo concludi potest Pontifices illos auctoritatem Iudicis laici habuisse pro bona & iusta, tantum abest ut illam voluerint arguere vel

coercere. Affirmant præterea Breuia illa, auctoritatem illam non solum locum habere Venetiis, sed etiam in vniuerso totius Reipub. dominio, idque ita perspicue vt nihil supra. Et ex sola lectura ipsorum Breuium quiuisset, etiam iudicij mediocris, facile intelligeret, quod qui ista in dubium vocant, ij nodum in scirpo quaerunt, & scrupulum afferunt vbi & cum quibus non deberent: Nam satis esset suae Sanctitati, immo pergratum ipsi deberet esse, ius exerceri, & reos puniri & castigari, vt de medio tolleretur scandalum & opprobrium, quod orbi afferunt tales impij & scelerati: in summa, vt exemplo ipsorum castigationis & poenae, inflictæ & adhibitæ in iis met locis vbi delicta adeo enormia commissæ sunt, absterrent alij abstinerent à similibus culpis, & à vita tam dedecorosa. Quod ad integritatem ipsius Reipub. in iure dicundo attinet, nemo est qui de ea dubitare possit: Id enim aperte testantur, non solum modo spontanea & voluntaria deditio totius populi, (qui se ditioni huiusce Reipublice submiserunt, tum multis aliis de causis, tum præcipue ob æquitatem ipsius in iure distribuendo: sed etiam natura, qualitas, & mores Iudicij: ipsorum æquitas & moderatio: numerus eorum qui huic muneri destinantur, potestas quæ reis impertitur ex legibus antiquissimis, vt se defendere possint, & pleræque aliæ cõditiones & circumstantiæ, quæ ipsam charam reddunt, non solum subditis, sed etiam exteris, quum ex remotissimis terris nobilissimæ ciuitates & populi ipsam accesserint, vt ad ipsius normam, vsum & administrationem iuris in suo dominio stabilirent. Hæc omnia possent fulcire æquitatem iurisdictionis Venetæ: sed quia hec esse non est in hisce immorari, quæ, vt dictum

vt dictum est, in dubium non cadunt, præcipuè quum satis dixerim hac in parte pro Reipublicæ iure: iam transeo ad ea quæ priùs dixeram, scilicet vt dissoluam, paucas illas & debilissimas rationes, quibus innituntur Ecclesiastici dum fulcire volunt sua axiomata: deinde nonnulla, etiam de lege ab ipsis dicta, *de bonis emphyteoticis*. Atque ita finem imponam huic Apologiæ. Omnes ipsorum rationes solo hoc & vnico fundamento nituntur, leges scilicet Reipublicæ, & iudicia ab ipsa lata in Clericos, etiam in casibus grauib. & atrocibus, esse aduersus libertatem Ecclesiasticam: cui contrariè, à Canonibus prohibetur: parùm piè & religiosè agi cum eis dum à maiori acquisitione bonorum temporalium arcentur: dùmque impediuntur, ne noua templa construant: quæ quidem omnia dicunt probari scriptis professorum iuris. Quod ad hanc libertatem Ecclesiasticam attinet, amplius nobis daretur campus, si de ea vellemus ratiocinari. Nam hucusque non apparet fuisse decisum & determinatum, in quo verè consistat, & variè sunt sententiæ eorum qui de ipsius definitione loquuti sunt: alij enim volunt illam spectare priuilegiorum conseruationem: alij vt ipsis conseruetur id, quod iure communi ad ipsos pertinet: alij verò ne quicquam in ipsos liceat, quod eos meticulosiores reddat, laicos verò audaciores. Vera libertas Ecclesiastica sumenda est ab ea quam ipse Christus habere voluit, & ipsius discipuli, & à doctrina Euangelica, & à reliqua Scriptura ab ipso manifestata in suo testamento, & ab Ecclesia in suis sanctissimis, venerandis, & generalibus Conciliis, verè dicta Canonica ab ipso Canonis nomine. Sed quia labor

hic esset longioris temporis, & quia forsan alij licebit huic tam bono operi vacare, mihi satis erit dixisse id quod manifestissimè apparet, Ecclesiasticos scilicet velle aliunde suam libertatem deriuare: vellent enim sibi licere operari & agere liberè, ne dicam licentiosè, omne id quod ipsis placeret & arrideret. Alij è contra credunt, & pro certo habent, illam licentiam ferri non debere, nec tolerari: nullum enim Canonem reperiunt, nec vllam doctrinam Catholicam, quæ illis libertatem imperiat, vllum iniuriandi vel offendendi, delicta patrandi in perniciem Reipub. seu priuatorum. Libertas Ecclesiastica nihil aliud est quàm ipsius Ecclesiæ libertas: & Ecclesiastici, (qui, si veri Ecclesiastici sunt, sunt pars & ministri ipsius Ecclesiæ) nullam aliam libertatem protendere debent, quàm libertatem ipsius Ecclesiæ: libertas autem Ecclesiæ est ea qua debet frui in proprio ministerio, docere scilicet, & operari doctrinam & præcepta Christi, suorum Apostolorum, & sanctæ Ecclesiæ: & qui executionem ipsius ministerij remoratur, is sese opponit libertati Ecclesiasticæ. Iam, quis potest dicere, Reipublicam impedisse vel minimum opus quod ad talem scopum vergeret? quod tantum abest vt fecerit, quin potius contrarium prorsus ab ipsa factum est: quod manifestissimè apparet ex iis quæ suprâ amplissimè dicta sunt: nam vel ab ipsa sua origine semper in corde & in operibus Religionem Christianam habuit, & vt longè latèque dilataretur procurauit, càmque protexit ac defendit in longè à se distitis terris cum maxima sanguinis suorum ciuium effusione, cum maximâ thesaurorum suorum

tum profusione: quorum amplissimam fidem faciunt expeditiones in terram sanctam aduersus infideles: in Constantinopolim aduersus inobedientes Ecclesiæ Romanæ defensiones terræ Christianæ aduersus Saracenos iteratæ ac reiteratæ per longissimam annorum seriem: Suppetiæ latæ Romanis Pontificibus aduersus maiores orbis potestates & Principatus: reintegratio Pontificum in suam sedem: & (vt tandem hunc sermonem finiam) tot labores, tot ærumnæ, quas, vt antiquiora tempora missa faciam, à ducentis annis sustinet, existens agger & murus non inutilis aduersus impetum immensarum virium illius, qui absque obstaculo, quod illi Respublica Veneta opposuit, & quotidie opponit, fecisset forsan lachrymabilis progressus aduersus orbem Christianum. Iuuit ergo magnopere libertatem Ecclesiasticam Respublica Veneta, tantum abest vt eam impedierit. Curauit siquidem & voluit vt Religio Christiana dilatarètur, conseruaretur & protegeretur: voluit vt quodlibet Ecclesiæ ministerium liberè exerceretur: voluit vt sana doctrina, conciones, Sacramentorum administratio, & omne aliud officium ad fidelium salutem spectans, & ad cultum Diuinum admitteretur non tantum à suis, sed etiam ab exteris: viam dedit ministris illarum sanctarum & vtilium operationum (bonis scilicet Ecclesiasticis) qua commodè possent sustentari: Extruxit Tempia & Monasteria, illa dotauit multis thesauris non tantummodo ob amplissimas facultates quas possident, sed quia illa ditauit venerandis tot Sanctorum reliquiis, quas in singularis pietatis signum, è longinquis terris accersiuit, transtulit, & in ipsis

templis locauit. Quomodo ergo potest argui, quòd libertatem Ecclesiasticam impedire voluerit? Vult quidem impedire prauas & sceleratas actiones, quæ tantum abest vt sint Ecclesiasticæ aut spirituales, quin potius merè sunt carnales & mundanæ, nihilque habent commune cum Ecclesiastico aut spirituali, immò ex diametro pugnant. Vult habere in suo dominio & ditione tot Tempia, tot Monasteria, tot Sacerdotes & Religiosos, qui abundè & largè satis sint ad spiritualiter moderandos suos populos & subditos: vult præterea vt ij magnis diuitiis & magnis commodis polleant: sed vt Tempia & Monasteria occupent omne solum, & omnes facultates in ministros ipsorum transeant, vnde è contra spoliati sint subditi Reipub. omnibus suis facultatibus, & ad pauperatē radacti, nudī super nuda terra iaceant, vnde vires publicæ ad nihil dum prorsus reducantur, hoc quidē nec iustū, nec conueniēs censet, nec promittere potest. Quòd si prima fronte appareat Canonem aliquem sentire contra Reip. decretum adeò iustum & æquum facilè huic objectioni respondetur à Professoribus ipsorum canonum, qui dicunt, in ipsis prohiberi statuta & Decreta Principum, quæ prohibent vniuersum, commercium cum Ecclesiasticis, & quæ illis modū viuendi auferunt, nolentes vt laici illis panem vel vinum vendant, grana sua molant, vel tale quid ipsis subministrant, quod vitæ & sustentamento ipsorum vsui sit. Præterea multi censent, tales Canones locū non habere nisi contra ea statuta & leges, quæ generaliter & absolutè, & absque legitima causa prohibēt alienationē bonorū laicorū in Ecclesiasticos. Alij affirmant, statuta Principū ab illis Canonibus infir-

infirmata non esse, nisi quādo apparet aut cōiicitur ipsa lata esse in Ecclesiasticorum odium, aut quòd prima intentio & scopus legislatoris, sit illis damnum aut incommodum afferre. Quæ quidem circumstantiæ sunt prorsus alienæ à legibus Reipub. Venetæ: Leges enim illæ non prohibent absolute alienationem illam, aut constructionem nouorum Templorum aut Monasteriorum, sed solummodo ne fiant absque Principis licētia. Nec dici potest illas absque iusta causa latas esse, quum ex narratione, quæ de ipsis facta est, appareat non vnam, sed plures, & maximi pōderis causas occasionem deesse cur conderentur. Est præterea apertissima & certissima hæc veritas, in illis legibus nullā mentionē fieri bonorum Ecclesiasticorum, aut cōmoditatum ipsorum, nec colligi potest vllō modo hunc scopum habuisse legislatores: sed tantummodo fit mentio bonorum laicorum, & ad personas laicas dirigūtur, quibus regula & norma proscribitur de suis bonis disponendi potius in hunc modum quàm in alium. Quòd si ex commodo laicorum emanaret secundariò, & propter legislatoris mentem, incommodum aliquod Ecclesiasticis, quomodo ex eo culpari potest legislator? Verum, quæso, ad hæc mihi respondeatur: Si priuata persona, si paterfamiliās normam velit suæ domui præscribere, suæ mulieris, suis filiis, sanciat, vt ex suis facultatibus tantum impendatur, in fabricas, tantum in victum, tantum in vestimenta, tantum in eleemosinas pauperibus Ecclesiasticis erogandas: & pro incremento aut detrimento facultatum suarum, mutet etiam & variet legem illarum impensarum, poterit aut debebit Ecclesiasticus ille, cui prius

impertiebantur tantæ cleemosynæ,conqueri & arguere patrem illum familiæ quòd malè agat? Poteritne dicere talem imminutionem aut restrictionem esse contra libertatem Ecclesiasticam? Princeps est paterfamilias,dispensat in tempore & loco facultates suas,facultates subditorum, fabricat Tempia,solum concedit in sua ciuitate, in suo dominio, dat possessiones & redditus in magna copia, cum magna pietate & Religione:animaduertit, manus suas satis liberales fuisse: si vlteriùs progredietur,familiam suam,(populum scilicet suum) grauiter læsam iri.Eadem pietas,eadem religio, & iustitia,illi auctores sunt vt frænum suæ liberalitati imponat.Dicit tamen suis liberis (nam subditi ipsius illi sunt liberorum vice, & illis vt liberis moderatur)ne easdem quas antea impensas faciant,se velle videre & audire suas dispensationes, vetare ne absque ipsius permissione & sententia tale quid fiat, sententia, inquam, quæ ad nihil aliud spectat, quàm ad subditorum commodum: & hoc Princeps facere non poterit? Et dicetur illi, Canonem aliquem id illi prohibere? Canonem, inquam, aut perperam, aut non ex vero sensu interpretatum? Canonem quem nonnulli affirmant obligare non posse eum qui non ipsum accepit? Circa quod argumentum bonum est vt omnes intelligât, quòd licet Vnus vel plures Canones,ex iis,qui à Pontificibus conditi sunt, inferant aliquid contrariùm vbi agitur de exemptione personarũ Ecclesiasticarũ à Principum subselliis, habent etiam ipsi Principes qui sibi faueant,& qui cum ratione scribant, pro ipsorum potestate in Ecclesiasticos.Axioma hoc certum & firmum habetur ab iisdem Iuris Professoribus,

bus, quod ubi agitur de rebus temporalibus, debēt Canones locum habere, si à Principibus pro bonis accepti sunt, & si apud eos in usu sunt. Accidit etiam ut quædam ex dictis Constitutionibus, in Principum præiudicium conditæ fuerint retractatæ & abolitæ, postquam ipsi Principes de illis conquesti sunt. Verum res ita se habet, leges Reipub. Venetæ contrarias non esse Canonibus benè intellectis: id quod manifestè apparebit ex diligenti disquisitione quæ super hac materia facta est à Professoribus Iuris Canonici, si necesse fuerit ut ipsorum consilia & citationes in publicum prodeant: quorum quidem consiliorum cardo præcipuus hic est, deberi attendere ad finem præcipuum, & ad præcipuam Legislatoris intentionem, non autem ad id quod secundariò & accessoriè inferri potest præter præcipuum finem & obiectum. Quòd si Respublica Veneta hunc scopum suis legibus statuit, conservare scilicet vires Principatus sui & subditorum suorum, securitatique & quieti publicæ providere, ut verè hunc habuit finem, quod negari nequit, nemo iustè conqueri de ea potest, nec suarum legum correctionem protendere. Addo præterea, leges illas non solum bonas esse & sanctas propter præcipuum finem, sed etiam propter secundarium, qui inde sequitur, quod quidem maturè examinatum fuit à Republica, ut pote à sapiente & prudente Principe, per tot considerationes, quæ superiùs narratæ sunt. Forsan dicent Ecclesiastici, suas diuitias maiores non futuras, numerum Templorum & Monasteriorum maiorem non futurum, Abbantias, Commendas non plures futuras: Quòd si delicta ipsorum puniantur, libertas agendi quodcumque li-

buerit, illis tolletur. Sed facillimè illis respondetur: primò, quia per Reipub. leges, hoc non absolutè iis prohibetur: iminò possunt ac debent sperare ab ipsius pietate amplificationem suorum reddituum, cum ea moderatione quæ ipsis conuenit: & licet hoc non sequeretur, non tamen hanc intentionem habuit Respublica, quæ vnicum hunc finem sibi proposuit, conseruare scilicet laicis suas fortunas, & sibi suas vires. Ast quod attinet ad punitionem delictorum, si bene agant, vt illos decet, proculdubio iudicium Reipub. non incurrent: nos enim hanc viam docuit, potestates Principum non timere, is qui à Deo vocatus, missus est ad omnes gentes docendas. Et dum addunt, se damnum ex legibus illis passuros, id nego. Damnum pateretur is, cui auferretur vestis, vinum, numi, aut tale quid ex facultatibus quas possidet, sed si aliquis nollet dare vestem suam, aut aliud ex suis facultatibus, quia iis eget, is cui hæc denegantur, non poterit conqueri sibi damnum aut iniuriam fieri. Pessimi exempli esset, videre Ecclesiasticum ingredi in domum alienam, vt domino facultates auferret, aut ipsum offenderet vel in fortunis, vel in corpore: vnde tamen expelli nollet, quia diceret se incommodum aut damnum ex illa expulsionem passurum. Quæ suprà dicta sunt, satis respondent iis qui Rempublicam arguunt parum in se pietatis aut Religionis habere. Hoc tantummodo addam, Rempublicam Veneram natam esse Christianam, & Catholicam, talem sese conseruasse, nec vnquam fidem Catholicam deseruisse, idque per annos mille ducentos continuos, nunquam vlla hæresi contaminatam fuisse: quod facillè affirmari non potest de plerisque

plerisque prouinciis Christiani orbis. Et quum
ad eò sedi Romanæ obsequens fuerit, cui bono in-
uehantur quidam in eos qui ab alienati sunt ab ea?
cui bono argumentantur à vera Pontificum suc-
cessione in ipsa sede, à continuata identitate obse-
quij & reuerentiæ erga ipsam? Dicerem aliquid
de iis scriptoribus, qui opinionem diuersam te-
nent, & à quibus Ecclesiasticorum causa propu-
gnatur: sed existimans laborem illum mihi non
competere, examinandi scilicet ipsorum scripta &
opiniones, hoc tantum dicam, nonnullos ex ipsis,
quum non peruenerint ad eum usque terminum
politicum, qui dici potest architectonicus earum
legum & iudiciorum de quibus agitur, non posse
de his eam perfectam analysin dare quæ dece-
ret, (non quidem ob ipsorum defectum, sed quia
ad acquirendam eam cognitionem necessaria est
longa & continuata experientia,) nonnullos verò
in partes Ecclesiasticorum facile trāsiisse, timore aut
spe ductos aut aliis similibus affectibus: necnō etiā
quosdam qui non ad vnguem certiores facti fue-
rant multarum rerum particularium, quas necessa-
rium erat rescire in materia tam graui, & tanti
ponderis. Verum à calamo eorum, qui sunt eius-
dem professionis, valde conuenienter & aptè re-
sponsum est Ecclesiasticorum argumentis: ab iis,
inquam, qui diu versati in publicis administratio-
nibus, & ab omni passione liberi, secundum ius di-
uinum & humanum incedunt: illud desumptum ex
sacra Scriptura, qui verus & præcipuus Canon est:
hoc verò ex lumine intellectus. Sūntque hi non pau-
ci, pluresque forent, si liceret illis dicere & scribere
id quod sentiunt. Quod attinet ad caput de bonis

emphyteoticis , quod habetur in principio & ipsa fronte Edicti vel Monitorij publicè editi aduersus Rempublicam Venetam , postquam aliquid de eo dixerò, idque quàm breuiter fieri poterit, nullus erit, qui non valde obstupefiat, quum viderit & audierit modum , quo vsi sunt ij qui hoc negotium tractarunt: Id quod magis ac magis omnes inducet vt credant benignitatem Pontificis fuisse deceptam ac delusam falsis delationibus eorum aut quorum res agebatur, aut qui affectibus non moderatis distrahebantur: quique in causa fuerunt, ne peius dicam, vt citiùs quàm par fuisset, de hoc negotio Pontifex constitueret. Prima causa querimoniarum suarum Sanctitatis in eo Monitorio hæc est, Rempublicam legem condidisse, qua Ecclesiasticos excludit à prælatione & acquisitione bonorum emphyteoticorum, ita vt nec per prælationem, nec per consolidationem directi, nec per linearum extinctionem acquirere possint dicta bona: attamen apparet in ea lege, de qua in ipso Breui agitur, nullam prorsus mentionem fieri bonorum emphyteoticorum: quod manifestè arguit non tantummodo non consideratam fuisse dictam legem, neque validissimas rationes, quas habuit Respublica, vt illam conderet, sed forsan ne lectam quidem fuisse. Agitur de vna lege, hoc est de magna discussione, & de magna ratiocinatione, publicam administrationem spectante, vt fieri solet in condendis omnibus legibus: agitur etiam de legislatore & auctore ipsius nullo pacto contemnendo, Respublica, scilicet, Veneta, Principe sapiente & prudenti, & quæ in omnibus sæculis leges constituit tantæ æquitatis & tantæ iustitiæ, quas desiderarunt omnes exteri, admirati sunt & reueriti tot populi sui boni subditi:

subditi : & nihilominus prætendunt illam corrigere,abolere, & pro nulla habere, non solùm non habita super ea matura deliberatione quæ decet, sed etiam ea non intellecta, immò nec visa. Si, qui legitimus Iudex ipsius esset, nequiret nec deberet, nisi re valde maturè cogitata & expensa, sese immiscere ad illam corrigendam aut emendandam : quomodo potest humanum ingenium capere, vt qui Iudex nō sit, (quique nihil aliud potest afferre, nisi quòd prætendat aliquod grauamen) possit ex relatione malè facta, & à verò aliena, de re quæ in facto sita est, sine ea diligenti disquisitione quæ in iis casibus necessaria est, & quantum ordinem spectat, & quantum meritum, non solùm constituere & terminare ex suo iudicio, sed etiam prorumpere ad eos excessus, quos tandem necesse est in conspectu totius orbis improbari, nec bene intelligi. Loquuta est Respublica in supradicta lege de prælatione Ecclesiarum super bonis à laicis possessis ; quæ quidem omnia bona possunt esse alterius naturæ quàm emphyteotica : quædam enim ipsorum ab Ecclesiasticis liberè transierunt in laicos, sine vlla obligatione ; alia cum certa, determinata & valde exigua pensione vel recognitione, quæ census vocatur : alia sub titulo longissimæ, immò perpetuæ locationis. Hoc genus, quod in maximo numero reperitur & quod magnā summam excedit, maiori ex parte iam per centenos accentos annos transiit in laicos, quum illius qualitatē essent, vt nullo pacto colerentur, nullūque ex iis vel etiam minimus fructus perciperetur, ita vt (vt ita dicam) ab omnibus essent derelicta. Eruntque ea bona, industria laicorum, impensis, sudoribus, ad eum terminum adducta qui hodie

apparet, siue ea defenderint ab inundationibus, & vi fluminum, siue ea aquis purgarint, siue alia industria & labore meliora reddiderint: ita ut ex paludibus facti sint fertiles campi, cum immensis impensis & operibus: & quum ex illis agris deberent fructum percipere proprii sudoris & sanguinis quem impenderunt in eorum culturam, hunc omnino iis priuabuntur? Ius non consentit, honestas non permittit, nulla lex id iubet in tali bonorum natura & qualitate: Quibus addentes nunquam id consuetudine & iudicia tolerasse, difficile credi potest, quod nec ij, qui per hæc media ad maiores diuitias adspirant, possint bona cum conscientia id sentire. Quod usus & consuetudo tales fuerint, ex ipso facto probatur: Tantum enim abest ut Ecclesiastici soliti sint recuperare dicta bona in supradictis prælationis casibus, quin potius apparet contrarium in usu inuenterato esse: infinitæ enim altercationes super iis bonis ab vno in alterum possessorem laicum, per omnia contractuum genera, nunquam impeditæ fuerunt ab Ecclesiasticis, nec ipsi vnquam admissi sunt ad prælationem. Quod si aliquando quispiam tentarit præferri, apparent clarissima iudicia & decreta Principis, qui nunquam voluit ut id genus cogitationes locum haberent. Et causa suorum iudiciorum & decretorum, semper fuit corroborata tot rationibus ac forsan maioribus, quot erant illæ quæ supra adductæ sunt in fauorem legis de bonis laicis supra nominatæ: ita ut in cassum lata fuisset illa lex, si hæc, quam vocant de bonis emphyteoticis, antiquata fuisset. Si enim locum deberet habere dicta prælatio, tot ac tantæ essent confusiones & reuolutiones eorum qui bona possident in dominio Reipublicæ,

blicæ, vt non remaneret nec ciuitas nec castrum, & in quibusdam locis nec pagus, nec villa, nec forsan domus, aut familia, aut persona, quæ non in periculum incideret spoliationis suorum fundorum, aut saltem aliquid molestiæ pateretur. Præterea testamenta, donationes, venditiones, emptiones, contractus dotales, & id genus conuentiones bonæ fidei, & longissima possessione firmatæ, securæ non essent, & super ipsis nasci possent tot controversiæ, tot lites & discordiæ, vt difficile vel impossibile esset illas pacificare aut componere. Hi attentatus sunt nimij, & nimis periculosi: ob idq; Princeps & Respublica nunquam id ferre voluerunt, immò extant statuta expressissima ad fulciendas bonorum possessiones, & ad correctionem eorum qui ausi sunt mouere id genus humores. Sed quia hæc statuta non satis erant ad reprimendum desiderium quorundam Ecclesiasticorum, qui cæteris potentiores cœperant molestiam laicis inferre, nō potuit Respublica, quin ad clariorem & magis perspicuam decisionem huiusce materiæ veniret, quod prædicta lege præstitit, vt clariùs innotesceret omnibus iudicibus voluntas publica, iuxta quam deberent dictare sua iudicia in omnibus casibus. Nec potest in dubium vocari Reipub. auctoritas in ea lege condenda: primùm, quia super id genus bonis semper iudicatum est à Iudice laico: immò ipsimet Ecclesiastici in ipsum consenserunt, & ad illum liberè prouocarunt. Et quum manifestum sit, Iudicem laicum non ab alia Potestate debere legem accipere, quàm à Legislatore suo, cuius potestas est laica, sequitur necessariò Rempublicam iure potuisse legem condere quæ formam iudicandi

præscriberet suis Iudicibus. Additur præterea, quòd eorum bonorum natura, quæ est, aut in solidum, aut maiori ex parte, ob tot meliorationes, iuris laici, nò finit ut possessor possit coram alio Iudice sisti. Possem addere, ipsos Pontifices, (ad quietem populorum, qui ab ipsis recto cum dominio temporali, incurrebant periculum magnorum tumultuum & perturbationum, & inter se, & cum Ecclesiasticis) similes prouisiones sanxisse in casib. multo strictioribus: ut apparet ex vna Constitutione Bonifacij noni facta super hoc argumento pro ciuitate Ferrariensi, quam ipsemet vidi. Possem præterea adducere exemplum similium Constitutionum & consuetudinum in aliis dominiis. Sed videns, copiam & abundantiã rationũ me multo vltius portasse quàm cogitaram, quum (præter id quòd spoponderam me super hoc capite breuiter dicturum) non deceat ut in re, de qua Pontifex non egit cum Republica eo modo ac eo ordine quò decebat, (vnde nec Respublica potuit, nec necessarium censuit curare ut suum ius manifestum fieret) labor insumendus sit, qui in tempore & loco insumetur. Tandem concludam, dicendo, quòd quum Respublica habeat à suis partibus tot ac tam firmas rationes, & quum nullum errorem commiserit, nec vllò modo peccarit, immò peccasset, si aliter se gessisset, quia res subditorum suorum nò bene administrasset, nec securitatem & quietem sui dominijs factam rectam, conseruasset, eas, inquam, ob causas pro certo habet legitimè non potuisse corrigi, nec censurari à sua Sanctitate: immo sperat ac planè confidit se à Domino Deo & ab ipsius clementia adiutam iri, & vota ipsius exaudita fore. Non dubitat etiam,
Deo

Deo propitio & opitulante, iustitiam causæ suæ iu-
uatam iri & protectam ab omnibus Principibus &
populis, quorum res non minus agitur quàm ipsius
Reipub. Et tandem sperat suam ipsam Sanctitatem,
(postquam à proprio iudicio consilium petierit, &
removerit à se consilia eorum, qui aliqua passione
& affectu moti, aliter quàm par est, ei persuadent)
apertè agnituram & admissuram pro bonis, suas va-
lidissimas rationes, & suas iustas considerationes.
Det Dominus Deus, vt id fiat, in beneficium com-
mune, & totius orbis Christiani.

Ego, Petrus Antonius Ribetti, Archidiaconus, Vi-
carius generalis, approbo quæ supra scripta sunt,
& affirmo in eis nihil contineri quod fidei Ca-
tholicæ contrarium sit.

Ego, Frater Paulus à Venetia, serenissimæ Reipu-
blicæ Theologus, legi & examinavi quæ supra
scripta sunt, & reperi conformia esse sanctæ fidei
Catholicæ.

Ego, Frater Bernardus Giordani, Theologus Fran-
ciscanus, affirmo vt suprà.

Ego, Frater Michael Angelus Bonicellus Venetia-
nus, Lector Theologus, Minor obseruantinus,
affirmo vt suprà.

Ego, Frater Marcus Antonius Capellus, Minor
conuentualis, Theologus, affirmo vt suprà.

Ego, Frater Camillus Venetianus, ordinis Sancti
Augustini, Theologus, affirmo vt suprà.

Ego, Marcus Antonius Pellegrini, Doctor & E-
ques, vnus Lectorum in iure primariorum Aca-

demia Patavinæ, visa, intellecta, & considerata scripta supradicta, sentio, ut mea fert opinio, ea, quæ in ipsa continentur, conformia esse terminis iuris.

Ego, Marcus Antonius Ottelius, Lector ordinarius in primo loco Iuris civilis, manè, in Academia Patavina, quantum attinet ad terminos legales, idem affirmo.

Ego, Giouachinus Scainus, Lector Iuris civilis inter primarios, in Academia Patavina, vesperi, quantum attinet ad terminos legales, idem affirmo.

C. O N.

CONSIDERATIO
SVPRACENSVRIS

Sanctitatis Papæ Pauli V.

CONTRA
SERENISSIMAM
VENETIARVM
REMPUBLICAM.

P. M. PAULI VENETI
de Seruorum Ordine.

PSAL. CVIII.

Maledicent illi, & tu benedices;

IMPRESSA ITALICE VENETIIS
Apud Robertum Meiettum.
M.DCVI.

Cam venia Superiorum.

THE NEW YORK

LIBRARY

OF THE

ALBANY

UNIVERSITY

OF THE

STATE

OF NEW YORK

AND

THE

LIBRARY

ALBANY

UNIVERSITY

OF THE

STATE

CONSIDERATIO P. M. PAULI.

Espublica Veneta semper existima-
uit præcipuum omnis Imperij & di-
tionis fundamentum, esse veram re-
ligionem, & pietatem, Deiq; singu-
lari beneficio cognovit se in ea na-
tam esse, educatam, & vero cultu diu. no. maectam,
quem semper magna cura & sollicitudine augen-
dum curauit, præsertim in multa sacrorum edificio-
rum exstructione, eorúmque magnifica adornatio-
ne, suppeditans illis doctos ministros, & recipiens
illos Religiosorum ordines, quos in Ecclesia Ca-
tholica tempora paulatim produxerunt. Cuius rei
magnus Ecclesiarum opulentarum numerus, &
Monasteriorum amplitudo, non solùm in Veneta
ciuitate, sed etiam in aliis subditis, manifestam fi-
dem faciunt: idque semper cum opportuno & neces-
sario respectu, vt omnes illos euentus qui nocere
possent ciuitatibus & ditionibus, per nouitates quæ
introducuntur, sub prætextu Collegiorum, Confra-
ternitatum, aut Concionum, & damnum & pericu-
lum, quod afferebant publicæ tranquillitati ingen-
tia ædificia exstructa, & in locis importunis collo-
cata, arceret. Ideoque semper considerauit quinam
in suam ciuitatem introducerentur, & quo in loco
fundarentur Monasteria & Ecclesiæ, vt possent e-
iusmodi homines recipi & sustentari: & cùm co-
gnouisset communem diligentiam & quotidianam
non sufficere, ad annum vsque 1337. lege sanciu-
it, ne Veneriis ædificarentur Monasteria, Xenodochia,
& similia loca sine priuilegio. Quam legem confir-

mauit & innouauit anno 1515. & 1561. Sed videns adhuc esse necessarium vt ita prospiceret aliis suis terrestribus & maritimis ciuitatibus, imperauit suis Rectoribus vt non permitterent vlli Religioso aut Laico ædificare Monasteria, Ecclesias, Xenodochia, aut alios Religiosorum, aut profanorum Conuentus, sine Senatus privilegio, sub exilij pœna, personis, & ædificiorum & fundorum in publicum additionis.

Eadem Respublica semper existimauit, se eodem modo in posterum cum sinceræ & incorruptæ iustitiæ suis subditis administratæ vsu, quemadmodum antea se palàm conseruarat, debere conseruari, non ignorans scripturam diuinam dicere, *Regnum de gente in gentem transfertur, propter iniustitias, iniurias, contumelias, & diuersos dolos* (Eccl. 10.) & contrà, *Rex qui iudicat in veritate pauperes, thronus eius in æternum firmabitur.* (Prouerb. 29.) Itaque conseruans vnumquemque in possessione suorum bonorum, cum defensione & specifica sospitatione honoris vniuscuiusque, retinuit, & conseruauit semper sceleratè quietem & tranquillitatem publicam. Quæ ne indebita vsurpatione, & alieno detrimento turbaretur: cum sæpissimè in atrocibus delictis varij Ecclesiastici reperti sint: qui vitæ & morum probitate, secundum officium suum, debebant esse immunes à criminali Iustitia: non tamen non vsa est ea aduersus eos, quantum publica tranquillitas requisivit, concedens nihilominus iis immunitatem à magistratibus, in communibus delictis, vt illi ordini, vicinorum Principum exemplo, faueret: hoc modo semper improbis terrorem incutiens, & læsos consolans. Et ita potestatem sibi à Deo datam

exerc-

exercens, ab originis suæ principiis ad hoc usque tempus sine ulla interruptione, Iudicare & gravia quantumvis Ecclesiastici alicuius, cuiusvis gradus & ordinis peccata punire solita est: Vnde perrexit frui & exercere cū publica tranquillitate antiquā & absolutam veri sui Imperij libertatē. Pariter ipsa Respublica semper curavit ut subditi sui possessionibus firmisque bonis abundarent, nō ignorans tranquillitati publicæ plurimum prodesse si priuata societas statu cōmodo vteretur: vbi iā circa 300. annos, cepit animaduertere Ecclesiasticos quotidie possessionum & censuum auctiōem quærere: res quæ (licet ipsi eò non spectarent) nihilominus non solum in laicarum familiarum detrimentum, quas necessario deficere oportebat, diminuta bonorum quantitate; sed etiam in damnum publicorū prouētuum & facultatum publicarum vertebatur. Ideoque cū imminueretur semper ciuium numerus, qui intenti erant & ciuili administrationi inserviebant, & deficeret bonorum ipsorum quātitas, quibus bonis publici prouentus nituntur: & contrā augeretur Ecclesiasticorū numerus, qui se ab omnibus illis Reipublicæ necessariis muneribus immunes putāt, & cū augerentur ipsorum bona, quæ legibus soluta esse arbitrantur, necessarium erat ut tandem res publicę breui diminnerentur. Addebatur necessarium esse tandem cū Ecclesiastici nō possent vnquam rem vllam alienare nisi cum suo aliquo cōmodo, & cū perpetuæ essent Ecclesiæ, si semper acquirerent, Laici verò semper diminuerentur, ut bona omnia in Ecclesiasticorum manibus restarent, extingueretur omnis Nobilitas, omnisque politia, mundo ad duas hominum cōditiones, Ecclesiasticorum nem-

pe & Rusticorum, redactio.

Vt prospiceretur tunc tam noto & tam graui periculo Respublica anno 1333. statuit vt Ecclesiis non daretur aut legaretur vllum bonum stabile in perpetuum, in Ciuitate & Veneto ducatu, & si legaretur post certum tempus venderetur, pretio ipsis Ecclesiis restante: quæ lex variè obseruata fuit ad annum vsque 1536. cùm hac forma scripta fuit, vt à nullo legarentur bona firma Ecclesiis nisi ad duos annos, quo tempore venire deberent, & si id ab Ecclesiastico nõ fieret, exequi magistratus officium erat. Et ex supradictis legibus, tanta sequuta sunt publicè, priuatimque bona, vt quædam ex subditis ciuitatibus, municipibus idem decreuerint, partim olim, partim hisce nostris temporibus. Quibus à Senatu perspectis, vt in vnum totum suum Statum redigeret, & bonorum Laicorum imminutioni prospiceret, anno 1605. legem quæ in ciuitatis Venetæ gratiam constituta erat ad vniuersum simul Statum extendit. Addendo nullum in Veneta Ciuitate, aut Statu posse, sub quoquam prætextu vendere, dare aut alio quouis modo firma bona Ecclesiastico emancipare, sine Senatus priuilegio, concedendi eodem modo quo bonorum publicorum alienatio conceditur, omnemque alio modo factam alienationem irritam esse, & stabilia bona in publicum addicta, pœna quoque ipsis Notariis indicta.

Quibus de causis, tribus annis ante 1602. vt temperaretur superflua quæditorum Ecclesiasticorum copia, qui sub prætextu rationum ritè à se allatarum in bonis quæ à laicis possidebant, quotidie sui iuris reddere conabantur: modò cum hoc, modò cum illo

illo possessorū altercantes, nomen Enphyteoticorū imponentes Censibus & Locationibus perpetuis, & ideò excitantes quasdam rationes, prolatas nempe esse venditiones, aut decidisse possessores, aut bona ad cuiuslibet conditionis hæredes peruenire non potuisse, multo cum subditorum detrimento, qui continuò litibus vexabantur, & inuoluebantur. Constituit Senatus propter quādam cōtrouersiam à Monachis Pragensibus motam, Ecclesiam non posse sibi bona à Laicis possessa vindicare.

Quod constitutum fuit iuxta consuetudinem, à ducentis annis iam & ampliùs semper obseruatam, & innumerabilia iudicia in conformitate sequuta, vt tollerētur cōtrouersiarū & litiū occasiones, & vt forma scripta iudicib. in omni casu sequēda daretur.

Hæ leges, cōstitutiones, & Iustitię administrationes optimè cōstitutæ visæ sunt, nō ignoratæ, verū obseruatæ à Superiorib. Pōtificibus, tā propter cōtinua Ecclesiasticorū huiusce Status cōsilia, quàm propter priuata quæ quotidie à Nūtiis suis hāc ciuitatē incolētib. recipiū; sine qua re ex se ipsis multi Pōtiffices plenā cognitionē habuerūt: alij q̄ nati essēt & educati in hoc Statu, alij quòd priuatim viuētes officio Cōfessoris per multos annos functi essēt, quidā Inquisitoris munere, quidam verò quòd alicuius Ciuitatis Episcopi fuissēt, Ita vt ad omnē Pōtifficem aliquomodo iustitiæ, & æquitatis Venetæ legis, iudiciorūq; magistratū Venetorū cognitio perueniret. Vnde cōiciendū ab iis probatos esse Pōtiffices, cū tacuerint. Sēper exercuerūt iudicia in Ecclesiasticos iudices, & hætenus, quàm hisce tēporib. frequentius: & constitutiones aut supra scriptæ leges antiquissima omittētes monumēta, iam à 300. annis

& amplius in vsum venerunt, licet vltimis hisce temporibus confirmatæ fuerint, aliæ ex lege non scripta, cum qua obseruabatur, stabilitæ sunt, scriptæ, & ita tandē typis mandatæ, & promulgatæ. Quarū vnā annū 1602. & alterā 1603. vidit Papa Clemens studiosissimus & diligentissimus, sed iis omnibus non satisfactum est Sanctitati Papæ Pauli V. Cui, incognita de occasione, in Pontificatus sui principio leges & Iudicia Reipublicæ examinare placuit.

Et sub extremum Octobrem superiorem in quotidiano auditorio, conqueritur cum ipsius Reipublicæ Legato, cur dum vacua esset Pontificia Sedes, legem fanciisset quæ prohiberet ne Ecclesiastici firma bona acquirerent, addens, quamuis vt alijs primæ constituta fuisset, nihilominus Canones inuvalidam reddere etiā antiquā vt & nouam, idēque velle vt planē nulla esset, præcipiens Legato vt hanc suam voluntatem Reipublicæ notam faceret.

Quo peracto, & accepto mandato à Senatu reddendi rationem Pontifici causarum & æquitatis legis, & potestatis quam habet Respublica eiusmodi decreta constituendi. Pontifex intentus suæ deliberationi, apertè dixit se audire vt satisfaceret, non vt rationibus allatis vllomodo considerationis locum daret, & cōclussit se velle ea de re mittere breuē Veneris adhortationem, & ostendit excommunicationem, quam typis mandari iusserat aduersus aliā Ciuitatem, innuens se in eiusmodi rebus responsa nolle, aut rationum allationes, sed promptam obedientiam: subiunxitque aliam querimoniam de detentione cuiusdam Canonici Vicenzenis superioribus mensibus, & Abbatis Neruesani, dicens se velle vt restituerentur foro Ecclesiastico,

etiā

etſi Reſpublica poſſit exercere iudicia in Eccleſiaſticos, neque ad eius condicionis homines, neque ad id genus delictorum, propter quæ ſupra dicti in carcerem coniecti ſunt, extendatur.

Et hîc non erit inutilis paululum digredi vt recitentur cauſæ propter quas rei iſti in carcerẽ coniecti ſunt, Brandolinus Valdemarinus Abbas Nerueſanus reus factus fuit, & accusatus de multis tyrannicis facinoribus in fortunas, & vxores eorum qui ſibi circumiacentes regiones incolebant: quod veneno è vita multos ſuſtulſſe, atque etiam religioſum ſacerdotem ſuum domeſticum: & venenum præbuiſſet Patri & cuidam Fratri, quòd multos homines curaſſet necandos: rem continuò cum germana quadam ſua habuiſſet: inulta magica & impia perpetraviſſet, vt tandem ad turpitudinis ſuæ cumulum perueniret, & de aliis multis, quæ ſine horrore non poſſunt peculiariùs recenſeri accusatus fuit, vt patet in denuntiationibus, & querimoniis à variis in illum excitatis, Et Scipio Sarracenus Canonicus Vicentinus accusatus fuit, quòd per contemptum publica inſignia Rectorum Vicenſium appoſita Episcopatus Cancellariæ, in ſede vacua, ad ſecuritatem, & cuſtodiam, ſcripturarum & rationum Episcopatus, petitione & inſtãtia Cancellarij illius loci: & præterea quòd inſultaſſet in nobilem dominam viduã de præcipua Vicentinorum familia, propinqua ſua, pollutis foribus & ædibus, poſtea quòd tentaſſet diu indecoris modis eius caſtitatem cum publico ſcandalo, quia non abſtinebat, iſte etiam in Eccleſiis à libidinofis ſuis conatibus. }

Sed ad Pontificem reuertamur, eius Sanctitas in variis cum Legato congreſſibus ſuaſit vt ſeorſim

missas faciat suas rationes, & omnino morem gerat, à paucisque diebus novas querimonias adiunxit propter supra scriptam legē quæ vetat ne ædificentur Ecclesiæ sine privilegio. Et certò affirmavit se velle ut duæ supradictæ leges reuocarentur & duo captiui suo Nuntio Venetiis habitante remitterentur. Et 10. Decembris formata sunt duo Compendia, vnum de duabus legibus, alterum de iudicio in Ecclesiasticos, Commissa Nuntio suo, quæ offerret, sed Nuntius valde commotus, quia iis ipsis diebus Senatus elegerat Legatum extraordinarium ad viam quamlibet humilē tentandam, & quæ Sanctitatem Pontificis à deliberatione sumpta, incognita causa, dimouere posset, & excitare ad inquisitionē priusquā ad executionē ventū esset, distulit Compendiorum oblationem, quod Pontifici probatum non fuit, sed ei omni sedulitate mandatum expediuit, ut immediatē offerret. Ideoq; die Natiuitatis Domini nostri, cum dux Grimanus animam efflaturus esset, & domini cum Senatoribus conuenissent, quorum quidam Sanctissimo Eucharistiæ Sacramento communicarant, quidam communicari erant, orandi sibi locum postulat, & offert duo Compendia sigillo notata.

Quæ aperta non fuerunt propter ducis mortem, quæ sequenti die successit, nisi post noui electionem. Quæ aperta eodem exemplo, etiā reperta sunt. continēbantque. Notum ipsi etiā Rempub. in suis consiliis, multa aduersus Ecclesiasticam libertatem, & sedis Apostolicæ auctoritatem constituisse, & peculiariter ad totam suam ditionem extendisse, quæ pro sola Veneta Ciuitate erant, nempe non ædificandas Ecclesiæ, Monasteria, & pia loca, aliāque legem

legem quæ prohibet alienationem bonorum laicorum ad Ecclesiasticos sine Senatus priuilegio: quas res, quòd contrariæ sunt libertati Ecclesiasticæ declarat nullas & inualidas esse, & legislatores in Ecclesiasticas Censuras incidere, iubétque sub pœna excommunicationis, *lata sententia*, vt reuocentur & deleantur, cum minis, si morem non gerant, se vltèrius progressurum. Ad quid Senatus sub 28. Ianuarij respondit se magno cû dolore, & admiratione au diuisse ex literis Sâctitatis eius, leges Reipublicæ scè liciter obseruatas per tot secula à nullo maiorum reprehensas, quarum reuocatio esset fundamentorum adiministrationis cuerfio, nunc argui tanquam authoritati sedis Apostolicæ contrarias, & legislatores, summæ pietatis homines, & de sede Apostolica bene meritos, qui in Cœlo sunt, nunc tanquam violatores Ecclesiasticæ libertatis haberi: séque secundum Sâctitatis ipsius admonitionem & nouas & antiquas leges examinasse: nec quicquam in iis inuenisse, quod summi Principis authoritate statui nequeat, & cùm peculiare quasdam rationes attigisset: concludit se pro certo habere, se in vllam Censuram non incidisse, Sâctitatémque ipsius piam & religiosam in comminationibus incognita causa non perstituram. hic locus primùm requirit vt vltèrius progrediamur, vt explicenter quænam sint Pontificis duabus legibus supra scriptis oppositiones, & quàm facilis & in promptu sit solutio, & quænam simul sint rationes, iustitia, & æquitas legum, & quàm legitima sit potestas in Republica eas constituendi.

Opponit Pontifex ambabus istis legibus simul dicens, esse, *Sedis apostolicæ authoritati, & Ecclesiasticæ*

libertati Immunitatísque contrarias, tum generalibus Conciliis, & sacris Canonibus, necnon Romanorum Pontificum constitutionibus repugnantes: Ideóque ante omnia non erit extra rem, si videamus quid sit libertas Ecclesiastica, & vnde originem sumpserit. Certum enim est hoc esse nomen nouum & per duodecim secula in Ecclesia inauditum, Sanctissimus Apostolus Paulus in epístola ad Rom. 6. & ad Galatas 4. libertatis Ecclesiasticæ meminit, vbi demonstrat nos propter primi parentis nostri peccatum seruos factos fuisse, à qua seruitute Christus Dominus nos liberauit, suo sanguine redimens, Ideóque ait, Cum serui essetis peccati liberi fuistis iustitiæ, nunc verò liberati à peccato, serui autem facti Deo, habetis fructum quidem sanctificationem, finem verò vitam æternam, & ad Galatas, aliã seruitutem proponit cæremoniarum Mosaicæ legis, à qua pariter Christus nos liberauit, cum ait, Nunc fratres non sumus ancille filij, sed libera, qua libertate Christus nos liberauit. Non concessum est alijs tantum salutis beneficium, quemadmodum vnicuique fidelium Christi, & Ecclesiæ in corpore. Idcirco reperientur aliqui ex sanctis antiquis qui Ecclesiæ libertatem promulgabunt: huic sese non opponunt nisi ministri diaboli & inferorum: neque dubium est, quin quicumque cum suis omnibus legibus vellet minima in parte detrahere, alienus foret à Sancta Ecclesia Catholica.

Sed de hac non agitur, quandoquidem famosum & augustum Ecclesiæ nomen, quod olim omnibus fidelibus commune erat, tam Clericis quàm Laicis, nunc videtur ad solos Clericos designandos, restrictum. Unde conceditur eis etiam propria libertas sepa-

tas separata à supradicta, cuius videtur Honorius II. primus mentionem fecisse circa annum 1220. sed id quod Honorius intelligit per libertatem Ecclesiasticam, & Federicus II. Imperator, eo ipso tempore, & urgente Papa libertatem nominat, neque ipsi declarant, neque inter Canonistas dum liquet. Quandoquidem in tota lege Canonica definita non reperitur, nec declarantur ea quæ sub ipsa comprehenduntur, nec traditur norma iudicij: quia non sunt eiusdem sententiæ quando de realiqua disputatio oritur, si sit aduersus Ecclesiasticam libertatem. Libertas à Iuriscōsultis definitur, vera facultas agendi id quod quisque vult, quantum quidem leges permittunt. Quidam existimarunt hanc facultatem in Clericis agendi id quod libet conforme legibus, esse Ecclesiasticam libertatē: ita vt hoc sensu illud idem quod est in laico absolute libertas, in Ecclesiastico sit libertas Ecclesiastica, & illa facultas consistat in fruitione quam vnique communis lex largitur. Ita vt is sit sensus capitis, *Eos qui*, (*de imm. Ecc. in 6.*) vbi dicit, si quisquam prohibeat ne coquatur panis, & conteratur triticum, & Ecclesiasticis ministretur, is sibi arrogat in abrogatione aduersus Ecclesiasticam libertatem: Alij non ita sentiunt: sed sub hoc nomine complectuntur eas res quæ solum Ecclesiasticis conueniunt, per priuilegia iis à Deo concessa, aut à Papa in Spiritualibus, & à Principibus in Temporalibus, ita vt aliud nolint, quàm immunitatis priuilegium vniuersali Ecclesiæ concessum, tam in Temporalibus quàm in Spiritualibus.

Alia opinio hasce duas simul componit. Alij vocant libertatem Ecclesiasticam quicquid sit in

Clericorum gratiam, dicuntque esse contrariam libertati decretorum, quibus Clerici timidiore redduntur, audaciores verò Laici. Quæ definitio est Bartoli, (*Authen. Cassa. C. de sac. sanct. Eccles.*) & pariter accommodatior ordinis Clericalis laudibus.

Nunc ostendemus libertatis Ecclesiasticæ nomine sumpto in quacunque horum sensuum significatione, constitutiones Reipublicæ Venetæ, & coniectionem in carcerem & condemnationem Ecclesiasticorum, non tollere ullam libertatem, simulque solvemus oppositiones quæ peculiariter in vnamquamque legem fiunt. Non affert Papa rationem aliam specialem, lex verò quæ prohibet ne extruantur Ecclesiæ, non lædit eum nisi quod stabilatur, hæc sunt ipsissima verba Compendij eius: *Quasi Ecclesiastica persona temporali vestra iurisdictioni aliquomodo subiecta essent, vel qui ea ratione in vestris iurisdictionibus Ecclesias, & alia pia ac religiosa loca extruerent, tanquam in aliquo scelere deprehenso mulctandi viderentur.*

Neque aliam præsertim rationem affert ad suæ sententiæ probationem, quàm contra libertatem Ecclesiasticam esse prohiberi laicos legare, aut dare in perpetuum aut emancipare bona stabilia Ecclesiasticis, nisi appareat esse fundos in certa usurpata iurisdictione, quàm Laica potestas habeat ex bonis Ecclesiasticis, & hæc sunt ipsius verba,

Perinde ac si Temporalibus Dominis liceret in Ecclesiasticis bona quæ Ecclesiis, Ecclesiasticisque personis, & aliis locis piis à testatoribus, & cæteris Christi fidelibus, pro remedio peccatorum, & exoneratione conscientie plerumque relinquuntur, aut alio modo conferuntur, ius ali-
quod

quod exercere.

Sed primùm quicumque interna diligentia considerare volet, ex se ipso penetrabit sanctionem legis prohibeat quominus vnusquisque tam Ecclesiasticus quàm laicus exstruat Ecclesias sine priuilegio, non esse, quemadmodum opponit Pontifex, exercere potestatem in Ecclesiam, sed in fundum, in arcem aut superficiem vbi exstrui possunt Ecclesie, quam nemo negabit puram & merè Laicam esse. Nullus priuatus prohibebit ne Ecclesiasticus in proprio fundo Ecclesiam ædificet, nec dicet eum quicquam supra Ecclesiam committere, aut Ecclesiasticum: sed dispensare de suo proprio fundo, pro suo beneplacito, & prohibere vsum rei, illi cui lege cōcedere non tenetur. Non ea quæ ædificari potest Ecclesia vocatur, sed ea quæ iam dicata est: quilibet priuatus proprio fundo dominatur, & penes principē maior est aliqua potestas in omnes suæ ditionis fundos: Idcirco quemadmodum iniustum est ædificare Ecclesiam in fundo priuati alicuius sine eius permissione: ita in iniquum est, in quouis alicuius Principis loco cū vetuerit ædificare. Non tollitur hic libertas Ecclesiastica in vlla supradictorum sensuum, significatione: primò, quia nemo libertatem habet vtendi re aliena, inuito Domino: secundò pariter quia Deus rerum omnium vniuersalis dominus concedens Ecclesiæ ministris extruendorum Templorum libertatem, priuati ditionem, & Principis in fundum Imperium non sustulit: neque aliter disposuit Papa, nec posset disponere, quia Temporale est, nec vllus Princeps cum suo priuilegio quicquam in huius Reipublicæ liberæ natæ disponere potuit, & hoc non est Ecclesiasticæ liber-

tati quicquam ullomodo detrudere.

Et si hæc valeret ratio, Ecclesia est spirituale quid, tum qui disponit supra ædificia disponit supra rem spiritualem, sequeretur Principem qui vetat ne ex quercubus extruatur Ecclesia, quæ solebāt prodesse ad myoparonum, nauium, pontiū, & aliorum fabricationem, aut qui prohibet ne plumbo tegantur propter penuriam in usum bellicum, sequeretur, inquam, principem dici legem sancire in Ecclesias, & earum tecta, nihilominus verò manente eo, quod constitueret in quercus & plumbum, quæ sunt res merè laicæ. Quid est quod cultui diuino consecrari nequeat? sortè nihil reperietur, quod nisi solum peccatum contrarium Deo esset, ipsi non posset dicari: tum qui de re aliqua disponet obstitans quominus dicari queat offendet Deum? absit.

Cum præceptum honoris diuini affirmet, non comprehendit quaslibet materias, omnia loca, omnia Tempia, quemadmodum videbimus eos qui ad rem Ecclesiasticam omnia alliciunt, sed permittit, cum nulla res sibi deest, ut reliquum in hominum usum collocetur, sibi que tribuant quantum decorum est.

Si in quouis loco inuito Principe Ecclesias extruere liceret, pariter liceret ipso inuito quamvis materiem ad opus traducere, & quouis artifice uti, quòd si extendatur etiam ad Ecclesiarum ornamenta, superesset, omnem pannum, omne metallum, omne lignum & omnia alia Ecclesiasticis propria esse. Absurda earum consequentiarum manifestè demonstrant, quemadmodum Ecclesia iam consecrata pertinet ad Spiritualia, ita nullum locum posse sine permissione Principis

Tem-

Temporarij consecrari, & huiusce legis æquitas semper omnibus nota fuit. Cicero in oratione pro *Domo sua*, ostendit illis temporibus nullam arcem potuisse consecrari, *in iussu populi*. Sub Ethnicis imperatoribus erant etiam quatuor leges.

(*L. sacra §. 1. ff. de re. diuis. L. si plures sint. etc. L. 2. ff. de reliq. & sum. fun. L. vlt. ff. vn. in poss. legal*). quæ vetant ne res vlla sine Principis priuilegio consecratur, quas leges cū retulisset Iustinianus in sua Digesta proculdubio accommodauit ad nostram religionem, & dedit etiam potestatem in Ecclesiarum nostrarum constructionem, & qui leget historias Ecclesiasticas, & Iustiniani Nouellas, videbit Imperatorum temporibus, tam in Oriente, quàm in Occidente, Principi statum omnem supra omnes alios differri hac in parte, ita vt non solum ab iis postulatum sit priuilegium nouas Ecclesiàs construendi, sed præterea nemo vnquam in animo habuerit extruere Ecclesiam in Cathedrali aut Metropolitana, sine permissione, aut peculiari principis decreto, Legi potest hac dere Nouella Iustiniani 67. & id quod de xviij. Canonibus Concilij Calcedonensis fusiùs refert Balsamo. Hic Galliarum consuetudinẽ adiungere à re alienum non erit, vbi sine regiis literis peculiaris concessionis, & deinde sine Parlamenti decreto Ecclesiæ ædificari nequeunt. Et vt etiam aliquod ex aliquo Italiæ loco depromptum exemplum proferamus, hinc in memoriam reuocandum, ciuitatem Genuensem habere adeò peculiare constitutiones, vt sine priuilegio collegia & monasteria extrui non possint, sub loci in publicum additionis pœna.

Sed non tam materialium Ecclesiarum Veneta

Respublica,quàm etiã eorũ qui eam administraturi essent rationẽ habuit, quandoquidẽ nõ in omni loco bona sunt omnia Religiosorũ genera. Optimum suppeditat nobis exemplum celebratissima Castiliæ Regis administratio, siquidem absque regis priuilegio in illa regna noui, religiosi introduci nequeunt, idcirco ad hoc vsque tempus Cappucini patres sibi aditum in illa regna patefacere non potuerunt. Nec multi sunt anni Patres S. Francisci Paulæ Ecclesiam in Mandriliæ loco sine regia permissio- ne ædificare cœpisse. Quod opus Rex Philippus Secundus occludi curauit, remanente in exemplum ipsa Ecclesia ita cœpta & imperfecta. Et eius Sanctitas cùm Nuntius esset extraordinarius optimè videre potuit.

Huiusce rei fundamenta non sunt minùs rationalia, legalia & legitima quàm necessaria. Ideò quẽadmodũ nõ permitteretur multis ex alieno statu hominibus, & cõtrariis moribus, & finibus diuersis ab iis alicuius Reipublicæ, vt introirent in statum eorũ & in solum locũ simul cogerentur, fieretque Caput, & clàm cum subditis Principis ageretur, quandoquidem istis tanquam suspectis & perniciosis Conuentibus obstaculum afferretur. Sic cùm vnus monasterij noui prætextu possent multi simul sub vnum Caput conuohire, ab exteris nationibus, aliquando moribus contrariis, aut opinionibus, & propter commodam occasionem quam habent agendi per confessiones, aut alia eiusmodi colloquia spiritualia, sese cum subditis principis introducendo, & sic fidelitatem corrumpendo, in hanc rem pariter optimo iure animaduertendum est, pro publica conseruatione, & status tranquillitate. Et propter hunc
respe-

Etum, statuit tamen Respublica quosdam Patres Monasterij cuiusdam missos facere, omnes peregrinos, quòd multos à Nauali deuiare fecissent. Et sic Auditoria & Collegia quæ totius alicuius gentis in vna ciuitate fiunt, maxime multis hominum generibus referta, non sunt sine grauissimo periculo, cum non sit conscius illius loci princeps de suis reductionibus agi. Additque Respublica ædificia nisi in loco conuenienti collocata sint magna Ciuitatibus, præsertim munitissimis damna asserre.

Nec ignorat quantæ Ciuitates propter Ecclesiam foris paulum distantem à fossa ab hoste qui castrametatus est, occupata, perierint: & quantum damnum attulerit etiam eiusmodi ædificium internis mœnibus vicinum: & quantæ machinæ & ædificia sacra propter necessarium respectum ad publicam tranquillitatem, cum aliqua imperitorum & piorum hominum admiratione, delenda fuerint.

Non solum bono publico vtilissimum est, prout supra disseruimus, vt non exstruantur Ecclesiæ sine priuilegio, sed etiam est ad ipsarum vtilitatem, vt ad cuiusuis arbitrium nō exstruantur in locis indecoris, prope prostibula, prope cloacas, & indecente forma & sine decoro Religionis maiestati conueniente, ita vt derisioni potius quàm alij rei destinatæ sint Ecclesiæ: neque videtur multus, & superflus Ecclesiarum numerus esse utilis pietati, imò contrà cum nimix sunt, cultus debiti omnibus reddi nequeunt: & vna Ecclesia malè culta maioris impietatis causa est, quàm decem bene cultæ: eleemosynæ etiam non sufficiunt quando profusus est & immodicus Ecclesiarum numerus, ita vt neque antiquæ neque nouæ debitos cultus habeant Dei beneficio

in Veneta ciuitate, & aliis omnibus sui status Ciuitatibus Ecclesiæ non deficiunt, exque tales & tantæ sunt, vt quædam Ciuitates refertæ reliquiis innumerabilium Martyrum, quæ parum honorificè cõseruatae restant, ab istis exemplar habere & desumere possint: & cum his omnibus minimè non permittit Senatus, quando sese obtulit occasio, ædificare nouas Ecclesias, & loca pia, vndecunque occurrerit: & nouis Religiosis etiam ab ipsa lege sancita adiutum concessit.

Sed quis audiens argui pœnam legis Venetæ impositam iis, qui Ecclesias sine priuilegio exstruunt, in admirationem non rapietur? dicendo dari qui opponant ædificationem non esse opus malum, quasi opus in se, & sua natura bonum, si fiat sine debitis circumstantiis, vitiosum, & castigatione dignū non sit. Non ex materia solum aut obiecto, inquit Aristoteles (2. Ethic. cap. 6.) & post illum omnes Theologi, de bonitate actionis, sed ex omnium circumstantiarum integritate iudicatur. Bonum est Ecclesias ædificare in loco, & tempore, & modo conuenienti, sed bonum non est in loco alieno Ecclesiam exstruere, sine his conditionibus & sine domini consensu indecorum est. Princeps præter ditionē quam priuatus habet, in omnem locum potestatem maiorem obtinet: cui & dominus & locus subditi sunt, ita vt ex iis fieri nequeat vt princeps prohibeat, aut non consentiat.

Profectò multò pluribus quàm opus fuerat verbis usus sum, vt vnumquemque sensu communi præditum, rationum quæ ad hanc legem pertinent capacem redderem, verum me non pœnitet, quia etiam sequentis anni 1605. apologiæ inseruiunt, quæ pro-

prohibet ne Laici stabilia bona Ecclesiasticis emancipent, ideoque ista lex minùs disponit de re Ecclesiastica, neque imperat Ecclesiasticis rem ullam, sed solum Laicis, eorumque bonis. Quam vnquam iniuriam inferet Princeps qui vetabit ne sui subditi commercium agant cum hominùm quodam genere. Vfitatissima est in omnibus regnis prohibitio, ne foras transferatur, aut vlla mercium species introducatur: ergo lædit peregrinos?

Non credo fore vllum qui cum hac consequentia consentiat: eoque potiori ratione quòd priuati in sua bona leges constituunt, quando in contractibus villicationum, conditiones paciscuntur, ne villicus possit vendere aut emancipare Ecclesiæ sua commoda, & nihilominus hoc fit ab omnibus, alij in Testamentis vt fortunas suas apud se conferuent, ita conditionibus obstringunt vt non possint vnquam ad Ecclesiam peruenire. Omnes leges de fidei commissione facerent aduersus Ecclesiasticam libertatem, quia vetant ne bona Ecclesiæ relinquuntur, etiamque Falcidiæ Trebellianicæ leges, quia omnes Ecclesiæ illam portionem, quam volunt detrahi à legatis, & hæredibus restare.

Non me præterit quendam valde studiosum accretionis cuiusvis, rerum Ecclesiasticarum temporalium affirmare rem ita se habere: sed multos in eandem sententiam venire non arbitror. Magnaque est deliberatio damnare actiones & constitutiones, quas vniuersi Christiani ab annis 1500. non dicam approbarunt, sed laudarunt, commendarunt, & pro Dei cultu habuerunt.

Quidam sunt qui vt Laico multùm faueant, dicunt sancitam esse & licere sancire legem ne vllus sine

priuilegio stabilia sua bona vendere possit, quæ ita generalis complecteretur etiam Ecclesiasticos, & posset rogato Principe, semper concedi: quando alienatio ad Laicum peruentura esset, negari verò quando ad Ecclesiasticum, quod contrà libertatem Ecclesiasticam non esset.

Quibus conuenit quidem liberè respondere, ipsos, si paululum in Logica versati essent inuenturos, toto genere concessio, cōcedi etiam totam speciem particularem, & singularem. Vbi qui concedit principem posse absolutè prohibere alienationem, cogitur fateri posse prohibere, Peregrinis, Nobilibus, Ecclesiasticis, & cuiuslibet conditionis hominibus particulariter. Iidem dicunt, potest absolutè prohibere omnibus, sed non Ecclesiasticis tamen solis, Logicus dicit, si potest vniuersaliter omnibus, ergo & Ecclesiasticis solis.

Sed seuerius cum iis agemus, Scripturæ diuinæ paululum studeant vbi monebuntur à Diuo Paulo (Gal. 6.) *Nolite errare, Deus non irridetur.* Egregium sanè, si in hoc operandi effecto non peccetur, quòd Laicorum bona nequeant ad Ecclesiasticos peruenire. Cur damnant id? cur arguunt? Non satis bene meritis est princeps, si Deum non offendit? Et si peccatum est, quando restante eodem effecto, mutarunt & verba, aliudq; fecerunt, credētes se Deum irrisisse, cūmq; suis artificiis deceptum fuisse. Absit vt in animum Christianum eiusmodi cogitatio cadat. Si Deus voluisset vt Ecclesiastici ab ipso instituti qui spiritualia curarent mutata institutione sua Domini non solùm vnius Temporalium bonorum portionis, sed omnium bonorum Domini redderentur, non solū verbis eos obseruantia prosequi

qui deberemus, sed re ipsa sollicitare ut quamprimum illa Dei voluntas ad effectum perduceretur.

Sed progrediamur ulterius, ut clarius demonstras, Principem in tali lege supra res verè suas, & nō Ecclesiasticas constituere: Præterea manifestum est, si possessio aliqua alicui servitute tenetur, dominum eam Ecclesiæ legare nō posse, ita ut non regat eam servitus: sed quodcumque stabile in vno statu reperitur, principi subiicitur, quæ subiectio multò maior & arctior est, quàm vlla alia quæ inter priuatos intercedere possit. Ideoque Principis potestas in bona, maior est ditione priuati. Potest Princeps auctoritate sua in bonum publicum detrahere, & tollere priuatam ditionem, non potest autem dominus vlla in parte detrahere de Principis potestate. Ideoque donatione, aut Testamento, aut alio quouis modo, ut Princeps potestate cadat efficere non potest. Videat hoc vnusquisque, & consideret quomodo cum natura congruat, ut bonum priuati dispositione ad Ecclesiam perueniat, & ideo à Principis potestate solvatur? Sed responderunt se contentos esse, ut cum iisdem legibus soluendi id quod solvebat laicus, perueniant: valeat, sed cur nunc tantum id dant, & hactenus ab omnibus muneribus immune esse voluerunt? Dicemus deinde Principem alia, præter tributa ordinaria, in bona firma habere, quandoquidem etiam habet extraordinaria, sine qua obligatione non debet bonum stabile ad eos qui ut & alij, aliis oneribus aggranare possint, peruenire. Etsi hæc similis conditio est dura, nihilominus naturalis est. Sed præterea si Princeps officia personalia, à possessoribus, Militibus, Satellitibus, & Curialibus, aliisque, recipit, cur eorum iacturam fa-

ciet? Et præterea princeps Ius habet in publicum addicendi illud stabile bonum, propter domini delicta: sed quando ad Ecclesiam pervenit, non amplius in publicum addici potest, ideoque princeps cur Ius suum perdet? Et quid opus est exemplum notissimum, ut qui contradicunt arguantur, afferre.

Beneficia Ecclesiastica propter beneficiatorum mortem vacant, & Aula Romana annuo proventu, Bullarumque pretio fruitur. Cum multa satis beneficia, Monasteriis, Capitoliis & aliis Academiis unita essent, illud emolumentum quod ex defuncto beneficiatore percipiebant, eiusmodi unione perire viderunt Pontifices: & considerarunt decimo quinto quoque plus minus anno, potuisse vacationem accedere; & propterea statuerunt ut omnium beneficiorum unitorum persolvatur quindena. Igitur posset etiam princeps ita opinari, nempe centesimo quoque plus minus anno potuisse bonum aliquod in publicum addici, & cogere ut centesimo quoque anno publicatio persolvatur. Cui ut prospiciatur in quibusdam regnis, mos est ut, cum aliquod bonum Ecclesiæ legatur, teneatur dare hominem viventem morientem, & cuius bona in publicum addici queant, sine quo bonum stabile auctoritate regia cadat in causam morticinæ possessionis.

Stabile etiam sæpenumero venditur, & ideo principi vectigal pensitat, aut hæredi peregrino, qui pariter certam partem soluat relinquitur, faciamus pariter, ut in tot annorum temporibus, tale quid contingat, debeat Princeps sine suo consensu hisce rationibus privari? Ideoque honestissima est & æquissima anni 1605. constitutio. Et si post privilegium
etiam

etiam ob supra dictas causas proprium quæreretur vectigal, quando stabile ad Ecclesiam peruenire potest, iniquum non esset.

Ita in Gallia, aliisque multis regnis quando bonum peruenit ad Ecclesiasticum, etiamsi cum privilegio, tertiam quandam partem, propter emortui mancipij ius exsoluit, nempe quia illud stabile Principi veluti mortuum est, qui ex eo ut antea non possit amplius fructum percipere. Non igitur æquitati & iustitiæ contrarium est, si Princeps, qui tot rerum iacturam facit, videns Ecclesiasticos habere vigesies quinquies tanta bona ut iis contenti esse deberent, deliberat, & statuit ut non acquirantur amplius sine privilegio, quod nihilominus quando res postulabit concedetur iis. Qui publicationum, venditionum, & legatorum ad peregrinos respectus, cum possint etiam superficiebus ubi quidam designant Ecclesiarum ædificationem occurrere, merum non est si Princeps non permittit, ut sine privilegio suo cadat in causam morticinæ possessionis. Sed ulterius progredientes, qui negant Principi laico potestatem sancienti leges in Ecclesiasticas res, & Ecclesiasticos negant legibus laicis esse subditos, nihilominus ad utilitatem publicam omne genus legum, quæ etiam Ecclesiasticos complectantur sanciri posse consentiunt. Sed publica utilitas, ut hoc Reip. membrum præcipuum nempe laicum conseruetur, requirit, quod onera gerit, actiones publicas, tam personales quàm reales obit, ne quod Ulpianus ait, contingat, *Quod viribus & viris destituta erat Respublica* (ff. de mun. & hon. l. 3.) Æqua igitur est lex & decora ut hoc membrum principem sospitatorem habeat, ita ut eius bona conseruans in eodem statu cum facul-

tatibus ad Rempub. administrandā necessariis maneat, & si inde fiat vt Ecclesiastici minus habeant, quā habebant, id non est directā Principis mens, sed per accidens occurrit: ratio & leges ad id quod indirectè aut per accidens sequitur, respectum nunquam habent, (*l. si quis ne causam. ff. si cert. pet. c. qui a diuersitatem de concess. prab.*) neque is existimat se iniuriam facere proximo suo, qui media ex parte cū illo vtilitatem propriam habet, etiā si accadat vt eius socius lucro, quod ipse fecit, priuetur: hæc nisi esset lex, Ecclesiasticus, fateor, magis ditaretur, sed quotidiana charitas, & quā Deus iubet, est vt vnusquisq; primū res sibi necessarias videat, & hoc est vocationi suæ intentum esse. Qui sua conseruat, proculdubio obstat quominus ad alium perueniant, neque vnquam quisquam ditescit, quin aliquis pauper fiat. Non igitur charitati contrarium est, propriam paupertatem auertere, quia simul ab alio opulentia arceatur. Debet princeps curare vt tranquillitas & Imperij sui facultates foueantur.

Si inde fit vt Ecclesiastici maiorem copiam non habeant, ad id non debet spectare princeps. Haetanus (*in summa ver. excommun. c. 31.*) quem omnes sequuntur, negat esse contra Ecclesiasticā libertatem statutum laicum, vnde restringitur & applicatur modo funerum speciebus, sponsaliorum, & missarum nouarum, & tandem, ex hoc sequitur Ecclesiasticos priuari illo lucro, quod haberent, si cuiusuis generis sumptus licitus esset.

Si velint Ecclesiastici emere, qua pecunia empturi sunt? Canon concessus iubet vt fiant quatuor partes ex Ecclesiasticis prouentibus, prima pro Episcopo, secunda pro Cleri victu, tertia pro ædificatione,

tione, quarta pro pauperū eleemosynis. Id quod etiā Carolus Magnus in Capitulari suo (l. i. c. 87.) confirmavit. Ex prima & secunda parte, nec etiam fert ratio ut suum sibi tollant alimentum acquirere nolent Ecclesiastici, Permittere ut labantur ædificia ad noua acquirenda rationi consentaneum non est, neq; id vult vtilitas publica: quarta pars pauperibus debita ut impendatur, pietas & domini dictū ferre nequeunt. Quandoquidem Diuus Paulus iubet ut in memoriam semper id reuocemus. *Beatius est dare quam accipere.* Ideoque cum ad stabilia bona, data aut legata veniamus, monendum est, Ecclesias quominus id omne quod suum est, aut eis donatum, aut legatum habeant, non impediri, quod si non habent in propria specie tamen habent quod æquiualeat.

Fortasse extra oleas esset id adiungere, sed tamen breuiter tantum in alium nō est, Ecclesiasticis superfluas possessiones dicere non esse viles, quandoquidem ita à vero Dei cultu abducuntur: quorum prouincia est ut ei intenti sint, & in legibus Ecclesiasticis vnus idēque ei titulus attribuitur, *Ne Clerici vel monachi secularibus negotiis se immisceant.* Vbi peculiariter apparet primum caput scriptum ad prohibendas præsentis confusiones, diuīque Paulus paucis iubet, *Nemo militans implicat se negotiis secularibus, ut ei placeat cui se probauit.* (2. Tim. 2.) Longa est hīc Diui Iohannis Chrysostomi narratio (in Matth. hom. 26.) vbi ostendit ex Ecclesiæ opulentia duo mala oriri, vnum: quod laici eleemosynas exercere cessent, alterum quod Ecclesiastici derelicto suo, quod est animarum, officio, fiant

Procuratores, Oeconomi, & Publicani, exercentes res ministerio suo indignas. Aliquando dicunt Ecclesiastici grauitur conuerentes sibi vetitum esse id quod aliis cuiusvis conditionis hominibus, etiam abiectis & ignominiosis concessum est, quasi deterioris sint conditionis homines. Ad quid responderi potest, primum non omnia omnibus conuenire, neque sequi, si quid aliis permittitur, etiam iis permitti debere, si conuenit militibus & nobilibus ut armati incedant, igitur iis idem permittetur? & nisi concedatur, se lesos arbitrabuntur, & tamquam omnibus aliis inferiores, tractatos? Deinde si alicuius conditionis homines in Republica possideant, eos non conuenit plura acquirere. Constantinus Porphyrogenitus, Romanus, & Basilii imperatores Constantinopolitani sanxerunt leges ne Patrij, & Senatores, Episcopi, monasteria &c. ab inferioribus suis, emptione, donatione, aut testamento, acquirere possent. (*Novell. extrau.*) ad conseruandum id membrum Reipublice necessarium: sic Senatus de suorum subditorum bonis, aliam legem cum bona sua administratione congruentem, quando opus fuerit, sancire poterit: & nunc sancit legem in Ecclesiasticos, quia ita Reipublice corpus regere conuenit, ne membrum vnum debito plus crescat, & corpus prodigiosum faciat, & sumendo nimio alimento, aliis membris noceat, debitum tollendo alimentum & ex seipso cibos non concoquente superfluum malis humoribus repleatur, vnde nascatur primum in eo infirmitas, & deinde totius corporis exitium. Sed Ecclesiasticorum status in hac ditione membrum est, quod potest esse centesima totius numeri hominum pars, & ad se attraxit non

vnam bonorum portionem quæ huic numero correspondeat: sed in Patauiana ditione plusquàm tertiam, in Bergomofca plusquàm mediam partem: neque est ibi locus vllus vbi ad minimum quartam bonorum partem non habeat: & si adhuc ei concederetur vt acquireret, non dubium est quin alios omnes pauperes linquens nudos, & seruos, & tollens omne laicis alimentum, totam regionem occuparet.

Locus & Tempus præfens requirunt legem quæ eiusmodi excessum prohibeat. Iam olim cùm Ecclesiasticus Status regebatur secundùm formam à Diuis Apostolis institutam, quam S. patres illos imitati obseruauerant, vtile erat vt bonis abundaret: & in Reipub. corpore, erat tâquam stomachus, qui quidem cibos omnes excipiebat, paucos autem pro se concoquebat, multos verò pro aliis. Ita cùm Ecclesiastici multa possiderent, & parcissimè suorum censuum bona, in sui gratiam participarent, & reliquum omne in eleemosynam darent, multam Reipublicæ vtilitatem afferebât. Ideò etiam omnes eorum possessiones & facultates augere optabant, quandoquidem quò plura possidebant, eò maior erat Reipublicæ vtilitas, in qua Ecclesiastici pauperum tutores, & procuratores erant, & laboriosi, ita vt nullum inde sequeretur prodigium: cùm bona Ecclesiasticorum essent cum bonis communibus, totum corpus analogicè, non in sola parte augebatur. Sed mutata hac laudabili consuetudine, bona & facultates præteritæ Ecclesiasticorum, excedunt in magnificentiam, idque nimium dissimile est corpori Reipublicæ cui grauissimum esset incommodum, si amplius cresceret: nec posset regi, sed neces-

farium esset, vt aut ad debitam mensuram reduceretur, aut totius corporis exitium succederet. Et si loquuti quidem sumus de bonis Ecclesiasticis, tanquam omnibus iis communibus, non idè æqualiter inter eos diuisa est possessio, quinimò tertia religiosorum pars non aluntur Ecclesiasticis censibus, sed eleemosynis & laicorum oblationibus; possessionibus & prouentibus ad exiguum Clericorum numerum pertinentibus, qui vix, quartam ipsorum partem attingit, & quod maioris est ponderis, eorum media pars extra statum habitant, & hi ad se omnes ipsorum prouentus cum euidentissimo Reipublicæ damno alliciunt. Et si melioribus seculis quando homines cœlestia magis quàm mundana curabant, & quando Augustini florebant, qui Ecclesiæ legatas hereditates recusabant, ipsis priuatis liberis (*Ad frat. in ere. sec. 52.*) tanta quæsitæ sunt, quid in posterum fiet? cùm nunc exsint qui vano artificio maiora acquirenda persuadent, verendum est ne intra ducentos aut trecentos annos, ita excrescant eorum quæsitæ, vt totius conditionis domini reddantur. Sunt Monasteria à trecentis annis exstructa quæ non habent quartam partem prouentuum, quos habent quæ à quadraginta annis duntaxat ædificata sunt. Nunc adsunt multi Religiosi quibus prohibitum est stabilia bona possidere, quæ prohibitio, quando tolleretur, quod probabiliter fieri posset cùm videamus id factum, cum quatuor numerosissimis religionibus, exceptis aliis multis minoribus: videte quot vno momento acquirerentur.

Multa sunt in principiis suis bona, quæ in progressu commota, perniciosa fiunt, Ecclesiasticorum
quæsi-

quæsitum in principio suo optimum, per quatuor gradus ad præsentem statum peruenit: primum vendebantur possessiones, & pretio alebantur Ecclesiastici & pauperes (*Act. 4.*) Existimabantur deinde stabilia bona retineri, & prouentibus pauperes alii. (*c. futurum &c.*) Tertiò fiebant quatuor partes, Prima pro Episcopo, secunda pro Clero, tertia pro ædificatione, quarta pro pauperibus. (*c. concessio.*) Nunc silent beneficia & nata est opinio quæ ab omnibus Theologis, & bonis Canonistis, reprobat, nempe, *Clerici sunt Domini fructuum*, præterquàm quod Sacri Canones, & Sancti Patres constanter prædicarunt, pauperum esse bona Ecclesiastica. Idcirco etiam Sacrum Tridentinum Concilium, *Omniño interdicit Episcopis, ne ex redditibus Ecclesiæ consanguineos familiarésvé suos augere studeant, cum & Apostolorum Canones prohibeant, ne res Ecclesiasticas, quæ Dei sunt consanguineis donent, sed si pauperes sint, iis ut pauperibus distribuant: & paulò infra, Quæ verò de Episcopis dicta sunt, eadem non solum in quibuscunque beneficiis Ecclesiasticis tam secularia, quàm regularia obtinentibus, pro gradus sui conditione, observari, sed ad S. R. E. Cardinales pertinere decernit.*

Idcirco Ecclesiastici non deberent ita sinistrè interpretari legem ad publicam necessitatem factam, adeò cum æquitate & iustitia congruentem, & dicere constitutam esse ut abiectis hominibus inferiores habeantur. Potius dicere possent, satius fore ut Apostolis conformes viverent (*Act. 4.*) forsan affirmare volunt ipsos Apostolos sua omnia bona firma vendentes, & eleemosynam dantes abiectis hominibus inferiores fuisse?

Inferre volunt se esse deterioris condicionis,

quàm ignominiosos homines? fortasse tantæ Regulariû Conciones, quæ non possident, ignominiosæ habebûntur? Et si respõdeant, ipsos libèter id facere, instantia dari potest, nempe voluntarium, aut inuoluntarium, discrimen constituere circa generosum aut dignum, sed non circa honorati aut abiecti essentiam. In hanc quæstionem consideratione dignissimus est Canon quidam, vbi dicitur (*de consec. distin. l. c. vasa.*) *Bonifacius martyr & episcopus interrogatus si liceret in vasculis ligneis sacramenta conficere, respondit quondam sacerdotes aurei ligneis calicibus utebantur, nunc è contrario lignei sacerdotes aureis vtuntur calicibus.*

Sed ipsi voluntario contenti sint eo quod habêt, quod magnopere ipsorum partem exuperat, & sic concordēs erimus. Imitatione dignum est Moïsis exemplum Exodi c. 36. qui cùm populum inuitasset, vt aurum, argentum & alia huiusmodi pretiosa ad Tabernaculi exstructionem offerret, & plusquàm opus esset oblatum fuisset, publico edicto statuit vt nullus amplius vllam rem offerret. Sed alia adhuc proferebatur ratio, Si hisce legibus Ecclesiasticis libertas læderetur, tû legibus Ecclesiasticis quæ prohibent ne Laicis Ecclesiastici emancipet, etiam secularis libertas læderetur, & hoc modo ipsi possent sancire leges quæ aliis libertatē tollerēt, & alij nõ poterunt idē in eos exercere. Tā firma est & valida ratio, quàm vtile est vt stabilia bona ad Ecclesiasticos peruenire nequeāt: potest tamen pretiū peruenire & cum priuilegio etiam ipsa bona iusta emptione. Sed Ecclesiastici possunt emancipare Laicis quouis contractu, gratis, aut vendere, aut permutare si non cum vtilitate: Et si Laici qui maiorem

lorem habent occasionem, de hoc non conqueruntur: quare ipsi conquerentur de minori? Huic parti Colophonem imponam; dicto; quod nempe ante 400. nostræ salutis annos Valentinianus, Valens, & Gracianus leges sanciverunt (*C. Theo. de Ep. & Cler. l. 20.*) Ne Clerici possent acquirere rem ullam à nobilibus mulieribus &c. quæ lex etiam missa fuit Damaso horum temporum Pontifici Romano; qui eam promulgandam curaret, & promulgata fuit; & diutissimè Romæ observata: & S. Girolamus qui etiam meminit in Epistola ad Nepotianum; dicit se non ægrè ferre legem, quoniam eam meruerant quidem Clerici, sed sibi eorum avaritiam quæ causa est quòd eam sanxissent Principes, displicere.

Sancita fuit eiusmodi lex in Saxonia, à Carolo M. illustris memoriæ, diuque custodita: Anno 1300. Edouardus iij, (*Polyd. l. 13. hist. Anglica*) Angliæ rex sanxit legem, ad amissim huius similem, & quantumvis Ecclesiastici aliquantum repugnarint, nihilominus executionem sortita est. Ludouicus Molina (*de contr. t. 2. d. 140. l. 2. t. 8. §.*) testatur esse vnâ legem in Portugalliæ constitutionibus, Ecclesias, & Monasteria emptione, successionem, aut donatione non posse stabilia acquirere; ne crescât debito plus, laicorum detrimento, possessiones; & proventus Ecclesiastici: adiungens, etiam in aliis Hispaniæ regnis illam ipsam legem in usû esse. Certum est Iacobum Arragoniæ Regem (*Petr. Bollug. in spe. prin. R. 13.*) statuisse in Regnis illi Coronæ subditis, ne Realencorum bona (ita enim vocant eos qui aliquid Regi persolunt) ad Ecclesiasticos sine regia permissione peruenire quæant. In Gallia) (*C. de Hen. iij. l. 17.*) eadem lex à S. Ludouico constituta fuit

quod est notatu dignissimum : & deinde à Philippo I II. à Philippo Bello , à Carolo Bello, à Carolo V. à Francisco Primo , ab Henrico II. à Carolo IX. & ab Henrico III. confirmata. Et cum iam à trecentis annis Respublica Veneta hanc legem in Ciuitates, & Ducatus sui gratiam stabiliuisset, non dicendum est eius extensionem ad totum Statum esse innouationem, quandoquidem Saluius Iulianus respondet (*C. de vet. iur. enucl. §. sed etsi*) *omnes debere sequi leges & consuetudines vrbis Romæ.* vt refert Iulianus Imperator. Et in Sicilia anno 1296 Federicus Rex (quemadmodum scriptum est in illius regni Capitulari) statuit legem eadem forma Venetæ legis anni 1536. nisi quod solum in annum producit.

Pius V. pariter in terra, vbi saltus copiosissime nascuntur, cum quilibet magnum Monasterium ædificasset, quia non vastabatur illa terra, prohibuit in perpetuum Ecclesiasticis potestatem acquirendi à Laicis: & Clemens viij, animaduertens quantum Sancta Loreti ædes possideret, vt Laicos conseruaret, prohibuit ne ipsa amplius acquireret. Etiam Genuæ est generalis constitutio, vt omnia bona Reipublicæ dedita sint, ita vt non possint Ecclesiasticis alienari. Aliquis quidem respondet Papam Clementem eiusmodi legem tanquam Principem Temporarium sanxisse, à se tanquam à Papa impetrato sancienti priuilegio. Consideratio callida valde, sed non conformis solidæ doctrinæ Theologicæ, & morali, quæ vult, cum Deus dederit statum regendum ei qui maiestatem habet, cum absoluta potestate in temporalibus, vt habeat etiam auctoritatem à se, & sine priuilegio, aut permissione cuiuspiam

piam fanciendi omnes illas leges, quæ ad eum statum conseruandum necessariæ sunt.

Nunquam reperiet quisquam Deum præceptum dedisse, ad quod adimplendum oporteat ab altero permissionem petere. In rebus indifferentibus, aut bonis, sed liberis, potest fieri vt error contra superioris voluntatem committatur, sed in iis quæ nituntur expresso Dei præcepto, vtendum diui Petri dicto (*Act. 5.*) *Jobedire oportet Deo magis quam hominibus.* Deus dicat Principi sancito eas leges, quæ tranquillitati publicæ necessariæ sunt, & si deficias, ego me læsum dicam: & hîc velît obsequendi permissio nem? licentia quæritur, vbi, sine qua *non licet*. Tum quod Deus iubet nōne licet facere? Quando natura dat finem aliquem, dat omnia media necessaria quibus possit comparari, & Deus dabit finem & præceptum, quod exsequi non possint vlli nisi se cognoscant hominum fauore vti? hoc nimis absurdum est. Sed ad legis materiam reuertamur, quæ vt non est nouum inuentum, ita de ea etiam celebres Iurisconsulti egerunt, & tanquam iustam tuiti sunt, & inter alios, Baldus, Archidiaconus, Abbas, Signarolus, Alexander, Barbaccius, Crotus, Tiraquellus, Gælius, Renatus Copinus. (*Bal. c. qua in Ecclesiarum, c. Ecclesia S. Mariæ de constit. Archid. c. Romana, de app. in 6. Abbas l. 1. cons. 63. Signorolus cons. 21. Alex. cons. 93. Barbat. l. 2. cons. 14. Crotus l. 1. cons. 1. Tiraq. de retract. consang. §. 1. gl. 13. Gail. l. 2. cons. 32. Copin. de pac. pol. l. 3. tom. 1.* Ex quorum lectione, quilibet detegere poterit num ea lex erat res, in quam cum Censuris animaduertere liceret, & præsertim cū non obseruatæ sint reales Iudicij conditiones. Vnde optimè ad rem fuerit dicere etiam aliquid de ordine

seruato ab eius Sanctitate, vt appareat quanta irrita sub hac tractatione fuerint, dicam de ita facto negotio, quia iudicium, deficiente materia, nominari nequit. Theologi dicunt, iniustum iudicium, posse quidem extrinsecus referre iudicium, sed non intrinsecus, & omne iudicium iniquum etiam à se nullum esse, neque iudicium iniquum magis esse iudicium, quàm homo mortuus, est homo. Sed adhuc videremus in hoc defectu formæ, & conditionum realium, id nullius momenti reddi. Primum sine vlla præcedente citatione, declarat veteres leges, & nouas de non alienandis bonis, & non extruendis Ecclesiis sine privilegio, esse aduersus sedis Apostolicæ, & libertatis Ecclesiasticæ, auctoritatem, & ipsos Legillatores in censuras incidisse. Et tamen citationem esse de iure naturali, & declarationum inquisitionem, etiam Censurarum, notissimum est, etiam post omnes Iurisconsultos. Quod sufficit ad demonstrandum tam supradictum compendium, quàm omne quod deinde illius vi sequutum est, nullum esse. Sed quòd nunc tanti viri pij in Christo defuncti, qui continuò cum Pontificibus communicarunt sui temporis, excommunicati declarantur, quid aliud est quàm eos qui eius Sanctitatem præcesserunt condemnare? & affirmare eos animarum curam non gessisse, prout debebant & nihilominus præter illos fuerunt Pontifices excellentibus virtutibus, & sanctitate præditi.

Reddit Papa rationem cur deliberarit aduersus Reipublicam procedere, dicens: [Cum prætermissionis officij nostri & causæ, Ecclesiæ desertæ à nobis rationem extremo iudicij die, à Deo exigimus nullomodo velimus: neque enim existimetis nos, qui

qui alioquin pacis, & quietis publicæ cupidissimi sumus, omnesq; nostros cogitatus eò intendimus, vt soli Deo inferuientes, rem Christianam, quantum possumus, pacatè gubernemus, quique omnium animos, præsertim maximorum Principum, nobiscum ea in re consentientes esse optamus, si aliquando sedis Apostolicæ authoritas lædatur, si Ecclesiastica libertas, & immunitas impetatur, si Canonum decreta negligantur, Ecclesiarum iura, & Ecclesiasticarum personarum priuilegia violentur, quæ muneris nostri summa est, id aliquomodo dissimulatu-
ros, aut officio nostro defuturos: hac verò in re id vobis persuasum esse volumus, nos nullis rationibus humanis moueri, aut quicquam præter Dei gloriam quærere, aliudque habere propositum, nisi perfectam, quoad eius fieri possit, Apostolici regimini functionem.] Et non abs re eius Sanctitas diuinum timet iudicium, quando deesset officio pastoralis: ideò Deus per Ieremiam minatur, [Veh pastoribus qui dispergunt, & dilacerant gregem pascuæ meæ: dicit Dominus. Ideo hæc dicit Dominus Deus Israel ad pastores qui pascunt populum meum, Dispersistis gregem meum, & eiecistis eos, & non visitastis eos. Ecce ego visitabo super vos malitiam studiorum vestrorum, ait Dominus] populo verò pollicetur, [Dabo vobis pastores iuxta cor meum & pascet vos scientia & doctrina.] Ideoque certum est summum pastoralis muneris esse Euangelij prædicationem, sanctas admonitiones & institutiones morum Christianorum, Sanctissimorum Sacramentorum ministerium, pauperum curâ, correctionem delictorum, quæ excluduntur à regno Dei, res quas Deus Diuo Petro commendauit, &

dedit pro munere, quas solas tam ipse, quàm alij Sancti Martyres eius successores per secula exercuerunt, non eo modo quo tenebræ luci succedunt.

Gloriam Dei videmus esse in Euangelij propagatione in Sacris Scripturis, & in pia Christianorum vita: & denique, vt Diuus Paulus ait, in exterioris hominis mortificatione, & interioris vita. (2. Cor. 4.) & in exercitio operum charitatis. Sed si Dei gloria consisteret in bonorum temporalium copia, multum nobis timere deberemus; quandoquidem suis nonnisi paupertatem, persecutiones, incommoda promisit Christus. (Ioan. 15.) & tandè, quemadmodum ipsum vulgus cognoscit labores, & perpeffiones, sunt visitationes, & probationes amicorum Dei, & nemo, ait Euangelium, (Matt. 8.) sequitur Christum, nisi post impositam humeris propriam eius crucem.

Longè discrepat à Diui Pauli doctrina (1. Cor. 13.) quod ab aliquo sparsum fuit, in multis locis, & multis personis, idque est, non posse perspicui quam ob causam hæc ciuitas de religione commèdari queat. Etenim quamuis illis abundant eleemosynæ, & opera pia erga pauperes, & Ecclesiarum ornamentum, & cultus diuinus, tamen Christiani copulatio est iurisdictioni Ecclesiasticæ fauere: & huiusce rei contrarium Venetiis videtur. Diui Pauli sententia est, (1. Cor. 13.) *Si tradidero corpus meum, vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil sum.* Legitur in Sancto Euangelio, Saluatorem nostrum die Iudicij repetiturum rationem operum pietatis, & misericordiæ non factæ. (Matt. 25.) *Esuriui enim, & non dedistis mihi manducare: Sitiui, & non dedistis mihi potum: hospes eram, & non collegistis me nudus, & non operuistis*

ruiſtis me, infirmus & in carcere & non viſitaſtis me.

Modò tollatur ſcleratis licentia lædendi proximum & ſecularibus pars vna portionis bonorum, quæ ipsis competunt relinquatur, non verendum eſt ne Deus repetat rationem, an poſſimus æquo animo pauperibus omnia Eccleſiæ bona largiri, ſine dubitatione Deum idèò offendi.

Non tamen hîc non deſiſtendum eſt à perpendendis vltimis illius Compendij verbis, vbi dicitur, *Quinimò nulla alia ratione melius publica illa Chriſtiane religionis incommoda, in quibus euitandis tantoperè inſiſtitis, longè à vobis propulſabitis, quàm ſi Eccleſiarum, & Eccleſiaſticorum, qui pro vobis dies, ac noctes excubant, & aſſiduas ad Deum preces effundunt, immunitates & iura, (prout religioſos, & pios viros decet) conſeruaueritis.*

Reſpublica, proſectò opus habet auxilio, orationum Eccleſiaſticarum: idèòque continuò ſi Eccleſiaſticis commendat: nec ignorat dicere Sapientem, (Eccleſ. 21.) *D' precatio pauperis ex ore vſque ad aures perueniet* & dolet quando aliqui his ſanctis operibus parum intenti, cauſa ſunt cum malo exemplo, multorum peccatorum, laicis: vnde cùm placanda eſſet diuina iuſtitia, & ad miſericordiam erga nos commouenda, magis irritatur eius ira vt caltiget nos cū infidelibus. Nō debemus credere ditiffimorum & melius accommodatorum preces poſſe magis flectere Maiestatem diuinam, de qua ſcriptum eſt (Pſal. 21.) *Neque deſpexit deprecationem pauperis.* Si hoc ita eſſet, multum malè feciſſent, & facerent cum hac doctrina tãti Sãcti Monachi & Heremita qui vixerunt, & viuunt in anguſta paupertate, & abiectione, cum ſirma fide ſuas preces facilius in cœ-

lum coram Deo ascendere posse.

Sed tempus est vt ad tertium caput controuersum tranſeamus, quod est in materia de iudicio in Ecclesiasticos, quæ res seorsim tractari debet, quandoquidem etiam diuerso tempore de ipsa materia Compendium oblatum fuit, fortasse diuina prouidentia disposuit, vt, quemadmodum diximus, ab aliquo ex ministris Pontificiis peccaretur in dilatione oblationis Compendiorum, vt eius Sanctitas aliquid haberet otium ineliùs perpendendi quanti ponderis esset negotium quod incipiebatur: sed nihilominus non desit eius Beatitudo imperare, vt aliud Compendium de duobus in carcerem coniectis offerretur, quemadmodum factum fuit 25. Februarij cum supra scripta, *Marino Grimano Duci, & Reipublicæ Venetorum*, licet eius Sanctitas esset conscia mortis eius Principis, iam duobus antè mēsisbus successa, & curasset facienda officia congratulationis Principi Serenissimo eius nunc successore. Hanc actionem aliquis Canonista eorum doctrina tuebitur, *Papa est iudex viuorum & mortuorum*, sed potius credendum est eum arbitratum esse, cum eadem sit dignitas, non nocuisse personæ mutationem, in quo Canonistas omnes sibi contrarios habebit, qui volunt, vt cum de Censuris, odiosa materia, vocatis, agitur, verba angustissimè accipiantur. Vbi si arbitratur, Serenissimum Ducem præsentem admonitum eo iri, non ei concedemus, siquidem aduersus illum etiam in hoc capite egit, sine acti obseruatione, quod iudicij reale est & substantiale, idque est citatio pro declaratione & admonitione pro Censuris. Certum haberi debet, Pontificem, si audiuiſſet rationes quibus nititur Reipublicæ Venetorum

torum authoritas iudicandi Ecclesiasticos, nunquā hac de re verbū mouisse: sed cum ipsius Reipublicæ ea patientia, caritate, & maturitate, quam sibi ab eius Sāctitate pollicebatur, tanquā vniuersali Christianismi patre rationes tractare, & audire noluerit: mirum non est si ipsius Reipublicæ iudicia calumniet affirmantis ea niti vsu & cōsuetudine maximē pia, & quibusdam Pontificum Cōpendiis.

Respondit paucis Senatus ad Pontificis Cōpendium: Se mirari quod quotidie nouum dissentionis argumentum nascatur, & quod tentent multi euertere ea fundamēta super quæ eius libertas per 1200. annos stabilita est: propterea à natiuitate ipsius Reipublicæ Maiores eius à Deo acceperunt auctoritatem, quemlibet delinquentem puniendi, quam continuò in honorem Maiestatis eius diuinæ exercuerunt, cum publica tranquillitate, & eorum qui eius sanctitatem præcesserunt approbatione, & vniuersali laude. De consuetudine vllō modo non egit: cū potestātē suam multò altiùs & firmiùs, quam supra vsu, etiam immemorabilem fundatam habeat, ideòque ipsa pro indubitata habet Theologorum & meliorum Canonistarum doctrinam, immunitatem Ecclesiasticorum à foro seculari in delictis non Ecclesiasticis, sed temporalibus, aut, ut ait Iustinianus, civilibus, de iure diuino non esse: sed principis priuilegio: si tamen aliquis nobis significationem verborum, ius diuinum, tam latè accipere, aut abusiue, ut velit ius humanum, dicere,

Hæc doctrina, quòd Ecclesiastici, nisi immunes fierent priuilegio, & gratia, forent Magistratibus secularibus subditi; demonstratur, & confirmatur exemplis veteris Testamenti, vnde apparet omnes

reges imperasse, & iudicasse & puniuisse Sacerdotes: neque id à malis regibus, aut mediocribus solum: sed à sanctissimis, & piissimis, Dauide, Salomone, Ioa, Ezechia, & Iosia, factum fuisse, idque expressis verbis in Euangelio, in sermonibus Christi Domini nostri ad Pilatum (Ioan. 19.) *non haberes potestatem aduersus me vllam, nisi tibi datum esset de super.* Addêdo (si quis vellet alienum aliquem sensum dare (S. Augustini, S. Bernardi, Cardinalis Gaetani expositionem, Pilati iudicium iniquissimum fuisse, sed non usurpatum, (*super Ioan. tract. 116. Epist. 42. in 2. q. 61. a. 1.*) Præter quid habetur etiam confirmatio exemplo Diui Pauli, qui cùm coniecisset festum sub iudicii pretextu Hierosolymis, velle in Hebræorum manus ipsum tradere, Cæsare appellauit, quod nunquam fecisset nisi legitimus iudex fuisset, cùm peccatum mortale sit appellare eum qui potestatem legitimam non habeat. Occurrit quidem quædã consideratio à Neoterico Scriptore facta, diuum Paulum Petrum appellasse, sed id non præstitisse, ne dementia existimaretur: consideratio acuto quidem intellectu digna: sed nō iam digna, firma Diui Pauli constantia, quòd veritatem non dixisset, præ timore ne de amentia accusaretur. Non habuit rationem illam coram Festo, non desit proferre verba propter quæ respondit ei Præfectus, *Insanis Paule*, Et idem ipse Paulus dixit (Act. 26. 1. Cor. 1.) *Nos prædicamus Iesum Christum crucifixum, Hebræis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam*; & nihilominus non desinebat dicere & prædicare id quod sciebat dementiam existimari. Idcò ne fiat vllomodo hæc Dico Paulo iniuria, quandoquidem verè sanctissimus Apostolus non meruit, Sed quid de Diui Petri

(1. Pet. 2.) eiusdémque diui Pauli præceptis dicemus? qualia sunt [Subiecti igitur estote omni huinae Creaturæ propter Deum, siue Regi quasi excellenti, siue Ducibus tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum: quia sic est voluntas Dei. Et de hoc (*ad Tit. 3.*) Admonet illos Principibus & potestatibus subditos esse, dicto obedire.] Et de illo quod habetur 13. cap. ad Rom, quod si tanquam Sol ad qualescunque dubitationis tenebras illuminandas [Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, non est enim potestas nisi à Deo, quæ autem sunt, à Deo ordinatæ sunt: itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit, qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt: nam Principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem? bonum fac, & habebis laudem ex illa, Dei enim minister est tibi in bonum, si autem malum feceris, time, non enim sine causa gladium portat, Dei enim minister est: vindex in iram ei, qui malum agit: ideò necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam: Ideò enim & tributa præstatis, ministri enim Dei sunt in ipsum seruiētes: Reddite ergo omnibus debita, cui tributū, tributū, cui vectigal vectigal, cui timorem, timorem, cui honorem, honorē.

Videant S. Augustinum qui se ipsum etiam collocat inter numerum qui principibus subditi sunt. *Expos. ad Rom. nume. 72. super epistolam ad Rom. Homel. in expos.* Videant Chrysostomum, Theodoretum, Theophylactum, & Ecumenium, qui apertissimis verbis Apostolos, Euangelistas, Prophetas, Sacerdotes, & Monachos includunt. Legant S. Tho-

man in eundem locum, & videant, ipsum affirmare apertè omnem immunitatem Ecclesiasticam esse ex principis privilegio. Sed S. Bernardus ad Archiepiscopum quendam scribens clariùs dicit (*Ep. 42.*) [Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita est: si omnis, est & vestra: quis vos excipit ab vniuersitate? si quis tētat excipere, conatur decipere.] Cōsiderent contradicentes, num vnquam vlli ex Sanctis Pontificibus, Episcopis, aut aliis sacerdotibus, dixerint se esse immunes à potestate Principis aut magistratus, nunquam vnum reperient: sed reperient quidem, vnumquemque subiectionem, confessum esse, negando solùm iustitiam in causa propter quam condemnati erant.

Famosum habemus exemplum S. Policarpi Episcopi Smirnæ, discipuli Diui Ioannis Euangelistæ, vnus ex nostræ fidei fundatoribus, ab Apostolis, excellentissimi: cuius verba ab Eusebio relata hæc sunt. (*Euseb. l. 4. c. 4.*) [magistratibus enim, & potestatibus à Deo constitutis, eum honorem qui nostrorum animorum saluti, nostræque religioni nihil affert detrimenti pro dignitate tribuere docemur.] Quidam dicunt iuberi ab Apostolo subiectionem, Principibus, quando infideles erant, sed non ex quo Christiani facti sunt: idque quia Ecclesiastici, ordine sacro & authoritate spiritali maiores sunt: & huic rei S. Iohannes Chrysostomus paucis respondet, [Si enim Paulus, cū gentiles adhuc essent principes, præcipit, multò magis oportet & fidelibus exhibere, quòd si maiora sibi concredita esse dixeris, disce non nunc honoris tui tempus esse, peregrinus enim hīc es, & aduena, tempus erit cū omnibus apparebis illustrior, nunc verò vita tua abscondita

ſcondita eſt cum Chriſto in Deo, quando Chriſtus comparuerit, tunc & vos comparebitis in gloria.

Sed quis dubitet immunitates Eccleſiaſticas eſſe principum conſeſſiones, eorum leges, & priuilegia reperiantur? & videantur omnes eodem tempore non conſeſſæ, ſed paulatim? Quas ad cuiusuis ſatiſfactionem, qui de ea re certior fieri velit, quandoquidem plurimum intereſt, per tempora ipſarum immunitatum, extendam.

Conſtantine circa annum 315. immunitate donauit Eccleſiaſticos à factionibus publicis, perſonalibus, & Curialibus, (*C. Theod. de Episc. & cler. l. 2. ibi. l. 10.*) Conſtans & Conſtans eius filij adiunxerunt immunitatem à factionibus ſolidis, & à Cenſibus: & ſolis Episcopis immunitatem à Iudiciis fori ſecularis conſeſſerunt (*ibid. l. 12.*) aliis Eccleſiaſticis tam in criminali quàm ciuili cauſa, iudiciis ſecularibus, ſubditis manentibus, & hac de re, habuerunt poſtea alias leges. (*ibid. l. 23. ibid. l. 37. ibid. l. 41. ibid. l. 47.*) vnam Valentis & Gratiani circa annum 380. alteram Arcadij, & Honorij circa 400. Sed circa annum 420. Honorius & Theodoſius II. & deinde idem Theodoſius cum Valentiniano II. conſeſſerunt Episcopis Clericorum iudicium, quando ambæ partes contentæ fuiſſent.

Magiſtratibus ſecularibus remittendo, quando vna pars Episcopum acceptum ferre nollet: quæ res etiã confirmata fuit à Martiano circa annum 640. & à Leone eius ſucceſſore: tandem à Iuſtiniano circa annũ 560. (*C. de Episc. & Cle. l. cum clerici, C. eod. l. omnis qui*) ſtabilita fuit omnis varietas, cum lege, vt Eccleſiaſtici in cauſis ciuilibus Episcopo ſubditi eſſent, in cauſis verò criminalibus ſeculari Iudici,

quod durauit ad annum vsque 630. quando Heraclius (*Nonell. 83. Nonell...*) immunes eos facit à Magistratibus secularibus, tam in Ciuilibus, quàm Criminalibus, salua tamen semper legatorum à Principe missorum autoritate: & vsque ad Imperij diuisionem semper ita obseruatum fuit, & post illam diuisionem semper eiusmodi fuit Ecclesiæ Græcæ usus & mos, quantum durauit Imperium.

Sed apud Occidentales, Imperatores, Franchi, & Saxones, & Itali reges variè obseruarūt, interdū iudicia Ecclesiasticis relinquentes, modò etiā & Presbyteros & Episcopos iudicantes: Sed cū ipsi Pontices Romani, aliquando remittebant partim iudiciū Ecclesiasticis, partim ipsis magistratibus, prout Temporum ferebat varietas, nunc vigente auctoritate Pontificia, nunc Imperatoria: tandem Federicus II. circa annum 1220. statuit Authentica codici Iustiniano inserta (*Auth. C. de Episc. & cler. l. statui-mus*) vt nullus in iudicium seculare posset vocare, tam in Ciuilibus quàm Criminalibus, vllum, Ecclesiasticum: & quiuis leget Titulos, [de Episcopis, & Clericis, & de Episcopali audientia, vel de Episcopali iudicio,] in Theodosiano & Iustiniano, reperiet omnes has leges, & plenam cognitionem habebit, quomodo Ecclesiasticorum immunitas, fuerit gratia ab Imperatoribus concessa: & etiam testabitur certò, licet ipsi concesserint Clericis immunitatem à suis Magistratibus, tamen ab ipsorum suprema potestate neminem vnquam immunem fuisse. Potestas puniēdi quodcunque aduersus leges committitur, ita cum principatu coniuncta est, vt ab illo superari nequeat, & idem est dicere Principē in suo statu habere aliquem sibi non subditum
in rebus

in rebus Temporalibus, aut qualicunque alia bonum publicum spectante, ac, principem non esse. Diu stare non posset corpus, quod in se partem vnam, essentiae internae non destinata haberet: nec minus ciuile corpus, quod in media sui parte, hominem qui alium, quàm principem agnoscat, in humanis & Temporalibus, durare non potest. Ipsemet Papa, in spiritualibus quemlibet immunem facit ab Episcoporum, Archiepiscoporum auctoritate, sed à se ipso neminem immunem facere potest, nisi desinat esse Papa. Cùm Venetorum Respublica, natalibera anno 420. etiam si, vt aliis omnibus potentibus accidit, non dilaretur, in principiis suis in magnam & spatiosam ditionem, nihilominus à Deo non minus quàm alij potētes principes in suo magno Imperio, in quacunque ditionis suae viuentē personam potestatem accepit. Et Ecclesiasticis permisit ipsa Respublica, vt fruerentur iis immunitatibus à magistratibus, quibus fruebantur imperij ditiones successiue: puniens in illis eos solos excessus qui quod enormes & graues essent, publicam tranquillitatem turbare poterant: remanentibus monumentis delinquentium Ecclesiasticorum in qualicunque delictorum genere punitorum, & interdum etiam in delictis, quae nunc leuia haberentur. Sed quae necessariò dignae erant propter aliquam peculiarem circumstantiam, quae Respublica corrigeret. Et quamuis Pontifices Romani varia fecerint (*c. at si clerici de iudi. c. clerici, eodem c. cum non ab homine eod. c. qualiter, & quando eod. Decreta, ab anno 1160.*) de Clericorum immunitate, ista nihilominus recepta non sunt integra in vlllo loco iuxta vllum Principem, neque potuerunt impetrare, vt de

licta læsæ maiestatis non fuerint iudiciis secularibus subdita, ferè per totam Italiam vapulant Clerici, etiamsi non moniti, vt non incedant cum habitu non obstante immunitates, & decreta Pontificia. In Hispania idem fit in delictis de armis gerendis & aliis multis. In Gallia distinguuntur delicta communia & priuilegio donata: eaque sola Ecclesiasticis remittuntur, iudicanturque à Secularibus.

Respublica pariter distinxit delicta in graua, & leuia, leuia quidè foro Ecclesiastico, graua verò magistratibus remittuntur, & ita perrexit semper exercere iustitiam, & suæ iurisdictionis libertatem. Non dicemus hanc esse consuetudinem solùm, quæ contraria legi, temporis diuturnitate, auctoritatem usurparit in ipsam legem. Non dubitamus consuetudinem aliquando posse legi diuinæ & naturali, etiamsi à mille annis esset, nocere: & ingenuè fatebimur, omne actum, cuiusuis Principis in contrario facto, fore usurpationem, & Dei offensionem, si Ecclesiasticos Deus immunes reddidisset: sed adiungemus quidem etiam cum bona eorum venia, ipsos immunitatem suam de iure diuino iactare, quòd si ita esset, eos submitendi potestatem Papa non haberet: & idèd seculares non essent idonei ad exercendum, ex Papæ dispositione, quod Deus prohibuit. Deus prohibuit Secularibus ne Missam cantant, confessionem audiant &c. Papa vllomodo id suis ordinationibus aptum reddere nequit. Quòd si dicant, hoc esse, *Ius diuinum*, quod dispensari nequit, illud verò Papæ dispensari posse, ne disputemus & fatigemur in Contradictionis demonstratione, quæ est dicendo *Ius diuinum*, & dispensabile humana potestate,

potestate, opus erit eis respōdere omnes rationes, quę possunt acquiri Papę dispensatione, *Innoc. c. cñ Apostolica. de sem. de priuil. C. quod quibusdam, de verb. signif. c. in his. c. super quibusdā.* etiā consuetudine, quę legi contraria accidit, posse acquiri: & si pręsupponimus clericorum immunitatem lege ordinatam fuisse, & executionem habuisse, & deinde immemorabili consuetudine contrarium pręscriptum fuisse, dico, legitimè posse exerceri. Sed in nostra re, autoritas & vsus Reipublicę pręcedunt tempore quamuis legem, quę immunes fecerit Ecclesiasticos à iudiciis in causis criminalibus enormibus: neque quaecunq; decretum Ecclesiastici fecerint potuit vllō modo nocere. Huic adiungitur tacita omnium Pontificum consensus, qui hoc videntes & scientes, nisi decorum esse iudicassent, illud reprehendissent. Et eadem approbatio expressa etiam à Sixto iij. Innoc. viij. ab Alexandro Sexto, & à Paulo Tertio; quorum compendia in Reipublicę arcis conseruata, verè probant quàm iustè ea lex constituta sit. Quod in suo compendio scripto ad Venetorum Patriarcham, dato vltimo Octobris 1487. apertè demonstrat Innocentius, qui ostendens quomodo, cum ratione Respublica iudicasset Ecclesiasticos non solū in atrocissimis, sed etiam in omnibus aliis grauib; delictis & atrocibus, his vtitur verbis, [Nos attendentes priuilegia ad bene viuendum dari, non ad delinquendum, illaque præsidio bonis contra improbos esse debere, non autem malis ad nocendum facultatem, &c.] Res quę non his temporibus solū sapiissimè occurrit, verū etiam tunc erat frequentissima, quemadmodum

Sixtus Papa Quartus, in quodam suo compendio ad Venetorum Patriarcham, sub 2. Iunij 1474. hisce verbis testatur, Cogimur non sine cordis nostri dolore plurima quæ nollemus de personis Ecclesiasticis audire ex ista ciuitate, præsertim in qua nonnulli sæpe aut monetas adulterasse, aut crimen lætæ maiestatis admisisse dicuntur.

Et si aliquis, vt probaret, immunitatem esse de iure diuino, si vellet vti exemplo Constantini in Niceno Concilio, bene relegat, & dicet, num pro se, an verò contra mentem suam faciat, Iustiniani Imperatoris Nouellæ 3. 5. 6. 11. 83. 123. 131. 133. 137. cum copiosissima declaratione demonstrant, quales Clerici sub illo Imperatore impunitates habuissent, & quibus antè illum fructi essent. Si igitur in principio, Imperatorum priuilegiis, & deinde cōniuentia immunitates habuerunt, cur tantos rumores spargunt, quando Venetorum Respublica ait, si alij in Statu suo concesserint, vt vbi enormia delicta ab Ecclesiastico iudicarentur, credentes & iudicantes id posse suæ administrationi conuenire, se nihilominus id nunquam concessisse, aut ei rei assensisse, quin potius publicæ suæ tranquillitati contrariam existimasse.

Addi potest hîc in nullo Regno, aut ditione, has immunitates eodem modo vsurpari: & qui leget quantum scribant Criminalistæ, & Clarius (*l. 5. §. fin. q. 36.*) peculiariter, videbit quàm variè variis in locis executionem habuerit, & vsurpata fuerit hæc immunitas, argumento indissolubili probatur, quod non sit de iure diuino, siquidem regere eā potest consuetudo, & Paparū decreta ea de re in omnibus locis recepta omnino non sunt.

Hîcque

Hicque etiam considerari debebit, regnantem Pontificem in compendio 10. Decembris dicere, in carcere in coniectos esse Canonicum & Abbatem, [personas in dignitate Ecclesiastica constitutas.] Præsto essent mille Pontificia compendia, ad demonstrandum quòd [Canonicatus non est dignitas:] sed cum eiusdem opinionis essent in Monitorio typis mandato. Canonicum excluderunt, & de solo Abbate dixerunt, [Personam in dignitate Ecclesiastica constitutam.] Adeò ut colligatur, etià in Pontificiis compendiis errorem committi posse, quando maximè nimia cum celeritate scribuntur, quæ causa est quòd quantum opus sit, nō considerentur. Sed sine dubio adhuc non est, an hi Abbates commendatitij sint dignitas, necne, quandoquidem sacrum Tridētinum Concilium commendationes prohibet. Plurimum nihilominus interest eius quod tractamus, quòd sit dignitas, & quòd suprà hoc basim iaciat Papa: ita ut, si esset miser aliquis Sacerdos beneficio catens, res tanti momenti esse non existimaretur: sed dignitatis qualitas specialis est, ad maiorem & probabiliorē reddendam immunitatem: cū certum sit in Ecclesia collocatos esse ordines, qui sunt Sacramenta iure diuino, inter quos ordines summus, est Sacerdotium: sed hæ Abbatum, Præfectorum, Archidiaconorum dignitates iure humano introductæ sunt: igitur si immunitas esset iuris diuini, præcipuè esset in Sacerdotibus, etiamsi gradu careant: & non in specialibus, quemadmodum volunt, dignitatibus. Ac sanè, qui volet hunc rationum nodum soluere, id sine magno & vano labore non tentabit. Hoc argumentum requirit vñ

in persona Papę duę qualitates reperiri cōsideretur, vna Pontificis Romani Ecclesię particularis Episcopi, & vniuersalis, Capitis, alia illius status quę possidet, Principis: quę etiā si nunc coniungatur, non tamē necessariū est, vt Princeps Secularis Romanus sit Pōtifex, neq; vt Pōtifex sit Princeps.

Nunc explicandum non occurrit, ambas istas qualitates vnitas fuisse, non forsan à quadringentis annis: sed concedatur etiam iam ab 800. annis id factum fuisse, id nihil ad narrationem nostram. In ciuitate Romę tanquam Pontifex. Vicarium suum habet, in aliis ciuitatibus subditis Archiepiscopos, Episcopos, & alios Rectores Ecclesiasticos: & tanquam Princeps habet ministros suos Gubernatores, Iudices, & alios, qui etiam si Presbyteri sint, tamen non quatenus Presbyteri illa munera obeunt, multosque etiam præterea habet Laicos. Nunc si quis Ecclesiasticus, Presbyter, aut Frater, enorme delictum committat, videamus, non Episcopos, & eos qui administrationem Ecclesiasticam gerunt, cum punire: sed Gubernatores, Auditores, &c. Vidimus Turrim Nonę, Sabellam Aulam, ingentem Bolonię Turrim, aliosque Laicos carceres Presbyteris plenos, & Fratribus morte mulctatis à Iustitia: & quod maximi est momenti, visi sunt suspensi Fratres cum habitu Canonico, sine vlla Pontificatum Sixti & Clementis dignitatis imminutione. Hęc res profectò necessarię, & iustę fuerunt, alioqui Ecclesiasticus Status tranquillus non videretur. Ideo hac necessitate alij Status non carent: & si placeret eius Sanctitati metiri aliena opera mensura, qua vtitur, & quam suis tradidit, non damneret

Prin-

Principes, qui Presbyteros non tanquam Presbyteros vitam agentes, puniunt.

Sed non creditur id ex aliis Statibus emergere posse, quod ex proprio emergere nequit, debemusque exemplum eius quod ab aliis fieri volumus, præbere : quia videntes malum quod inde resultabit, cum alienis necessitatibus pateremur.

Non ignoro quod dabitur responsum, idque est, Papam suprâ narratas duas qualitates habere : vnâ Principis, alteram Pontificis; tanquam Principem videndo necessarium esse bonæ sui Temporalis Status administrationi, vt potestate seculari enormia Clericorum delicta puniantur, à se tanquam Pontifice permissionem nõ requisiturum: & quæadmodum sibi concedit, ita etiam aliis, si in gratia postulent, cõcessurum medicina intolerabilior, quàm infirmitas, & corpori perniciosior; & responsum quod etiam indiuisibile diuidit, Nonne facilius esset dicere Pontificem, quatenus Princeps est, cognoscere necessarium esse bonæ Status sui administrationi, castigare authoritate Temporalis quemlibet, vel Ecclesiasticum, qui quietem perturbat? Sed non perspicuus aliorum Principum & Statuum facta, neque consentiens eos habere authoritatem à Maiestate diuina, cognoscit solùm proprium Pontificis & Patris vniuersalis authoritatem: ideoque vult stare ab ipsorum, administrationum partibus.

Hic sese quidam opponunt, dicentes omnem castigationem, esse peccantis correctionem, alioquin nisi ad hunc bonum finem spectaretur, opus tyrannicum esset: sed vniuscuiusque correctio, superiorum est: ideoque Principis non interest, si pec-

cans, Ecclesiasticus corrigatur, necne. Intentus sit tamen castigationi Laicorum, quòd si Ecclesiastici non punirentur, Antistites Deo rationem redderent. Et verò concluderet ratio, si subiectum eius verum esset, correctionem delinquentium esse iustitiæ criminalis solum finem. Est finis certus, sed est finis secundarius, & quod minus est, est utilitas priuata; quod præcipuum est, est finis Publicus: & in duobus consistit: vnum est, in conseruatione bonarum consuetudinum ciuibus, & ciuitati tranquillitatis & quietis: alterum est, in restitutione æquali rerum, si aliquis sibi aliquid plus vindicet, vexando eum, aut damnum inferendo præter rationem, tâta pœna analogicè ipsi inflicta. Quando Ecclesiasticus postponit timorem Dei, & mundi, à lege abit, Rempublicam lædit, præbēs Laicis exemplum, quod cum imitentur, improbi redduntur: & præterea inuitat etiam illum, qui se ab ipso læsum videt, vt vindictamumat cū quietis, & tranquillitatis publicæ euersione. Quibus de causis principis munus esse debet, vt castigetur delictum: alioquin propter supra dictam rationem non deberet princeps vnquam punire peregrinum, qui in suo statu peccasset: quandoquidem, cum non sit eius subditus, non debet eius utilitatem curare. Princeps peregrinum punit, nō ipsius correctionis, sed subditi proprii ab iniuriis defensionis rationem habens, quemadmodum tenetur, & vt arceat mala exempla, quæ possunt prauos mores in publicam quietem introducere. Non valet igitur dicere, si utilitati publicæ necessarium est, vt puniatur Ecclesiasticus, procuret princeps eius correctionem ab Antistite, neque permittat vt id Laici magistratus exequantur.

Ideoque ut respondeatur, necessarium est considerare Ecclesiasticos propter delicta vel gravissima, & maximè enormia non posse, secundum sacros Canones sanguinis pœna punire: sed castigare censuris suspensionis, privationis, depositionis, & irregularitatis pœna: aut imponere pœnitentiam orationum, ieiuniorum, & aliorum eius modi operum: severissimâq; sententia est, in Monasterium aliquod, aut angustiores carceres relegatio ad perpetuam pœnitentiæ actionem, quam non videmus hisce nostris temporibus exercitam fuisse, ob gravissimum quemlibet excessum. Quin si aliquoties damnant hisce pœnitentiis ad aliquod tempus longum, post humilitatis pœnitentiæ factam relationem, & promptitudinis ad morem gerendum, ei remittunt & gratiam delictorum facillè faciunt. Et quantumvis Iustiniani mandatum esset, ut propter delicta seculari potestati traderentur nihilominus communis & usurpata Canonistarum opinio, est ut hoc tantum fiat in tribus, nempe hæresia, literarum Apostolicarum falsificatione, & adversus proprium Episcopum conspiratione. Quoad cetera affirmant, si Clericus commiserit enorme delictum, & gravissimum, vel si ipsum summum Pontificem è vita sustulisset, quoties offeret, se pœnitentiâ agere velle, non debere capite minui, & potestati seculari tradi, sed in perpetuum carcerem relegari. Ex hoc modo & conditione Iustitiæ, sequitur, Ecclesiasticos facillè incidere in legum transgressionem: quia cum maiorem utilitatem aut delectationem afferat peccatum, quàm damnum, aut fastidium, pœna eligunt potius hoc malum ab ipsis minus existima-

tum,quàm vt propriis appetitibus & libidinibus priuentur: neque vllomodo vitæ timentes (quod multum delinquentes coercet& prostermit)& sperantes etiam si castigentur pœnis aliquibus Ecclesiasticis, fore vt sese accommodent omnia æqui boniq; consulentes : & ideo licentiam sibi faciunt sine respectu,quodlibet scelus perpetrandi : præterquam quod à foris Ecclesiasticis non puniantur delicta quæ publicam tranquillitatem turbant, sed ea quæ magis ipsos spectant. Idcôq; non tantum Laici interest Apostolicarum literarum falsificatio, aut aduersus Episcopum coniuratio, quæ sunt res (vt suprà dictum est) propter quas capitis minutio constituta est, sed proditio, læsa Maiestas, monetæ falsitas, homicidium, propter quas res Ecclesiasticas suas pœnitentias imponerent, eæ sunt quæ ad tranquillitatem Reipublicæ magna & manifesta seueritate puniri debent. Et verè Antistes qui solus Clericos regit, non potest quicquam facere quod eos non spectet, eorûnque vtilitatē: quemadmodum pater-familias non castigat filios suos & seruos, nisi solum bonum domesticum spectarit: Principis castigationes solè, suorumque seruorum, carpunt viam & spectant verè ad commune beneficium, quod est realis castigationis finis. Dictum quod propter enormia delicta, quæ publicam quietem turbant, Clericus ab Antistite puniatur, non aliud significat, nisi quod illa pœna referatur ad bonum ordinis Ecclesiastici, & quodd. Laici totius damni delictorum commissorû participes fiant: & boni quod ex eorum pœna nascitur, nullam portionem accipiant. Et iuuat verum dicere, Antistites nunquam puniunt Clericos propter

pter læsos ab iis Laicos, nisi instantia ipsis à Magi-
stratibus facta, præ timore, ne ipsi defectum sup-
pleant: & ratione freti sunt, quia eorum prouincia
est Presbyterum regere, non autem Laicum de-
fendere. Sed Princeps qui tributa, aliâque officia à
subditis suis recipit, vt defendat vitam, honorem;
& fortunas eorum, sine peccato deferere eos non
potest, quando eorum qui sub immunitatum præ-
textu, quodlibet facinus, audent, audacia oppri-
muntur: permittens vt delinquentes impuniti
abeant, aut solis spiritualibus pœnis castigentur:
sed tenetur eos ad iustitiæ cōseruationem & alio-
rum exēplum punire: maximè cū ipse Princeps
à Deo Creatore constitutus sit, quemadmodum
diuus Paulus ait, [Minister Dei vindex in iram ei
qui malum agit:] qua in re si deficit, etiam cum
ditionis priuatione punitur: [Acquum de gente in
gentem, transfertur propter iniustitias, iniurias,
contumelias, & diuersos dolos.] Et præter Dei of-
fensionem in quam incidit Princeps deferens sub-
ditos, & negans iis debitam protectionem, sequū-
tur alia mala quæ omnia ad publicum exitium
spectant. Laici læsi ab Ecclesiasticis in sanguine,
honore, & fortunis, se priuatos videntes iusta illa
vindicta, quæ fit auctoritate publica, ad priuatam
quibusdam rationibus mouentur: & quod prius
est, timentes ne iterum lædantur, nec sperantes ab
Antistitibus iustitiam, præuenire student: & ita ex
vno malo mille alia nascuntur, quæ seditionum &
grauissimarum in Ciuitatibus perturbationum
causa sunt.

Quod quò magis dicitur ad defensionem iudi-
ciorum Ecclesiasticorum, immunitates à foris

Laicis, clericis in illius ordinis honorem concessas esse, quem quòd cultui diuino consecratus sit, eò magis ratio vult obseruari: idque est res, quam omne bonum iudicium in contrario sensu intelligit: quia si velit in honorem illius qui peccatum admisit dicere: Primum ille non est dignus qui honore afficiatur: diuúsque Paulus ait, [vis nō timere potestatem? bonum fac & habebis laudem.] deinde bene dicit Socrates, vnumquemque peccantem infœlicem esse: infœlicior tamen si pœnam effugiat. In honorem bonorū multò minus, quia possunt infici improbrum consortio, maiorique honore afficiunt quando prauo consortio carent: consilium dat Paulus, [Auferite malū ex vobismetipsis, modicum fermenti totā massam corrumpit.] Vnde si ipsi sacris canonibus, non possunt, tristibus vitam tollentes, excludere eos à suo numero, dignitati Ecclesiasticorū proderit, quod eorum bonitas à malis purgata, autoritate principis, sincera restet: ideòque honorari. Non potest dici vlla alia libertas ipsis esse sublata, nisi malè faciēdi libertas. Ex his cōsiderationibus manifestissimum est Venetam Rempubicā, tam in legum constitutione, quàm iustitiæ administratione, eam Principis supremi Temporalis sibi à Deo datam potestatem nullomodo excessisse: neque meritam esse vt secum ita cum censuris Ecclesiasticis ageretur: eòque magis quòd tanta cum celeritate ad fulminationem ventum est, vt quis de rebus Romanis audiens miretur, vnde nascatur, quòd causæ (vel exigui ponderis) Romæ tanta cum productione tractetur, vt ea maximā ex parte potius litigantium inorte, quàm iudicum sententia termi-

nentur.

nentur : & nihilominus in re tanti ponderis non celeriter , sed præcipitanter iudicium factum sit. Quandoquidem sub initium Nouembris , solum sermocinationes harum causarum inchoatæ sunt, ita ut in v. mensibus peruentum sit ad deliberationem ter centena millia animarum excommunicandi, & interdicensi, tanto regionis & ditionis tractui : maximè quod intolerabili impatientia expectatum sit semper hoc tempus , cum querimonia , ut quæreretur dilatio , ad temporis usum. Peruenitque eius Sanctitas ad eiusmodi sententiã, Cardinalibus solis notitia communicata , sine voluntatis eorum inquisitione, quænamadmodum fieri solet in tanti momenti rebus , idque non sine aliqua Curia Romanæ submurmuratione, cum mos sit non solum Cardinales eiusmodi argumentorum participes facere, sed etiam eos in consilium adhibere. Et deinde stabilito , typisque mandato adhuc ultimo ipsius compendio 17. Aprilis, eadem die de eo in Consistorio loquutus est , & immediatè id affirmavit, & intimaui. Et in hoc digna magno etiam stupore res est, cum Romani profiteantur, neminem alium lites agere nouisse, seque in seruando ordine uti summa vigilãtia, trito hoc, tanquam prouerbio, [Omnis processus formatus extra Curiam ut plurimum est nullus. Nihilominus in tanti momenti causa , sine citatione actum fuerit. Dicunt tandem ipsi esse de Iure naturæ, & semper in ore habent, [Adam ubi es? & , ubi est frater tuus Abel?]] Et deinde hoc obseruatum non fuisse videtur. Et si quis dicat duo compendia x. Decembris citationis loco esse , hoc tres obstant rationes. Prima, duo illa compendia prima x. De-

cembris adhuc huic infirmitati insanabili obnoxia esse, quia in eorum altero cùm Senatus leges nullæ, & legislatores in Censuras incidisse declararentur: ad hoc non poterat responderi, nisi prius facta citatione ad contrarias rationes referendas. Deinde, aliud est monitio, aliud verò citatio, quemadmodum optimè Iurisconsulti demonstrant: illa imperat, vt dicto obediētes simus, tanquam in re decisa: hæc accersit ad videndum, num bonum sit, num necessarium, aut morem gerendi officium: ideoque cum in illis compendiis impetret reuocationem legum, & consignationem carcerum, sub censuris, & pœnis, non citatoria, verum monitoria vocari possunt: neq; dici possunt in citationem resolui, cùm spatium vllum nō habeant, sed immediatè executionem imperent.

Neque potest dici de citatione agere Monitorium, quod dat 24. dierum spatium, cum in eo declarentur nulla, & aboleātur Reipublicæ decreta, non post 24. dies, sed eo ipso tempore 17. Aprilis: igitur eiusmodi abolitio in citationem nullomodo resolui potest. Et multò minus etiam, quoad reliquum, deficiente iustificatiua clausula, sine qua non solùm vnquam in citationem resoluitur, sed etiam monitorium ipso iure nullum est, simul cum ipsius excommunicatione, vt probat Nauarra in caput, *Cum contingat, 8. causa nullitatis*. Sed omnes alios defectus condonando, vnde apparet citatio, aut monitio in legem 1602. quam de bonis emphyteoticis esse dicunt, & quæ verè magis est de bonis censualibus aut ad longum tempus locatis, quæ nihilominus Monitorium ingreditur, primo loco, & aboletur, cùm non intelligatur
quis

quis sit eius sensus , neque quibus defendatur rationibus? Saltem semel de ea disceptare audiuis-
sent: facta fuisset aliqua extra ordinem iudicij narratio , sed quòd ex improviso primum damnata sit, magna est & scandalum pariens admiratio.

Fortasse necessarium non erit se in tractationem de hac Emphyteoticorum causa diffundere: quàdoquidem insignis iste defectus in ordine iudiciali commissus est. Sed quia aliquis fortasse còpendiose alicuius cognitionis Reipublicæ hac de renominum desiderio flagrabat , ab hoc proposito , aliqua attingere alienum non erit: ex quibus legitima Senatus in constituenda Lege auctoritas perspiciatur , necessitasque quæ eam mouit, & equitas in re constituta : & identidem num in intelligentia verborum , & huius legis causarum , aut de industria , aut imprudenter in aliquem errorem inciderit.

Pontifex in Monitorio dicit, Ducem, & Senatum à 23. Maij 1602. sumpta occasione à lite mota inter doctorem Franciscum Zabarellam , ab vna parte, & Monachos Pragenfes ab alia, statuisse nō solum: vt monachi tum, aut in posterum, non possent agere sub quouis nomine, vt præferretur bonis Emphyteoticis à Laicis possessis, neque obtinere proprietatem bonorum supradictorum, prælationis, consolidationis , aut lineæ extinctionis respectu , aut alia quauis causa saluo eorum iure: sed etiam vt id intelligeretur declaratum & constanter diliberatum quoad omnes alios Ecclesiasticos, & omnia loca.

Ex hoc nō apparet nam eius Sanctitas arguat Senatus decretum, quod extendat ad omnia loca &

personas Ecclesiasticas, id quod in causa Monachorum & Doctoris decisum fuit, nihilominus supradictam decisionem in priuata controuersia approbans: an verò vtrumque simul reprehendi intelligatur.

Quòd si concessio, quòd senatus haberet legitimam potestatem illi liti finem imponendi, negatur posse declarari, legibus vniuersalibus, id ipsum in quauis alia causa declarari & intelligi: hoc non poterit vllomodo ab ingenio quouis mediocri capi: cum manifestissimum sit, eidem potestati conuenire in aliqua materia legem sancire, & in ea occurrentes controuersias particulares iudicare. Aristoteles (*Polit. 3.*) ostendit iudiciũ esse legem particularem, & legem esse iudicium vniuersale: & posse sufficere, quando iudex affectibus vacans reperiretur, aut verò solam legem sufficere quando comprehendi possent omnes particulares circumstantiæ: & in Iustiniano Codice *L. 3. t. 5. ne quis in sua.* videtur Iurisdictio duo capita continere, iudicare nempe, & ius dicere; hoc spectat constitutionem decreti qui sententia nititur: illud verò eius pronuntiationem. Et prætoris Romani officium erat generalia decreta sancire: & iudices constituere, qui illis conforme in causis particularibus ius administrarent si lex spiritualis esset, iudex verò secularis, ipse eam non intelligeret, neq; secundum eam iudicare posset. Scientia spiritualis, & mundana actio non conueniunt. Regula, aiunt Philosophi, & regulatum debent esse homogenea, ideòque Iurisperiti, maximè rationi consentaneum dicunt, [forum sortiri & statutis ligari paria sunt,] *[Plan. Cast. l. omnes populi. ff. de iust. & iur. Decisus]*

cuius c. que in Ecclesiarum, &c. Ecclesia Sanctæ Mariæ, de constitut. Alex. Conf. 201. l. 2. Idcirco qui concedit Senatum legitimè causam inter Monachos & doctorem iudicasse, debet etiam concedere ei potestatem decernendi vniuersaliter id quod fuit regula in iudicio quod occurrit, & in iis quæ occurrent esse debet.

Sed si intelligatur etiã de reprehensione cognitionis, & decisionis à Senatu in Monachorum & doctoris causa factæ, hoc est quod optimè demonstrat quantum necessarium erat tantùm non progredi, & primum formare Monitorium, & præcipuè in hoc caput, non perspecta sententia in lite formata, aut controuersia nominata.

Cùm verum non sit doctorem ea in causa actorem fuisse, Monachos verò reos vt præsupponit Monitorium dicens, [Inter Doctorem &c. ex vna, & Monachos &c. ex altera partitus.]

Cum anno 1508 Corsatus de Corsatis acquisiisset ab Andræa Monaldo octo campos, qui Pragensi monasterio tributum exsoluunt, Doctor 1602. die duodecima Februarij vt ratione confinij ad se retraheret, pretium deposuit, 2. Martij Monachi arbitrantis se tanquam Dominos iuris agrorum illorum illi prælatum iri, coram Patauix Prætore se stiterunt, & de lite disceptarunt, prælationem existimantes, qua in causa etiam coram illo magistratu multis actis processum est, quousque, secundum huiusce Status constitutiones, Doctoris, & communis Patauianæ Reipublicæ precibus cognitio ad Senatum translata est. In iudiciũ Laicum, Monasterium non vocauit Doctor, sed ipsi Ecclesiastici cognouerunt, huiusce

causę iudicium ad seculare iudiciũ pertinere, quandoquidem ad id recurrerunt : qui solus recursus, quando etiam alius hĩc non esset, prætore iurisdictionem dedisset, etiámque Senatui in ea causa, quemadmodum disertissimis verbis declaratur, *l. prima, C. de iurisd. omn. iudic.* Sed præter hoc solidum, firmũque fundamentum, additur istud aliud validissimũ & vniuersale; ab immemorabili tempore multo ante 200. annos superiores, quando de bonis à Laicis possessis actum est (quodcũque tandem nomen imponatur, Emphyteotico- rum, aut Censualium, aut feudatariorum, aut in longum tempus locatorum, aut alio quouis titulo) nunquam in hoc statu iudicem Ecclesiasticum iudicium exercuisse, sed semper & sine contradictione vlla cognitionem, & iurisdictionem penes Se- culare iudicium fuisse.

Vnde non solũ probatur à Senatu iuridicę determinatam esse controuersiam Monachorum à Doctõribus, sed etiam ipsi propriam esse potestatem statuendi decreta, quę bona supra nomina- ta à Laicis possessa, in quę ius habet Ecclesia, disponant & regant. Idcirco eius fuit, & est, vt de controuersiis quę natę sunt, & nascuntur circa ea bona, iudicet: prætereaque ostendimus eidẽ potestati conuenire decernere, & iudicare. Superfunt in omnibus Cancellariis Ciuitatum tabulę actorum coram iudice seculari iudiciorum, ex quo huic statui subiectę sunt: neque poterit ostendi vnum iudicium in foro Ecclesiastico tractatum. Quandoquidem Ecclesiastici rei in iudicium vocati non fuerunt, sed sponte Actores ad iudicium adfuerunt, vsurpatio vocari non debet, idq; quod
magis

magis rationem perstringit est, quod in eiusmodi controuersis intra Ecclesiam & Ecclesiam, ipsæ ad iudicium adfuerunt, pro iustitia in alterutram Ecclesiam. Quin firmiter credendum est, principium huiusce introductionis fuisse valde Canonicum, quandoquidem illius seculi Ecclesiastici, valde probi, & Ecclesiæ nominum studiosi, & Pōtiffices pariter accuratissimi iurisdictionis Ecclesiasticæ conseruatores erant: & ita hi vt illi optimè sciebant naturam fundorum propter quos se corā iudice seculari ad postulationem sistebant, nedum vt vllus vnquam hanc iudicandi consuetudinē reprehenderet, sicque certissimè dici possunt ipsi eam introduxisse. Estque Iustiniani disertissima constitutio, consuetudinem aliis tantam, quantā dat lex iurisdictionem dare.

Sed quandoquidem eius Sanctitas in Monitorio, ait Senatus decretum, constituisse, in bonis Ecclesiasticis Emphyteoticis, necessarium est aut vt eius ministri aliā Scripturam habuerint, aut alio affectu præoccupati crediderint se vidisse in ea Scriptura, quod non aperitur vllō modo, neque in sensu, idē illud nomen Emphyteoticis, neque formaliter neque æquiualentibus verbis ibi est, neque sese excusare queunt eiusmodi sensum fuisse, prout exposuerunt: cum nō liceat alienum dictum alienis verbis referre, & maximè quod in genere dictum est, ad vnā solam speciem restringentes. Lex vetat, ne Ecclesiæ possint bona à Laicis possessa sui iuris reddere, restantibus nihilominus eorum directis nominibus. Verum non est ibi esse distinctionem directi & vtilis solū in Emphyteoticis, sed hæ ambæ ditiones in bonis patrimonial-

libus reperiuntur, de quibus agitur in quodam titulo libri 12. Codicis Iustinianei, *inul. de fun. patrim. l. siquis fundos. l. fundi patrimoniales. l. hi. quibus.* quorum ius potest esse in Ecclesia, si princeps concesserit ei Ecclesiæ, & quamuis hæc possidendi consuetudo obsoleuerit in Italia, sub Francis Imperatoribus eorūq; successoribus, in eiusque locum successerit feudum, non tamen non restant in Ecclesiis, maximè Cathedralibus aliqua huiuscemodi bona, quæ data fuerunt priusquam Constantinopolitani Imperatores, ab harum circumiacentium regionum Imperio excluderentur. In locatione perpetua etiam directū, & vtile sunt, vnde tamen (quemadmodū in supra dictis fundis) in prælatione, cōsolidatione, & lineæ extinctione locum non habet: quemadmodū Couarruias, & Valasco à multis citati Doctoribus, probant efficaciter, licet quidā imprudentes in contrariū tendāt.

Magna ex parte cura directā Ecclesiarum quæ sunt in hisce regionibus inferioribus circa mare, quæ aliàs paludes & valles erant, eiusmodi sunt generis, Idcirco cūm terrena omnia sub aqua essent, nullum alium fructum præter calamos carperent, in perpetuum aut in longissimum tempus locabantur, ob leuissimum aliquem canonē fructibus, quos producebant, respondentem; etiam nunc propter immensum sumptum, & Seculariū laborem, & publicum, & priuatum, in subleuando terreno, siccanda palude & deriuanda aqua, ad præsentem statum reducta sint. Vbi ius non habet Ecclesia, neque iustitia scripta, neque æquitate ad existimationem prælationis, aut deuolutionis, aut alius cuiusvis, sibi propria ea terrena red-

dat,

dat, & supra hæc maxima ex parte versatur Senatus lex, quemadmodum etiam statuit in aliud bonorum genus, ut dicitur.

Ideò occurrit, ut persoluendus sit Ecclesiæ canon iure reseruati census, in aliqua stabilia bona, aut quia Ecclesia ipsa in antiquis venditionibus reservationem stipulata cum sit, aut quia deinde, reseruato censu ab aliis venditoribus dominis, ab eis illi datum sit. Qua in re census reseruatus sine dubio in perpetuū ad Ecclesiā pertinet: sed supra stabile nullo modo restat ei dominium, cuius vi possit existimare, consolidationem, aut prelationem, aut retractionē, aut eiusmodi alias actiones.

Feudum etiam est huiusce naturæ, ut in illo directum ab utili distinguatur; & miror quòd volentes legi Senatus addere, aut in sensu alieno à suo vero declarare cum hoc vocabulo *Emphyteoticis*, ad grauius factum reddendum, non dixerint, *Feudalibus*. Sed fortasse tam ultra non progressi sunt, quia non sperabant, id restitutum sine animaduersione, cum vox sit vulgaris, & quæ ab omnibus plenè intelligitur.

Vocabulū *Emphyteoticis*, paulò magis absconditum, & creditum est esse commodius ut occultè introduceretur: ideò non debet non contradici, in lege Senatus illud vocabulum non usurpari, *Emphyteotici*, & vniuersaliter agi de omnibus contractibus, & possidendi modis; vnde duo dominia, utile & directum, diuisa maneat, neque licet ulli velle restringere; aut alio modo declarare contra eius verum sensum, ad eliciendam inde sequentem conclusionem in Monitorio positam, quòd alio modo explicari non poterat, scur præ-

missa in aliquibus Ecclesiarum iura, etiam ex contractibus initis ipsis Ecclesiis competentia, auferant.]

Nouum non est, Ecclesiasticos ut venirent in bona possessa à Secularibus tentasse nomen Emphyteoticorum, nominibus quibus censum & annuum recipiunt, imponere. Sed à 200. annis multæ Italiæ ciuitates hanc ob causam tumultum aduersus eos excitauerunt: ipsique aliquando coacti sunt à suis prætensionibus descendere, & Canone quem recipiebant, contenti fuerunt.

In eadem Patauiana ciuitate, iam 150. annis, quod transactæ sunt magnæ controuersiæ inter cõmunem Rempublicam, & Sanctæ Iustitiæ & Pragiæ Monachos, hac de re lites per transactionem terminarunt, vnde declaratum fuit, præter alia, in omnibus villicationibus eorum non habere locum caducitatem, prælationem, consolidationem per lineam finitam, quemadmodum constanter affirmabat Ciuitas hæctenus ab immemorabili tempore eam fuisse consuetudinem, & usum. (Extant capitulæ authenticæ transact.)

In ciuitate Vrbino etiam ante illud tempus magna controuersia inter Clerum & Populum agitata est, quæ pariter per transactionem finiit, cum diserta declaratione, ut consolidatio per lineam finitam locum nunquam haberet. (*Paul. Cas. l. Consil. 244. l. 2.*) Antea adhuc Ferrariæ hac de re fuerunt graues & periculosi tumultus, ad quorum seditionem Papa Bonifacius IX. potius tanquam summus Princeps, quàm Pontifex, non gratia sed iustitia coactus est in feudis Emphyteoticis, & aliis similibus Ferrariensibus contractibus autho-

re præ-

re caducitatem, prælationem, consolidationem per lineam finitam, & nouam formam iustitiæ, & æquitati conuenientem dare, quæ magis ad naturam censuum, quàm alius contractus educeret, doctoresq; perspecto insigni damno quod patitur Laicus ex deuolutione, aut cōsolidatione ad lineam finitam, communi sua sententia penitus sustulerant, dicendo, in eiusmodi re proximum propinquum, posse per iustitiam petere vt inuestiatur, & eo negato appellare posse, multique ad hanc specificationem veniunt, etiam si Ecclesia stabile sibi vellet, aliique addunt Ecclesiam non solum teneri, inuestire, sed etiam non posse Canonem crescere. (*Vide Clar. & Valasc. Ruin. conf. 12. Vol. 1. Decius Consil. 131. Bero Conf. 98. l. 1. Abbas c. bona, de postul. pral. & consil. 113. Curt. Sen. cap. 47. Riminal. cap. 44.*)

Mirum non est quòd lege, aut transactione in supra nominatis locis sublata sit caducitas, propter non solum Canonem, aut prælationem in venditione, & consolidationem propter lineam finitam, cum nulla harum conditionum ad contractum necessaria & essentialis sit. Sed id omne quod lege fieri potest, etiam facto potest, etiàmq; consuetudo id introducere potest: Ideoque in hoc statu longa & præscripta consuetudo, quæ immemorabilis videbatur iam à 150-annis potuit aliquibus paucis bonis, (si ita sit, vt quædã essent) auferre caducitatem, prælationem, & consolidationem, & introducere vt extra Canonis solutionem, patrimonialia & allodialia haberentur. Videatur Conf. 72. Panormitani, longa est narratio, consuetudinem etiam in Emphyteoticis Ecclesiasti-

cis potuisse Vrbinum introducere, vt tolleretur conditio caducitatis, Quæ nihilominus Ecclesiæ vtilissima est, siquidem ea, Ecclesia acquireret meliorationes sine solutione, prælatione, aut consolidatione ad lineam finitam, suas credere nequit nisi pretium iustum persoluens: vnde argumento à simili, etiâ inque à maiori, eò magis potest consuetudo prælationem aut consolidationem ferre. Additur huic statui peculiare non esse, vt aliquod bonum Emphyteoticum allodiale fiat: sed in Gallia omnia Emphyteotica eiusmodi fiunt, vt testatur D. Ioan. Rub. Auth. Ingressi, de sacrosanctis Ecclesiis. Quæ res ostendunt, & equitatem, & necessitatem eiusmodi legis. Quam licet Venetus Status, illo tempore in forma legis scriptæ per totum suum Statum vniuersaliter promulgatæ, non constituit: in vsum nihilominus & consuetudinem recepit, & in rescriptis causarum occurrentium, sanciuir, obseruauit, & exsequutus est hætenus.

Hic multa sunt Principum huiusce Ciuitatis cum ipsius Collegio decreta, quæ successiuè in controuersis inter Ecclesiam & Laicum, vel inter Ecclesiam, & Ecclesiam, terminarunt & concluderunt de non admittenda caducitate, aut prælatione, aut consolidatione utilis cum directo, & interdum clausulas generales rescriptis suis, quæ omnes euentus comprehendunt, imposuerunt, quemadmodum Vendramini Ducis 1476. tempore, in rescripto, ad Prætorem Montisferr. supra eiusmodi particulari controuersia, hæc verba addit: [nunquā pati volumus (etiā in bonis Ecclesiasticis) quenquam, qui diu tenuerit agrum aliquē
ture

iure liuelli , quem sumptibus & laboribus suis meliorauerit , sic de facto expoliari , sed tantum quòd soluat liuellos non solutos.] Et ducis Mori tempore, in rescripto ad magistratus Brixianos anno 1466. cum exclusisset Abbati Lenæo potestatem retrahendi ad se vlla sua villicationum bona vendita aliis, addit, [Et de hac nostra intentione date dicto Abbati notitiam , & declarate , ne contra eam dictos Christophorum, & Cornelium inquietet , sed acquiescat huic voluntati nostræ, quia hoc idem in aliis terris , & locis nostris seruari volumus, & facimus in similibus.

Ex quo manifestè apparet hanc non esse legem nouam, sed in consuetudinem ab antiquissimo tempore stabilitam, & confirmatam , non solum magistratuum, sed ipsius Principis peculiaribus iudiciis, de quibus lex ait, [si causam Princeps inter partes cognouerit, & sententiam dixerit, est lex in aliis similibus omnibus: & secundum Iuriconsultos(*C. de leg. l. si imperialis. Afflict. d. 313. Menoch. vide cons. 676. num. 2. 437. num. 3. 973. nu. 20.*) legis vim habent , etiam si de particularis alicuius casus decisione solum fuerint : quemadmodum Canonice leges ferè omnes sunt particularium casuum decisiones. Sed multò magis , cum adhuc habent significationem voluntatis Principis generaliter expressam , in similibus supradictorum casibus. Hecque facta sunt à Republica id videntibus, & scientibus, nec repugnantibus, ideòque non solum Ecclesiasticis qui repulsam suarum petitionum patiebantur , sed etiam Nuntiis Apostolicis , & per consequens ipsis Pontificibus tacitè id quod fiebat iustum & necessarium approbantibus;

adeò vt quod Senatus deliberauit 1602. sit declaratio & explicatio in scripto veteris legis, quæ posita erat in consuetudine & directis rescriptis, ad particulares Magistratus, quemadmodum in ea ipsa lege exprimitur apertius illis verbis. Rerum nostrarum utilitas requirit, ad quietem & subditorum consolationem, vt hæc materia ita terminetur, vt non solùm in præsentis Zabarellæ occasione, sed in re alia quauis similis nature, nūquam diuersa succedat in posterum à bona consuetudine, & iudiciis, secundum conformitatem, sepiissime sequutis. Non prætermittam adiungere, quòd si in eiusmodi lege minimus fuisset scrupulus, Papa Clemens Octauus in cuius Pontificatu promulgata fuit, Pontifex studiosissimus, & qui in hac ciuitate ministros vigilantissimos habebat, eam non dissimulasse.

Et si huiusce constitutionis verba lecta fuerunt, nihilominus apparet audiendo nominari consuetudinem, conuenire, vt videatur, & intelligatur primum, quid sit consuetudo, & iudicia. Quis adeò mediocri ingenio præditus est, qui non videat actum fuisse incognita causa: & de industria diuissos esse multos priuatos, ab iis, qui eius Sanctitati ad facti verificationem relaturi erant? sciendo, & cognoscendo necessarium esse vt hæc omnia viderentur, priusquam ad tantam executionem veniretur. ferè apparet vobis tantum fuisse desiderium, vt ad fulminationem veniretur, vt veriti ne incideretis in aliquid quod eam auertere posset, effugeretis perspectum facere id omne, quod posset eius Sanctitatis animum ab eiusmodi deliberatione dimouere.

Si huiusce narrationis proposita breuitas pateretur, manifestè demonstraretis quàm extra omnem decorum, Monitorium ad hanc legem spectare dicatur, vt apparet: [Cùmque præmissa in aliquibus Ecclesiarum iura, etiam ex contractibus initis ipsis Ecclesiis competentia auferant.] Simulque notum fieret ea non tolli Ecclesiis vllum ius quæsitum, sed ea in vi sua manente, & obseruatione, Ecclesiis promptissimum & facillimum retinendi, [omnia iura quæsitæ, sibi competentia, modum restare. Hęc Respublica nulli, non Ecclesiis solùm, ius quæsitum, vnquam tollere solita est: sed qui aliorum leges iudicare vult, nec errare, necessarium est primum, vt eas percipiat, earumque integram cognitionem habeat, neque priusquam fundamenta viderit ad eas damnandas accedere debet. Hac in materia dixi plusquàm huic narrationi conueniebat, & tamen nō est minima pars collata cum sequenti.

Et si occurrat vt demonstrètur huius legis fundamenta, quilibet quantum iustitię & equitati nitatur videbit, & quàm legitima sit Senatus eam constituendi potestas.

Nunc reuertentes vt dicamus id quod superest de aliis enarratis argumentis: Si Pontifex à deliberatione sua præoccupatus noluit admittere tam perspicuas rationes, vt sunt suprà narratę, & Reipublicę causas iustificatas habere, saltem videns vniuersam Europam habere his ab ipso reprehensis leges similes & tantum probatissimorum doctorum numerum opinionem ipsius sententię contrariā tueri, debebat causam in dubiū reuocare, & cū certo respectu procedere, cū recordatione excommunicationē esse grauissimā pœnā, & mate-

riam odiosam iis vt Canonistę dicunt, [strictissimę interpretadā,] Non intelligendum est, vllū victurum, quando Canonis verba ambigua sunt aut generalia, quę ad alium casum per similitudinem trahere non licet, neque minus argumento à maiori, Ideò, etiamsi qui colaphum Sacerdoti infringit, à sancta matre abdicetur: nihilominus qui in eum bombardam emittet, etiam in Ecclesia vt eum interimat, & eum non attingit, programme diro non configitur, licet hoc secundum delictum centies maius sit primo. Concedatur, vt qui decreta cōstituit aduersus libertatem Ecclesiasticā à sancta matre abdicandus sit, etiā declarandum esset, Veneta decreta aduersus libertatē Ecclesiasticam esse, sed si firmissimis rationibus eiusmodi non esse demonstratum est, quę etiamsi non valerent, tamen in re ipsa patet, non in narratione, quòd illę leges sunt per totam Europam. Deinde typis mandatum videtur eas à tantis doctoribus iustificari: igitur saltem non liquet esse aduersus auctoritatem Pontificiam, quemadmodum existimantur esse. Ad quid additur, cū certum adhuc non sit, quid sit hæc libertas Ecclesiastica, vt dictū est neque dum in eo inter se doctores consentiant, non posse minus clarum esse iuxta eos, hæc leges, & actiones esse aduersus eam. Et præterea in vna causa, vbi iuxta quosdam apparet ibi esse aliquam controuersiam, & propter tot capita dubiam inanere, venit præceptum excommunicatio, & interdictum, sine prospectione, & consideratione matura damnorum, quæ ait Cap. (*De sentent. excom. in 6.*) Alma Mater, ex eiusmodi Censuris sequi: scilicet quia populus religionem perdit, pul-

lulane

lulant hærefes, oriuntur infinita animarum pericula, & Ecclesiis sine ipsarum culpa debita officia tolluntur. Christiana pietas verè requirebat, vt primum, omni sedulitate causarum merita examinarentur, neque in Republica tam pia & religiosa quicquam minus quàm bonum ita facilè existimaretur. Quilibet Prælati primùm meritum causarum in se ipso capeffere, & deinde alium mansuetudine Christiana capacem reddere tenetur. & vt docet diuus Paulus, [in spiritu lenitatis,] (*Galat. 6.*) quod quemadmodum obseruatum, optimum effectum pròduxisset, ita omissum, mali, quod nunc videtur, & periculorum quæ supersunt causa fuit.

Pontifex in Monitorio suo, xvii. Aprilis dicit ducem & Venetum statum annis superioribus multa decreta constituisse, & varia, propter quæ in censuras inciderunt, sed inter alia, tria peculiariter nominata, propter quæ ad fulminationem descendit, nisi intra xxiii. dierum spatium reuocentur. Probus omnis Christianus posset hîc desiderare scire, num sit, vt dicitur, in damnum animarum magnus decretorum variorum & diuersorum à Reipublica sancitorum numerus, & si propter eorum vnumquodque in censuras Ecclesiasticas inciderit, ea exauthorare, & nulla reddere debent. Cur non monetur Senatus nisi de tribus? Non potest neque debet credi alia decreta ad animæ damnationem velle relinqui, & tamen cur de omnibus nunc non agitur? Quando aliquis conuenit debitorem suum, potest vnam debiti portionem postulare: quemadmodum cum Dominus sit, ei potest remittere & partem, & totum: sed Procura-

tor & elector, non potest, nisi secundū Superioris mandatum. Si multa decreta constituta superioribus annis Deum ledunt, ea omnia reuocare Respublica tenetur, neque trium reuocatione officio suo satisfaceret. Diuus Iacobus ait *Iacob. 2.* Quicumque totam legem seruauerit, offendat autem in vno, factus est omnium reus.

Propter peccata quę animę damnum sunt, imperat Seruator excommunicationis vsum cū in *Matth. 17.* si peccauerit in te frater tuus. Sed diuus Paulus, qualia ista fuerint expressit, dicens *1. Cor. 5.* Si is qui frater nominatur est fornicator, aut auarus, aut idolis seruiens, aut ebriosus, aut rapax, cum eiusmodi nec cibum sumere. Ideoque nunc dici potest id quod Dei filius ait *Matth. 23.* Væ vobis qui decimatis mentam, & anetum, & cuminum, & reliquistis quę grauiora sunt, legis iudicium, & misericordiam, hæc oportuit facere, & illa non omittere. Quo plenè respondetur ei quod dicitur in monitorio, leges, & iudicia Reipublicę esse in perniciem animarum. Sed cū etiam additur Reipublicę actiones esse in Scandalum plurimorum, monendum est eius quod velit non concludi contrarium. Profectò intenti esse debemus scandalorum extirpationi, maximè verò si malę ædificationis multis exemplum prebēt: nūquam visus est vllus offensus quòd delicta tranquillitatem publicam turbantia puniri, & luxum aut auaritiam frænari videret. Ambulantem per ciuitatem sceleratum eiusque socios à iustitia ple-xos videre, potius scandalum gignit: & ita videre seruari in Ecclesia aliquem, cuius, plusquam cuiuslibet alius punitionem sollicitare deberet. Mul-

tum producendum non venit ad demonstrandum quamnam scandalum pariant, quandoquidem unusquisque conscius sit, unde scandalum det, & accipiat: illiq; etiam qui male ædificationis res tuentia, id non faciant sine rubore, & sine sensu apud conscientiam, se veritati opponi.

Profectò hoc Monitorium ad exemplum X. Pontificum, in eo nominatorum scriptum est; & semper commendabitur eorum Pontificum Sanctitas quòd id imitari requisiverit: sed tamen minori laude digni non sunt illi qui centum Sanctissimos suos præcessores sequuti sunt, qui nunquam indicarunt se laborasse quomodo possent nullas reddere Principum leges ad publicam vtilitatem sancitas, quin eas promulgarunt, etiáq; exsecuti sunt: & quando aliquam difficultatem de eorum iustitia perspexerunt, multa dexteritate & caritate Principibus qualis sit diuina voluntas repræsentare studuerunt. Ita si Damasus Valentiniani legem promulgauit & exsecutus est Sanctus Gregorius vnam Mauritiij qua prohibitum erat militibus ne officio Monachi fungerentur. Valde alienum est à Doctrina antiquorum, & bonorum Theologorum, pronuntiasse etiá excōmunicationes aduersus Senatum, qui persona singularis non est, sententiam. Diuus Augustinus *Lib. 3. contra Epist. Larmen. 23. q. 4. c. non potest*, perniciosam existimat, & sacrilegam, impiam & superbam (hæc sunt eius ipsissima verba) excōmunicationem, aduersus multitudinem, etiamsi in aperto, & manifesto esset peccato, & bonis pastoribus in eiusmodi accidentibus consilium dat, vt recurrant ad Deum, precibus & gemitibus, locus ab eo Sancto multum pro-

lixè tractatus, tantóque cum studio, vt si Barbaccie
aut Zenzelini loco, legeretur, spiritum caritatis in
omni Christiano produceret, quod aliorum lectio
facere nequit. Sanctus Thomas *q. 22. a. 5. in add. &
in 4. d. 18. q. 2. a. 3. quo l. 10. 15.* quæstionem propo-
nit, an Vniuersitas à Sâcta matre abdicari queat: mi-
nimè respondet, rationesque affert: concludēs Ec-
clesiam multa propectione statuissē ne Commu-
nitas abdicari à Sancta matre queat: alij Theolo-
gi omnes vnaniues idem decreuerunt: & Papa
Innoc. 4. *in cap. Romana, de sentent. excom. in 6.*
ita ait, [In vniuersitatem vel Collegium proferri
sententiam excommunicationis penitus prohibe-
re.] Vbi glossema requiritur num excomunicatio-
nis sententia aduersus Communitatem pronun-
tiata valida esset, quatuórque celebres doctores ci-
tat, qui dicunt non valere, vnúmque pro contraria
parte, & tandem concedere non debere pronun-
tiari, & si pronuntiata fuisset, tutissimum esse, dice-
re quòd valeret. In hoc proposito consentiunt o-
mnes, eiusmodi excommunicationem non posse
fulminari: multi fulminatam nullam & nullius pre-
tij: alij pauci, fulminatam valere, aiunt. Religiosi
& pij est celeberrimorum opinionem sequi, opti-
mis nitentem rationibus, & eam quæ constitutio-
ne Pontificia stabilita est, & quæ plurimùm pie-
tati fauet, & non damnata ab omnibus doctori-
bus, quandoquidem etiam pauci illi, qui veram au-
tumant, sequendam non suadent. Non potest op-
poni id quod in omnibus Canonistarum libris le-
gitur, [Papa non potest errare,] quam propositio-
nem qui primus protulit, sano modo intellexit, ab
còque in materia fidei solùm limitibus inclusa
fuit

fuit, & decernendi, & determinandi, non opinādi.

Idque debente semper Papa seruare debita media, inuocationis diuinæ, & consilij humani. Nunc adulatio, sublati limitibus, absolutè veram iudicat, præterquàm quòd effecta in cōtrariū sæpe vertuntur. Exemplo erit ipse diuus Petrus, qui postquā ipsi dixit Christus, (*Matt. 16.*) [tibi dabo clauēs regni cœlorum,] Immediatè reprehendit ipsū Seruatorem qui crucifigi volebat, ideòq; dicit ei Dominus [Vade post me Satanas, scādalu es mihi, quia nō sapiſ qua Dei sunt, sed quę hominū.] Negatio etiam ita vnicuiq; nota est vt eā narrare non occurrat. Et in Epistola ad Galatas dicit diuus Paulus (*Galat. 2.*) Cū venisset Cephas in Antiochiā in faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat.] Neq; vnicū est diui Petri exemplū. Nisi (*Genes. 9.*) reprehensus fuisset Cam quòd Patris Noæ nuditatem derisisset: hīc possent referri 23. Pontifices alieni imperfectioni subditi, non consuetudinibus suis priuati, sed doctrina & administratione, & si quis legat Pontificum vitam ab anno 890. per 130. annos sequentes, sine aliorū sparſorum inquisitione, cognoscet verissimum esse id quod diuus Paulus ait (*Hebr. 5.*) [Omnis Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his, quæ sunt ad Deū, vt offerat dona, & sacrificia pro peccatis, qui condolare possit iis qui ignorant, & errant, quoniam & ipse circumdatus est infirmitate, ita vt non abs re S. Bonifacius Martyr dicat, [Si Papa suæ & fraternæ salutis negligens deprehenditur, inutilis, & remissus in operibus suis, & insuper à bono taciturnus, quod magis officit sibi, & omnibus, nihilominus innumerabiles populos ca-

teruatim secum ducit, primo mancipio gehennæ, cum ipso plagis multis in æternum vapulaturus. Huius culpas isthic redarguere præsumptum mortalium nullus, quia cunctos ipse iudicaturus, à nemine est iudicandus, nisi deprehendatur à fide deuius.

Non debet vllus tantùm mirari, quòd Pontifex suis sententiis & Censuris potuerit læsisse aut alicui iniuriam fecisse, neque tantum malum existimare, quòd etiam ei commissos errores emendare conueniat. Idcirco non solùm Sanctitatis Pontifices, sed ij etiam qui mediis humanis se magis rexerūt, facti sunt se potuisse decipici & offerri retractationi. Innoc. 4. agens de controuersia inter se, & Federicum II. Imperatorem hæc ait, Quòd si Ecclesia eum in aliquo contrà debitum læserat quod nō credebat, parata erat corrigere, ac in statum debitum reformare, etsi diceret ipse quod in nullo contra iustitiam læserat Ecclesiam, vel quòd nos cūm contra iustitiam læsissemus, parati eramus vocare Reges, Prælatos, & Principes tam Ecclesiasticos quàm seculares ad aliquem tutum locum, vbi per se, vel per solennes nuntios conuenerent, eratque parata Ecclesia de consilio concilij sibi satisfacere, si eum læsisset in aliquo, ac reuocare sententiam, si quam contra ipsum iniustè tulisset, &c.

Cum igitur fulminata fuisset excommunicationis aduersus ducem & Senatum sententia, totaque eius ditio interdicto destinata, quòd nolit permittere vt defraudetur Reipublicæ libertas, quod nō consentiat vt destruantur fundamenta, quibus superstructa est, quòd se potestate in administranda

Repu-

Republicæ, necessaria ad fouendum quietem, & suæ Dynonis tranquillitatem, sibi à Deo datâ priuari non sinat, quòd vitam, honores, fortunas populi sui suæ administrationi commendatorum tueretur, & denique quod præstiterit, & præster id quod à Maiestate diuina sibi imperatum est. Et cû his omnibus pronûtiata sit ipsa excommunicatio, sine causæ cognitione, sine citatione, aut obseruatione essentialium iudicij terminorum, & à Deo lege naturali ordinatorum, cum diuerso studio ab eo quod eius Maiestas sine debita maturitate imperat, & Sanctorum Patrum, Sacrorum Theologorum doctrina, & ipsis Pontificiis constitutionibus contrarium: cû manifesta sit iniustitia, notâque nullitas considerandum superest quodnam foret principis officium, & quomodo se erga Deû & sanctam eius Ecclesiam gerere deberet.

Aliquis prima fronte diceret, bonum fore sequi S. Gregorij consilium [Sententia pastoris, siue iusta, siue iniusta timenda,] & Deo firma fide suam causam commendare, & æquo animo ferre censuras iniustas in magnum meritum apud diuinam Maiestatem resilire. Consilium, quod pro insonore qui causæ suæ æquitatem demonstrare non posset, optimum foret: sed Principi, qui tam euidentem, & manifestam tuetur causam, non potest quicquam perniciosius esse, ipsique, statuique suo, cultuique diuino: cuius in primis rationem habere decet, magis tenetur Princeps, quàm priuatus Deum timere, studiosus esse Sanctæ fidei, Prælatos qui Christi locum occupant obseruantia colere: sed magis etiam tenetur hypocrisin, & superstitionē fugere ad dignitatem suam con-

seruandam, & retinendum in Sanctæ Religionis exercitiis statum suum, & videre ne idem quod Hebræis, suis populis contingat, qui propter longam Moſis abſentiam, exiſtimantes ſe vero Deo priuatos eſſe, ſibi aureum exſtruxerunt: quod ſi bene conſideratum fuiſſet, homines ad cuiuſmodi mala, in quibus iam ſunt, non perueniſſent. Non ita vniuerſaliter verum eſt illud dictum, ſententia paſtoris ſiue iuſta, ſiue iniuſta timenda *11. q. 1. c. ſententia.* quemadmodum interpretantur quidam Doctores, qui introduxerunt, & poteſtatem, quæ nomine Eccleſiaſtica, re ipſa temporalis eſſet, in Eccleſia Dei conſeruare vellent.

Hic aliud eſt Pape Gelafij Canō *11. q. 1. c. cui uſata.* qui Gregorium præceſſit, nec minus Doctrina & ſanctitate celebris, ubi ait, [Si iniuſta eſt ſententia, tantò curare eam non debet, quantò apud Deum & eius Eccleſiam, neminem grauare debet iniqua ſententia. Ita ergo & ea ſe non abſolui deſideret, qua ſe nullatenus perſpicit obligatum.] Contrarij non ſunt duo iſti Sancti Patres, vt verba demonſtrant, ſed Theologica Doctrina optime apparentem hanc contradictionem conciliat. Quædã ſunt iniuſtæ ſententię, quia malo animo, & corrupta mente pronuntiatę ſunt, licet iuſta & legitima de cauſa: hinc non acquieſcendum eſſe nemo in dubium reuocabit, neque eas ſecundum Deum equaliter, vt iuſtas aſtringeret, etiã ſi paſtor animo malo eius Maiestatem diuinam lædit, & de his intelligitur, ſententia paſtoris ſiue iuſta, ſiue iniuſta timenda eſt. Alię rei ipſa cauſam iniuſtam, alię apparenter iuſtam habent: ſiquidem in rebus humanis veritas ſæpe ita occulta eſt, vt reſegi nequeat,

neque enim unde insons aliquādo condēnabitur, sine ipsius iudicis culpa. Hoc sētētię genus secundū Deū nō attingit, neq; ei corā ipsius Maiestate diuina acquiescendū est, & sincero animo etiā si cōdēnatus, ne proximū offēdat, qui sententiā iustā existimat, se ea reformidare, & corā Deo viuere prout ipsius iniurię requirit, ostēdere teneatur: & coram hominibus, qui eū rei existimāt (si veritatē demonstrare nequit) viuere patiēter, suāq; causam Deo cōmēdare. Sed si sentētia iniusta sit sine legitima causa pronuntiata, neq; res ipsa neque apparenter, non solum non reformidanda est, sed pro viribus sese et opponendum est.

Hęc doctrina vndecim Canonibus in decreto confirmatur. *Cap. qui iustus, c. cui illata cap. secundum Catholicam, c. capisti. cap. temerarie, cap. quid obesse. cap. quò, c. illud planè, c. non debet, II. q. 3. cap. mater 24. q. 1. c. si quis, 24. q. 3.* & ita inter omnes Theologos cōmune est, vt nullus dissentiat, quem admodum etiam consentiunt, neminem posse a Sancta matre abdicari, nisi propter mortale peccatum in quo etiam postquam ab Ecclesia motus fuerit, perseuerare velit. Qui omnes supradictos Canones leget, tam plenè edocebitur, vt Censuras iniquas non deuincere, nec lædere, nec villo loco habendas esse nullo modo dubitaturus, imò tanto magis, si legat Authores ex quibus hi canones deprompti sunt, in ipsis fontibus veritatem hanc cogniturus sit: ideoque præcedentia & sequentia verba euidentiorem rem facient.

Sententia re ipsa iniusta, apparenter autem iusta, & quæ ne scandalum præbeatur formidanda est, non potest oriri nisi ex errore in facto, ideoque

dato facto secundum veritatem, iudex qui fallitur in dignoscendo iusto, etiam per ignorantiam, nihilominus in culpa est, unde quamuis iniusta sit sententia propter manifestum errorem in iure, nulla est, nulliusque pretij, neque secundum Deum, neque secundum homines deuincit. In hoc, quod Pontifex Romanus hanc excommunicationem fulminat, non cadit error ullus in facto, manifesta est veritas, Senatus leges scriptæ sunt, delinquentes accusati & in carcerem cōiecti, hīc non potest esse occulta innocentia quæ appareat: apud iudicem lae est; num in sancitis legibus, & in carcerem cōjectionibus decretis, peccatum commissum sit, videndum est: quod si Princeps & Senatus non peccarunt, sed in procuratione conseruationis vitæ, honorum, bonorum, suorum subditorum, quæ admodum in omnibus hisce capitibus fusius demonstratum est, Dei præceptis obtemperarunt: de iustitia Senatus & consequenter de Pontificis sententiæ nullitate debitandi locus non superest: & maximè quia rationes quibus id manifestum sit, eiusmodi non sunt quæ multas mentis argutias, vt accipiantur, quærant, sed leui consideratione omnibus manifestæ fiunt: ideoque cum propter ipsius Senatus innocentiam coram Deo, eiusque etiam apud homines perspicuitatem, non superfit ullus qui offendi queat: pariter ille nullo modo reformidat excommunicationem, neque apud sese neque apud homines, nisi propter manifesta violentia in sinistram finem facta reformidatur: cū violentia manifesta sit vti potestate, à sancta parente abdicandi, à Christo data, contra eius institutiones: & aduersus eum qui potesta-

potestatem habet, eaque iniuste vtitur, solum remedium est Superioris presidio vti, quando fieri potest: sed si hic non datur Superior cuius præsidio vti, aliud remedium Deus non dedit Principi læso, nisi vt resistat: vim vi propria repellendo. Quandoquidem vniuscuiusque Reipublicæ, aut Regni politia à Deo est, & ad eius gloriam: ideò non potest sine peccato & Dei offensione permitti vt tollatur & vsurpetur propria libertas, quæ est vniuscuiusque Principatus politia. neque dubitari, quin cum Dei offensione iuncta sit negligentia in ea defendenda, & gravissima, si vsurpari sponte sineretur. Igitur vt Dei præcepto obediatur, conuenit sese cuius potestatem à Deo datam leges sancienti tollere valentem opponere, & iustitia tueri subditos in vita, in honore, & fortunis læsos.

Et quemadmodum insons propter errorem in facto, iniuste à sancta parente abdicatus, ne scandalum præbeat, tenetur æquo animo ferre: ita quando error est in iure, & retegitur manifesta iniustitia, tenetur Princeps, ne scandalum det, resistere, seseque iniuriæ opponere. Quæ cum ita sint, dubium non est, quin perueniente cognitione ad alia regna, vbi observantur leges Venetis legibus similes, & quibus iudicantur conformiter defringentes, Rempublicam præ Censurarum indebitarum, nullarumque metu violentiæ cessisse, aut potestatem suam naturalem exequi, & exercere desiisse: maximum & grauissimum scandalum asperserent: pariterque subditi qui viderent, & considerarent tantam metus vanitatem, peruersam ædificationem acciperent: ideòque etiam

propter hoc caput æquum & necessarium fuit ut Princeps debitam oppugnationem susciperet, ita ut cum iniusta sit & nulla Pontificis fulminatio, per consequens sequatur, in necessaria defensione rempublicam iuste & legitimè promulgationem & executionem inhibuisse, fidelisque subditi Republicæ, & plusquam alius quivis, Ecclesiastici animo pacato, conscientiisque esse debent, intenti cultui diuino, sub Principis protectione: & certo credere Spiritum Sanctum promitti & dari omnibus fidelibus, inter quos præfens est ipse Christus, quando in eius nomine congregatur: ne uncinque posse excludi à Sancta Ecclesia Catholica, nisi prius malis suis operibus à diuina gratia excludatur; & obedientiam quam Deus vult ut Superioribus Ecclesiasticis præstamus, non esse stolidam & insanam subiectionem, neque Prælatorum potestatem esse arbitrium iudicium, sed utramque lege regi: qui in Deutoronio, Sacerdoti, non absolutam, sed præscriptâ Lege diuina potestatem ordinauit. (Deut. 17.) [Facies quæcunq; dixerint qui præfunt loco, quem elegit Dominus: & docuerint te iuxta legem eius.] Solus Deus est regula quæ errare nequit, illi solliciti sine exceptione obedientiam præstare: qui profitetur obedientiam integram erga alium, non exceptis Dei præceptis, peccat, & qui sibi proponit humanam voluntatem quæ errare nequeat, communicans creaturæ diuinas proprietates, magnam committit blasphemiam. Deo redditur absoluta obedientia: Prælatis intra cancellos Legis diuinæ circumscripta: & ita utebantur veteres in antiqua Ecclesia. In Actis Apostolicis

stolicæ exemplum à diuo Luca scriptum habemus, quod fideles irent in contrariam diui Petri sententiam, & cum eo de vocatione Gentium discerent, neque tamen ab eo fulmine excommunicationis, & minis territi fuerunt, imposito illis silentio: sed cum ratione, authoritatem diuinarum reuelationum, & Seruatoris verborum edocui, & persuasi fuerint. [Caritas Christiana, ait diuus Paulus, 1. Cor. 13. Patiens est, benigna est, non inflatur, non est ambitiosa,] Non minatur non euectit, omnes tanquam fratres tractat: non est Prælatorum dominari, neque cum imperio iubere, sed exemplis, & correctionibus pietatis, & caritatis: audiamus diuum Petrum, (1. Pet. 5.) Pascite qui in vobis est gregem Dei, prouidentes non coactè, sed spontaneè secundum Deum, neque turpis lucri gratia: sed voluntariè, neque ut dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo. & diuus Paulus. (2. Corint. 1.) Non quia dominamur fidei vestræ, sed adiutores sumus gaudij vestri. Debètque aded prompta esse Prælati caritas ad docendum, ut discendum ab aliis. Idcirco quando Petrus Antiochiæ peccauit (Gal. 2.) nō habens rationem loci diuus Paulus, eum grauer coram omnibus reprehendit: neque vllus est qui dicat, Quis est ut diuus Paulus, qui tantam rem audeat: quasi Paulus, propter præstantiam suam ausus fuisset sese cui non licebat, opponere: sed contrarium dicendum est, & constanter, Quis est ut Paulus, qui sui cum eius humilitate, & suipsius cognitione, & obseruantia summo Pontifici debita, comparisonem instituere possit? Certò quidem credere debemus, diuum

Paulum, quemadmodum in omnibus virtutibus exsuperauit quantum nos facere possimus, ita in obseruantia Capiti Ecclesiæ debita, id seruasse, quod nostrum minimus seruare tenetur. Scriptura diuina ait (*Rom. 15.*) Quæcunque scripta sunt ad nostram doctrinam scripta sunt. Hæc historiâ Spiritus S. non scripsisset, nisi ad nostrum exemplum esset, ut eam imitemur. Videnturque omnes doctores docentes quomodo quisque debeat sese Papæ, quando errat, & non legitimè administrat, opponere, ad hoc exemplum recurrere: & docere ut faciamus, quemadmodum diuus Paulus erga diuum Petrum fecit.

Non igitur quisquam terreatur, obseruans solum Prælatorum auctoritatem: reuocet in memoriam, Petro non vnam, sed duas clauas datas fuisse (*Mat. 16.*) & si ambæ non usurpentur, non sequi effectum ligandi & soluendi. vnam quidem potestatis, alteram scientiæ & prudentiæ. Non dedit Christus potestatem, quæ sine cognitione, & circumspectione, sed multo quidē cum iudicio usurparetur, quod si deest, sola potestas effecto caret. Canonistæ dicunt per ligandi & soluendi potestatem intelligi clauas non errantes, idq; disertè dicit, S. Leon Papa in quodam Canone, de hoc priuilegio diuo Petro dato, ab eo ad successores eius deriuato, agens: (*24. q. 1. c. manet.*) [Manet ergo Petri priuilegium, vbicunque ex ipsius æquitate feratur iudicium, nec nimia est vel seueritas, vel remissio, vbi nihil erit ligatum, vel solutum, nisi quod Beatus Petrus soluerit, aut ligauerit.]

TRACTATVS

TRACTATUS
DE INTERDI-
CTO SANCTITATIS
PAPÆ PAULI V.

*In quo demonstratur, non esse legitimè publica-
tum, ac multis de causis non obligari Ecclesia-
sticos illud exsequi, nec illud ab ipsis sine pec-
cato obseruari,*

Compositus ab infra scriptis Theologis:

Petro Antonio Archidiacono, & Vicario Gene-
rali Venetiarum,

F. Paulo Ord. Seruorū Theol. Ser. Reip. Venetę,

F. Bernardo Iordano Minore Obseruāte Theol.

F. Michaelē Angelo Minore Obseruante Theol.

F. Marco Antonio Capello Minore Conuential.

Theolog.

F. Camillo Augustiniano Theol.

F. Fulgentio Ordinis Seruorum Theolog.

VENETIIS.

Apud Robertum Meietum.

M. D. CVI.

Cum licentia Superiorum.

ELVS, quo quisque erga diuinum cultum, curamque proprię salutis duci debet, his præsertim temporibus, consideratis controuersijs inter sanctitatem summi Pontificis, & serenissimam Remp. Venetam oris, vt duę quæstiones diligentissimè examinentur, & decendantur, requirit.

Prima: vtrum Ecclesiastici debeant aut possint, sine peccato, obseruare interdictum in hoc statu.

Secunda: num Princeps possit & debeat prohibere, tanquam defensione, talem obseruationem.

Sunt nonnulli, qui vt probent Ecclesiasticos huius Reipubl. teneri obedire huic interdicto, Principemque obligari ipsi assentiri, sufficienter se illud præstare autumant, si monstauerint iustum Papæ præceptum cuius esse seruandum, eique obediendum: quod vt prebent multum se cruciant, & iudicio nostro nimium, cum hoc nihil ad rem faciat. Quandoquidem ipsis vltro concedatur, non solum hoc, verum etiam iusto Episcopi mandato obediendum, & quod magis est, iusto Principis & Magistratus præcepto præstandam obedientiam, & vt ipsorum augeamus propositionem, dicemus obediendum etiam iusto præcepto Patris, Domini, & Mariti. Si suam velint reducere propositionem ad terminos convenientes, debebunt potius dicere, præcepto humano iusto cuiusuis superioris obedi-

dum, ad euitandum peccatum; iustum enim præceptum ita debitam includit obedientiam, ut vnum sine altero absque contradictione consistere nequeat.

Omnis difficultas in eo cōsistit, ut probetur hoc præceptum esse iustum: quemadmodū enim vnusquisque qui imperat, præter illam qualitatem ut sit superior, hanc quoque habet adiunctam, ut errori sit obnoxius tanquam homo, ita quoq; idē in summum cadit Pontificē, ut testatur diuus Paulus ad Hebræos, quod & ipse circumdatus infirmitate, & debet pro suis delictis hostias offerre, deinde pro populi: Et ad Galatas ipse ostendit exemplo S. Patri, cui in os restitit, eo quod reprehensione dignus esset: & in eo etiam omnes Doctores Sanctæ Ecclesiæ Romanę conueniunt, Pontificem posse errare, nisi in determinatione de fide dum sedet in cathedra: & quamuis nonnulli moderni adiungant adhuc illud, quod spectat ad mores in vniuersale, eodem tamen res redit, quoniam nihil cōcernit mores in vniuersale, quod non sit de fide. Sufficit omnes consentire, Pontificem posse errare in iudiciis particularibus: habemus quinetiam multa exēpla errorum à Pontificibus commissorum: & in Sacris nō solūm præsupponitur Papam posse errare, sed etiā posse fieri hæreticū, *dist. 40. c. si Papa*.

Quamobrem nos aliam ingressuri viam, conabimur probare, Ecclesiasticos non teneri obseruare hoc interdictum, eo quod non sciant sufficienter ciuitatem & dominium ipsi esse subiecta, & licet scirent, nihilominus non teneri, ne inde aliquod nasceretur scandalum, & turba in statu Ecclesiastico: & licet Scandalum non oriretur,

torum, tamen propter iustum timorem, quoniam liberat ob obseruatione omnium legum, & præceptorum summi Pontificis : imò et si nihil haberent, quod metuerent, non deberent tamen illud præstare, nisi prius edocti fuerint sententiam esse iniustam & nullam, vt à plerisque æstimatur.)

Et quod Dux Venetus omni ratione possit & debeat se publicationi huic opponere, omnique conatu executionem præcepti Pontificis impedire, in eos animaduertendo, qui illud exsequi conarètur, cum ipsi certò constet interdictum de iure esse nullum; manifestè ex sequentibus probabitur propositionibus.

PROPOSITIO PRIMA.

Præceptum superioris (quantùmque fuerit Pontificis) non obligat ad executionem & obedientiam, nisi fuerit publicatum & intimatum.

Probatio est euident, siquidem non magis obligat præceptum, iudicis quàm lex; ast cum de essentia legis sit, vt sit publicata : & sine publicatione non obliget, vt *5. Thom. 12. quest. 40. artic. 4.* abundè probat: non minus vtique de natura præcepti erit. Quilibet nouit quot leges & præcepta Pontificum violentur, nec locum habeant in quibusdam Regnis, eo quòd ibi non sint publicata: vulgum omnibus notum recensebo. Sacrum concilium Tridentinum non obseruatur, nec in multis Prouinciis & Regnis Christianis eam saltem ob causam obligat : & illud, quod maximi est momenti, Decretum de inualiditate

matrimonij clandestini, quod tamen ad sacramentum pertinet, secundum omnium opinionem non obligat, ubi ipsum concilium non est publicatum: imò omnes statuant in iis locis matrimonia clandestina esse valida.

PROPOSITIO SECUNDA.

Non fuit publicatum interdictum in ciuitate & Dominio Veneto. Hoc consistit in facto, non enim fuit lectum in Ecclesia, Prælatò aut alij superiori Ordinario subiecta, neque etiam ita affixum, ut à populo fuerit visum, aut ab iis, qui illud seruare tenentur. Respondebit aliquis interdictum non fuisse intimatum aut publicatum, eo quod publicatio fuerit impedita; ac proinde neminem talem excusare ignorantiam, imprimis cum sit affectata ab eo, qui id scire non cupit: quæ potius exaggerat peccatum, quàm vero excuset. Ad hoc replicatur respondendo multa præcepta Apostolica, ipsūque supra dictum concilium non fuisse publica, eò quòd fuerit impedita publicatio; nihilominus fatentur omnes non obligare: quòd si regeratur aliter nobis constare de interdicto, aliter verò de Papæ voluntate, responderetur Decreta concilij aliter etiam cognosci posse: imò melius, siquidem in iis Regnis liber concilij circumferatur, & publicè diuendatur, & tamen non obligat, ob defectum publicationis solennis & Iuridicæ: ac proinde hoc etiam Iuridicam requireret publicationem. Quòd si quis dicat, in Admonitione Papæ contineri, publicationem Romæ factam sufficere ad obligandum, ei responde-

spendebatur Pium IV. quadam sua Bulla anni 1564. declarasse decreta 5. concilij obligasse totum mundum sine alia intimatione à prima die Maij eiusdem anni : nihilominus tamen Doctorum sententia & ipsa praxis docent, in supradictis Regnis non obligare.

Adde etiam, quòd in Regno Neapolitano est receptum, ut nullum præceptum Apostolicum, etiam si sufficere dicatur publicatio Romæ facta, aliquem habeat vigorem sine executione Regis : imò tritum hoc est in illo regno, quod nos in isto particulari nostro proposito dicimus.

At scrupulosa conscientia deuoti alicuius religiosi dixerit, non cupio rem ita iuridicè cognoscere, sufficit mihi quocunque tandem modo eam cognoscam; superior meus iam scripsit, aut etiam à fide dignis scio ipsum scripsisse. Huic replicandum eandem rem posse sufficienter ad vnum effectum sciri, ad alterum tamen nequaquam, quemadmodum Nauarrus probat in *Man. cap. 16. numer. 40. & capit. 27. numer. 288. & fusius in cap. si quis, de pæn. distinct. 7. & cap. Dominus, de secundis nuptiis*. Vnde Lucius Papa III. inquit, eam quæ ad secundas nuptias perrexit, & de mariti vita dubitat, debitum ipsi præstare debere, non verò illud exige : & [capit. Inquisitionibus, de sententiis, excommunicatione.] Innocentius, III. ait, [Si alteruter coniugum probabilem habeat, & discretam credulitatem alicuius impediementi matrimonialis, illum teneri reddere debitum, non verò requirere.] Ex quibus determinationibus apparet, aliquã

probabilitatem sufficere ad credendum, & operandum in proprium præiudicium, utpote exigere debitum matrimoniale; quæ non sufficit ad credendum in præiudicium alterius, quod esset illud reddere: mandatum autem, quod à Papa de servando interdicto promulgatum creditur, non vergit in præiudicium Religiosorum; quia in tali deberent contenti esse illa cognitione, quam habent; sed in præiudicium populi potius est factum, ut Sotus in *dist. 22. questio. 3. ar. 1.* inquit, & ipsa rei natura id docet, & propterea probabilitas, quam dicunt Religiosi se habere per suorum literas, ipsos ad exsequendum mouere non debet, sed potius cum in tantam boni publici perniciem vergat, sibi persuasum habere debent se nunquam sufficientem habere notitiam, donec ipsis fuerit intimatum à Prælato propriæ Cathedralis, *arg. in clem. ex frequentibus, de sent. exc.*

PROPOSITIO TERTIA.

PApæ mandatum, ex quo apparet multa scandala, multasq; turbas in statu Ecclesiastico orturas, non tenentur Ecclesiastici exsequi, etiamsi ipsis mandauerit sub pœna excommunicat. latæ sententiæ.

Hoc asserit totidem quasi verbis Syluester *ver. obedientia. s. si ex obediendia præsumitur status Ecclesiæ perturbandus vehementer, vel aliquod malum, aut scandalum futurum, etiamsi præcipiti sub pœna excommunicat. latæ sententiæ, non est ei obediendum: & in confirmatione allegat Abbatem, c. si quando. & cap. cum adeo de refer. & Antonium Corduben. l. 3. q. 13. reg. 3. eandem confir-*

mat

mat sententiam his verbis : Ecclesia non intendit aliquem obligare ad aliquid cum scandalo inde probabiliter imminente , aut vnde probabiliter imminet graue malum spirituale, quia quod propter charitatem fit, non debet contra charitatem militare; & paulò post : si Ecclesia iubeat denunciare aliquem, & inde probabiliter timetur maius malum, quàm vtilitas , seu immineat scandalum, non tenetur: quia qui iusta causa non paret mandato, excusatur à non paritione.)

Sed quid ipsos allegem Doctores : cum ipse Pontifex Alexander, qui inter alios imprimis fuit studiosus conseruandæ autoritatis [c. cum teneamur de præb. dicat, si non potest ei sine scandalo prouideri æquanimiter sustinemus si mandatum nostrum non duxeris exequendum, & Glossa ; mandatum Papæ debet adimpleri, si non subsit ratio non adimplendi: quæ Glossa in c. ad aures de temp. ord. inquit, pro vitando scandalo cessat rigor disciplinæ.]

Et hæc propositio probatur inde etiam, quòd obseruatio diuinæ legis sit præferenda omni mandato Papæ: & euitatio scandali, est præceptum legis naturalis, & expressum in Euangelio: fugiendum proin, & Papæ præceptum negligendum.

Hoc etiam probatur, quia adeò nos obligat mandatum de fugiendo scandalo, vt etiam propterea sit negligenda obseruatio Legis diuinæ positivæ : multò ergò magis humanæ. Præceptum est Legis diuinæ positivæ, integritas confessionis nihilominus tamen si confitendo aliquod peccatum metuendum esset, ne scandalum aliquod daretur confessori, & vt propterea in aliquem in-

cideret lapsum, iudicant Florianus de confess. 9. 4.
& Nauar. in Manu. cap. 7. num 4. omittenda esse
 quædam peccata, confitenda reliqua. Quanto er-
 go magis ad euitandum adeò infligne scandalum,
 negligendum erit Papæ præceptum.

PROPOSITIO QUARTA.

SI obediatur Pontifici, & Interdictum eius ob-
 seruetur, in ciuitate & Dominio Veneto innu-
 merabilia orientur scandala, pericula, & mala infi-
 nita.

Hæc præpositio erit manifesta considerāti quid
 sit scandalum, quod est secundum, S. Gersonum
 & S. Thomã actio, à qua prouenit ruina spiritualis
 alicuius personæ simplicis & spiritu infirmæ. Cer-
 tum equidem est, primò verendum, ne plebs per-
 suasa præter omne ius, & ipsius culpam se cen-
 surari, sibi que exercitia sacra interdici, illud ani-
 mo iniquo latura sit, seque Sacerdotibus & Eccle-
 siæ oppositura: & vt officia sacra excerceantur
 erga ipsos vi aliqua sit vsura: metuendum etiam
 esset, ne maior pars omnem deuotionem & zelum
 abiicerent, imprimis illam audiendo vocem à mul-
 tis prolatam, qua cōqueruntur Papam, qui eos ad
 missam exhortari deberet, eam planè tollere cona-
 ri: vnde etiam timendum, ne idem eueniret malum,
 quod aliàs in Urbino contigit: quæ vrbs tam diu
 ob Interdictum Sacris exercitiis fuit destituta, vt
 post restitutionem celebrationis missæ & aliorum
 officiorum Sacrorum, difficillimum fuerit popu-
 lum ad eam audiendam, ei que debitam præstan-
 standam reuerentiã assuefacere. Verùm quid opus
 est hæc probare? cum cap. Alma mater affirmet, inde

de pullulare hæreses, & pietatis neglectum populi crescere. Si hoc non sit Spiritualis ruina & scandalum, non videmus quodnam aliud maius possit existere scandalum.

Perturbatio vniuersalis status Ecclesiastici est manifestissima: Si namque ista ciuitas Veneta, quæ semper fuit optimè affecta erga Ecclesiam Romanam, & in qua nullus vnquam alius v'iguit cultus diuinus, quàm is qui à Pontificibus Romanis fuit institutus, in qua nulla vnquam hæresis locum habuit; vnde nullus prodiit, qui doctrinam sparserit contrariam, ab Ecclesia separaretur, quæ confusio & deformitas esset nascitura, quiuis id facile potest considerare.

Pericula quæ clarè imminere cernuntur nihil refert nominare: quilibet sanæ mentis præuidet motus contra Ecclesiasticos, & eorum bona, qui difficulter poterunt impediri: adde etiam licentiam, quam quisque vsurparet ad loquendum pro libitu de autoritate Ecclesiastica: præter alia inordinata, quæ non debemus præsumere, nisi magna cum sanctitatis Papæ iniuria, ipsam euenire cupere: imò potiùs credendum, ipsam Sanctitatem, postquam bonum zelum, quo Princeps, & Ecclesiastici huius status decreuerunt officia sacra continuare, cognouerit, ipsorum propositum approbaturum, & dicturum, ipsos licet contra eius egerint verba, non tamen contra eius egisse mentem, cui magis, quàm ipsis verbis attendendum cuius, tam in obediendo lègibus, quàm præceptis: S. Thomas 2. *distinct.* 15. *quæst.* 3. & *distinct.* 19. *quæst.* 2.

Timor iustus excusat etiam & liberat nos ab obseruatione & obedientia cuiusvis legis, & præcepti humani, licet alioquin fuerint legitima, iusta & obligatoria.

Ratio huius propositionis non in eo consistit, quòd ex diuerso fundamento proueniat obligatio Legis diuinæ: sed præsupponitur tanquam minimè dubium, hominem esse subiectum legibus sui superioris spiritualis & temporalis, quia Deus iussit ipsis obedire, quoniam leges humanæ suas habent vires à lege diuina. Vnde S. August. de finit peccatum, transgressionem legis æternæ tantum; à qua originem ducit & lex naturalis, & diuina positiua, & omnes reliquæ humanæ, quæ procedunt à legitima potestate.

Differentia in obligationem legis diuinæ naturalis, quam nullus excusat timor, & alias, est, quoniam illa continet bonitatem naturalem & immutabilem; & præcipit res absolutè necessarias ad salutem, sed reliquæ iubent, ea, quæ sua naturâ non sunt bona, sed fiunt talia postquam rationem habent mandati, & abrogata lege desinunt esse bona, & fiunt indifferentia: & similiter præcipiunt ea, quæ ante præceptum non sunt necessaria ad salutem, sed fiunt talia, eo quòd sint madata, & lege abrogata, cessant esse necessaria: nec Deus vult nos æqualiter iis, quæ sua naturâ bona non sint, sicut iis, quæ absolutè bona sunt, obligari: quia *S. Thomas 22. quæst. 147. a. de in 4. distinct. 93. ait*, præcepta diuina absolutè obligare, Ecclesiastica verò non esse absolutè necessaria ad salutem.

lutem. Potest enim aliquid impedire, quominus ea obseruamus.

Præterea metus iustus excusat obseruationem præceptorum legis diuinæ positivæ, multò ergò magis liberabit nòs humanis.

Integritas confessionis est de lege diuina positiva, vt omnes asserunt Theologi; nihilominus si quis in vrbecula clam fratrem Curatoris, qui solus esset sacerdos, interfecerit, coactus ad confitendum, poterit alia commemorare peccata, illudque, ne detegatur, tacere. *Nauarr. in Mann. 17. num. 3. S. Thomas 4. distinct. 17. quæst. 3. & secundum omnium opinionem, metum, ne grauida, si ei secentur aliquæ partes, ad extrahendam prolem viuam, à præcepto diuino positiuo ipsam baptizandi excusare.*

Etiam votum & iuramentum non minus obligant, quàm præceptum superioris, [cap. Debitores, de iureiuran. cap. magnæ.] & ab horum obseruatione excusat iustus metus, vt docet Glossa [cap. si vero, de iureiur.] Multò ergò ināgis à præcepto humano excusabit. Syluest. [ver. metus, n. 7. Metus verò non excusat à mortali. limita, verùm in his, quæ sunt mortalia de se, vt dictum est, quia videlicet sunt naturali, vel diuino iure sub præcepto prohibita, secus si iure humano, quia tunc timor iustus excusat à mortali. Et verb. excomm. 5. num. 14. non tenentur subditi obedire prælatis præcipientibus subire mortem, vel aliquid facere, ad quod ista sequuntur.]

Et multos notat Panorimitanus casus in caput Sacris, de his, quæ vi, in quibus metus iustus excusat obseruationem legum humanarum.

Propositio dicta habetur apud S. Thomam
quod l. 11. artic. 9. *in* *Additio. quæstion. 22. articul.*
 3. *Gabrielem Biel* 4. *distinct. 18. quæstion. 3. artic. 3.*
dub. 4. Maior in 4 dist. 14. quæstio. 4. Almin. tract.
primo cap. 3. quæst. 4. Angelum excomm. 5. numer. 18.
Summam confessorum, tit. 33. quæst. 165. Tabienam,
excomm. 8. quæstion. 20. Sotum, libro primo, de iust.
quæst. 6. art. 4. Nauar. prælu. 7. num. 12. Azor. l. 1.
cap. 11.

Obiiciunt nonnulli c. Sacris, de his, quæ vi, vbi
 dicitur in communicando cum excommunicato
 vim excusare à peccato, metum non excusare, &
 tamen non participare cum excommunicato,
 quantum ad modos particulares excommunica-
 tionis, est humanum præceptum. Ad hoc respon-
 det Sotus, tunc non excusare metum, quando na-
 scitur scandalum in quibusdā, idque non vi le-
 gis humanæ, sed diuinæ, quæ scandalum prohi-
 bet. *l. de iust. quæst. 6. cap. 4. & Sylvester verb. ex-*
comm. 5. num. 14. ait illud capitulum & esse intel-
 ligendum de metu iniusto & leuiculo, & cum
 communicatur cum excommunicato in peccato
 mortali, propter quod est excommunicatus, vel
 cum fit in præiudicium fidei.

PROPOSITIO SEXTA.

Iustum metum arguunt ipsa mors, tortura, amif-
 sio omnium bonorum, aut etiam maioris partis,
 incarceration & ista non solum quatenus in pro-
 priam cadunt personam, sed etiam in personam
 amicorum.

Metus iustus is est, qui mouet hominem con-
 stantem; & virtus constantiæ requirit, vt quis mi-
 nus committat malum ad euitandum maius; vt as-
 scribit

ferit *S. Thomas 2.2. q. 125. art. 4. d. 19.* ac proinde nō potest considerari in vniuersale, nec eius satis ponderari magnitudo, eò quòd circumstantiæ eius varient qualitatem; hinc fit, vt communis opinio dicat, Quis sit Metus iustus determinatur arbitrio boni viri, & confirmatur *l. qui metus, ff. ex qui cau. maio. consentit Gloss. ca. cum dilectus, de his, quæ vi.*

His non obstantibus quantum in vniuersale potest dici, propositio probatur de vita & tortura *cap. cum dilectus, de his, quæ vi.* De bonis Nauar. *in Manu. cap. 22. nu. 51. Panorm. & Gloss. cap. Abbas, de his qui. De carcere l. nec timorem, ff. quod metus causa:* & omnes consentiunt doctores, videri potest *S. Thomas in 4. d. 29. ex Theologis: ex Summistis, vt Syluester ver. metus, & ex Iureconsultis Gloss. cap. cum dilectus, de his, quæ vi,* qui satis abundè ista tractant.

Et *S. Thomas, & Syluester* locis citatis demonstrant iustum esse timorem, non tantum si dicta mala propriæ immincant personæ, sed etiã personæ coniunctorum, Patris videlicet, matris, fratris, filiorum, coniugis, & aliorum propinquorum.

PROPOSITIO SEPTIMA.

Eccllesiasticis huius Domini iustus imminet metus amissionis vitæ, & bonorum suorum, & etiã multorum malorum tam priuatorum, quàm publicorum, quæ ipsorum propinquis inde euenient, si interdictum seruauerint.

Cum enim quis cōsiderat, quàm deuotus sit populus, quàmque exercitiis operū Christianorum, & maximè missæ sint dediti, non aliter concludere poterit, quàm ipsū iis non cariturū, & si iste *Zelus*

erga cultum diuinum non possit habere successum per media ordinaria, de aliis sibi prospiciet mediis adeo, vt vi potius religionis exercitia, quę licita esse iudicat sit recuperaturus; sciens & certò persuasum habes ipsam Sãctitatem causam idoneã ea adi-medi nõ habuisse. Ac propterea etiã monent ipsi subditi nullã ipsis ex parte principis posse imputari culpã; quandoquidẽ nemo est, qui nesciat, non aliam esse controuersiam, inter summum Pontificẽ & Ren. p. Venetam, nisi quòd dicta resp. bonis legibus, & optimo iure velit vitam, honorem & bona suorum subditorũ conseruare, omnesque tumultus, & pericula quę Ecclesiasticis imminet de amittenda vita euitare, qualia solẽt facillimẽ in casibus similibus euenire, & si ipsam non inferrent mortem, magnam tamen vim ipsis non sine magno Scandalo facerent. Nec iuuat dicere, vt ex Dominio discedant, quemadmodum pauci nonnulli fecerunt: primò quoniam ipsi, qui discesserunt, nisi à ministris publicis fuissent conseruati, in grauissima incurrissent pericula; & multi conspicerentur perturbati, & malè in ipsos affecti, propter ipsorũ discessum: deinde si vnus post alterum paulatim vellent abire, inter tantã frequentiã eorum, qui Interdictum seruare nolunt, præceptum vires suas non haberet: quod si omnes simul discedere vellent, non foret res vlla magis idonea hac, ad concitandos motus populares contra ipsos, quando omnes simul conspicerent, populòque hac ratione iniuria ipsis illata demonstraretur. Et licet hæc successum non haberent, quod tamen certo certius eueniret, non tamen restituerentur bona, quibus se sustentant, quod amissioni bonorum

norum est admodum affine, & iustum metum asferre demonstratum est.

Nec responderi potest hoc locum saltē habere apud Clericos seculares, qui bona habent propria, nec ad regulares pertinere, eo quod bona possideant in commune; siquidem tātō maior cura bonorum esse debeat, quanto magis bona sunt communia. Sanctus Benedictus in regala præcipit, & ante ipsum S. Augustinus: [Caritas enim de qua scriptum est, quod non querit, quam sua sunt, sic intelligitur, quia communia propriis, non propria communibus anteponit, & idēd quantō magis rem communem, quā propria vestra curaueritis, tantō vos amplius proficere noueritis.

Adhęc cū sit in præcedenti propositione abundē demonstratum iustum esse metum, nō solum si proprię personę imminēat pericula & mala; verū etiam propinquis, quibbet secum considerare poterit quantē inuidiæ, quantisque periculis exponantur Ecclesiasticorum parentes: ast id quod maioris est momenti, quodq; nō est legis scriptę, sed à natura animis insitum, nimirū amorem in patriam publicum esse præferendum amorī cuiusvis, in privatū quemlibet, etiam coniunctissimum, & manifestissimum est periculū, si intermittatur exercitiū religionis, verendum ne omnis delinat deuotio, & peruersę introducātur opinionēs, nec non disponantur simpliciorum animi ad nouam aliquam recipiendam religionem.

Hīc metus quemuis bonum Religiosum mouere debet, primò quia [cap. Alma mater] ante 300. annos promulgatum (cum non tā frequētes erant hereses) ait quod ex interdictis indiscretis excres-

deuotio populi, pullulant hæreses, & infinita pericula animabus insurgunt. Præterea etiam omnes Doctores fatentur multa mala ista interdicta procreare, quamuis etiam fuerint iusta. Sotus impri-
mis 4. d. 22. q. 3. art. 1. Perpendens interdictū fuisse adinuendum ad conseruandam authoritatem Ecclesiasticam, fatetur contrarium inde sequi, quoniam eo ipso extenuatur: adhæc populo magnam fieri iniuriam, olim etiam non vltra triduum durasse interdicta; & concludit non debere promulgari nisi ob prægnantes causas, nec diutius debere locum habere, nisi quoad zelus ille populi erga religionem frigere inciperet. Verum id quod est maioris momenti, præsens tempus, quo nomē Catholicorum ad paucas prouincias est reductum, & istud Dominium vt & vrbs Veneta omnis generis hominibus repleta, requirūt vt Ecclesiastici huius status considerent grauissima pericula, quæ neglectus cultus diuini & sanctæ fidei secum afferant: & habentes tamen metum iustum concludunt non seruandum præceptum humanū etiam si iustum esset.

PROPOSITIO OCTAUA.

Potestas summi Pontificis imperando Christianis est limitata, nec se ad omnes extendit materias & casus; verum restricta est ad limites vilitatis Ecclesiæ, & pro regula habet legē diuinā.

Qui summo Pontifici tribuunt libertatem & potestatem absolutā in rem quamlibet, huic vnico nituntur fundamento, quod sit Vicarius Christi, qui Deus est, & tamen omnem eius habet Potestatē, quæ se ad omnia extendit, ac per cōsequens ad omnia quoque Pontificis potestas se extendet.

Hypo-

Hypothesis, quòd sit Christi Vicarius non est in dubium vocanda: ast esse cum potestate limitata demonstrabitur: primò quia Christus non communicauit ipsi potestatem suam tanquam Deus, sed tanquam homo: illa se extendit vniuersaliter ad omnia; hæc ad regnum cæleste: quo nomine dixit Dominus, Regnum meum non est de hoc mûdo, Io. 18. & negauit se esse datum iudicem ad diuidendam hæreditatem inter duos fratres, Luc. 12. seque excusauit, cùm ipsum vellent creare regem Ioan. 6. Et explicâs integram suam auctoritatem in Ioan. 17. dixit ad patrem de seipso, sicut dedisti ei potestatem omnis carnis, vt omne quod dedisti ei, det eis vitam æternam. Ecce quam excercuerit Christus Redemptor noster potestatem; quam tamen omnem Pontifici non communicauit, quia illa se extendit (vt communis est omnium Theologorum opinio) in remissione peccatorum sine sacramentis, vt autem sciatis quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata. Matth. 9. Nihilominus etiam istam, iuxta omnium sententiam, cum Pontifice non communicauit. Poterat etiam Christus absque medio sacramenti ordinis sacerdotes instituere, quod tamen Papæ non concessit. Christus habebat etiam potestatem instituendi sacramenta, quam Pontifici non dedit, neque instituendi illa, neque quicquam, quoad illorum aut aliorum essentialium formâ, agendi vel mutandi. Nullus est Theologus qui omnem Christi auctoritatem tribuat Papæ; imò multi sunt, qui expressè dicunt ipsum esse inferiorē, *Gaet. 22. quæst. 88. art. 12. si Dei Vicarius plenè potestate Dei fungeretur in terris, sine dubio pos-*

set omnia vota vice Dei relaxare, sed quoniam non plenè fungitur potestate Dei, sed limitatè, scilicet ad pascendas oues & ad clauibus Regni Cœlorum vtendum in ædificationem, ideò non potest ad libitum vota relaxare, sed quantum ædificationi inserviunt commutare vel dispensare, relaxare siquidem ad libitum vota pertinet ad claues excellentiæ ipsius Christi, qui claudit, & nemo aperit. Videatur Iacobus Almainus de potestate Ecclesiastica, & Nauar. *supra cap. nouit. de ind. not. 3. num. 130.* Nec Christus partem illam potestatis suæ ipsi concessit, quòd nimirum caput sit. Nec in alium finem Christus ipsi partem suæ potestatis concessit, quàm in ædificationis, quod nimirum vtile erat caput dari in Ecclesia visibile, vnde S. Paulus 2. ad Cor. 3. dicit, [Non enim possumus aliquid contra veritatem, sed pro veritate: & ad Rom. 14. Quæ pacis sunt sectemur, & quæ ædificationis sunt inuicem custodiamus: & 2. Cor. 10. & 13. de potestate nostra, quam dedit nobis Dominus in ædificationē non in destructionem.] Vocat S. Paulus ædificationem quicquid facit ad incrementum honoris diuini; & destructionem omne id quod ad diminutionem illius: Ephes. 2. in quo omnis ædificatio constructa crescit in templū sanctum in Domino, in quo & vos coædificamini in habitaculum Dei in Spiritu S. quemadmodum templum materiale fabricatur ad honorandum in eo Deum corporaliter: sic etiam doctrina, exemplo, & correctione instruitur anima, vt Deus in illa sit honoratus. Quare S. Paulus 1. ad Corint. 4. inquit [Sic nos existimet homo vt Ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.

Doctores etiam Ecclesiasticâ potestatem restrin-
gunt ad Legem Euâgelicam, quemadmodû ex de-
finitione ab ipsis data patet, vtpote Gersonis &
Parisinorum, quæ sic se habet, [Est potestas à Chri-
sto Apostolis, & Discipulis, & successoribus eorû
legitimis, supernaturaliter tradita ad edificationem
Ecclesiæ militantis secundum leges Euangelicas
pro consecutione felicitatis æternæ. Vel Nauar-
ræ, Est potestas à Christo instituta immediatè &
supernaturaliter ad gubernandos fideles secun-
dum Legem Euangelicam in supernaturalibus
& quatenus ad illa opus sit, etiam in naturali-
bus.]

Vnde concluditur Pontificiæ potestatis vsum
tum demum legitimum vsum esse, quando usur-
patur in eum finem & secundum regulam à Chri-
sto ordinatam: Abusus verò quando in contra-
rium usurpatur.

PROPOSITIO NONA.

AN potestas summi Pontificis sit subiecta sa-
cris canonibus, & Decretis generalium Conciliorum; an verò libera & absoluta, & illis superior,
nondum esse decisum, sed tanquam dubium relin-
quitur in Ecclesia Dei.

Penderet decisio ex determinatione in quo
sit suprema potestas Ecclesiastica, in summo Pon-
tifice, an verò in Ecclesia, & Concilio quod illâ re-
presentat. In ista questione adsunt utrique parti
celebres Doctores & autoritate & sanctitate:
Quin à Constantiensi quemadmodum & Basi-
liensi Concilio, determinata fuit superioritas
Concilij. In Concilio Lateranensi declarata

fuit superioritas à Papa Leone X. in summo Pontifice Christianę prouincię, quędam hanc, quędam illam sequuntur opinionem. Cardinalis Belarminus dicit ad litteram l. 2. de auct. concil. cap. 13. & quamuis postea in Concilio Florentino, & Lateranensi vltimo videatur quęstio definita, tum quia Florentinum Concilium non ita expresse hoc definiuit, & de Concilio Lateranensi, quod expresse hoc definiuit, nonnulli dubitant, an fuerit verè generale, ideò vsque ad hanc diem quęstio restat indecisa inter Catholicos.

Et Nauar. super c. nouit. not. 3. num. 84. reddendo causam, cur in diffinitione Ecclesiasticę potestatis non dixerit traditam, sed institutam, dicit, Ne me oporteret diffinire cui illa fuerit principaliter à Christo collata, an Ecclesię toti, an verò ipsi Petro, quod non est Consilium facere in presenti, propter illam maximam discordiam Romanorū, & Pariensium: illi enim tenent Petro, & successio- nibus datam esse hanc potestatem, atque ideo Papā Concilio esse superiorem, ij verò quibus Gerson adheret, totam datam esse toti Ecclesię, licet exercendam per vnū, atq; ideò in aliquot saltē casibus Concilium esse supra Papam. Et finito numero eorum qui vnam, & alteram opinionem tenent, profert tanquam Ioan. Maioris verba, Romę memini permitti tenere Pariensium, & Panormitani sententiam, nec rursus academiam illam Pariensem pati, vt contraria opinio asseratur in ea.

Eandem sententiam tenet Ioan. Marliana Iesuita in libro suo de Rege libr. 1. cap. 8. qui liber publi-

publico societatis Iesu examine est approbatus, & post examen, autoritate Regia Hispanica in lucem editus.

PROPOSITIO DECIMA.

Obedientia quam Christianus debet præcepto summi Pontificis, non omnibus est absoluta, illis tamen exceptis, quæ contraria sunt Legi diuinæ, in quibus ipsi obedire, peccatum est.

Hæc propositio tanquam notissima probatione non indiget; ne tamen illa omnino vacua sit, adfero id quod Petrus in Actis cap. 5. dixit, obedire oportet Deo magis, quàm hominibus; & reprehensionem Christi factâ Pharisæis, Quare & vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram? interpretans scilicet de superiorum præceptis contra mandata Dei prophetizasse Isaïam, frustra colunt me docentes doctrinâs Dæmoniorum, & mandata hominum. Tractat de hac materia D. Thomas 1.2. quæstio 96. art. 5. Et Canonistæ supra capitul. si Dominus. Non semper. Iulianus. Et qui resistit 11.

PROPOSITIO VNDECIMA.

Obedientia debita summo Pontifici sese non extendit ad omnia illa quæ non sunt contraria Legi Dei; sed in multis etiam bonis homo liber est, ita ut non teneatur ipsi obedire.

Deuteronomio 17. Obedientia summo Sacerdoti debita ad ea solum est restricta quæ Lege diuina continentur. Facies quęcunque dixerint, qui

præfunt loco, quem elegerit Dominus, & docuerint te iuxta legem eius: Quod quidem in eum saltem finem hîc profero, vt demonstrẽm iis, qui allegant illud ad confirmandam obedientiam summo Pontifici debitam, nihil aliud probare, quàm relatinam quandam obedientiam ad Legem.

D. Thomas 2. 2. quæst. 104. art. 5. affirmat Christianũ interiorib. animæ motibus non esse obligatum ad cuiusque potestati obediendum, neque in iis quæ ad naturam corporis pertinent: secundũ ea quæ ad naturam corporis pertinent homo homini obedire non tenetur, sed solũ Deo, quia omnes homines natura sunt pares: puta in iis quæ pertinent ad corporis sustentationem, & prolis generationem.

Cajet. 2. q. art. 88. 12 [Papæ Christiani quoad bona temporalia, & quoad operationes personales nõ subiiciũtur absolutè sicut religiosi prælatis suis: & paulò inferius: nam patet, innumeras esse obligationes, quæ non subsunt Papæ ad nutum, vt patet in contractibus inter hominem, & hominem, & multò minus inter hominem, & Deum: & infrà, clarè patet quod Christiani non sunt Papæ subditi absolutè & quoad omnia, sed limitatè quoad Spiritualia in ædificationem corporis Christi, & ea quæ ordinantur ad hoc.] *Navar. in Man. cap. 23. nu. 38.* affirmat Papam peccata sua semel & rectè confitenti non posse mandare, vt ea rursus confiteatur, licet illa confessio bonum esset opus. *Panorm. cap. cum olim de Clericor. coniug. asserit.*

Syluestr. verb. obedientiæ primo dicit. Obedientia limitatur secundũ gradum superioritatis superioribus Spiritualib. puta Papæ obediendũ est in Spi-

in spiritualibus pertinentibus ad salutem, quæ spopondimus in Baptismo: quod primò dixit D. Thomas in 2. dist. 44. quæst. 2. Et optima quidem ratione: in illos enim qui nondum in Ecclesiam transferunt, vel quia sunt infideles, vel nondum sunt Baptizati, summo Pontifici nulla est auctoritas: quid mihi de his (inquit Paulus) qui foris sunt iudicare? Et si locus aliquis in Patribus inueniretur qui affirmaret nos esse obligatos in omnibus obedire, conuenit vniuersali illi distinctionem dare accommodatam & iuxta terminorum potestates limitatam: quemadmodum in illo d. Pauli 3. ad Coloss. Filij obedite parentibus per omnia, hoc enim placitum est Domino, & serui obedite per omnia dominis carnalibus, nullum est dubium quin de obedientia illa paternæ & dominicali potestati adstricta sit intelligendum, & Gloss. cap. Ad aures de temp. ord. dicit, Prælato, si non pertinet ad officium suum quod præcipit, non est obediendum. Si verò pertinet ad officium, obediendum est, si nõ decipitur in præcepto D. Bernardus in libro suo de Præcepto, & dispens. longissimo discursu restringit omnem obedientiam ad regulam secundum quæ est promissa: locus visu & consideratione omnium dignissimus.

PROPOSITIO DVODECIMA.

Christianus non debet præstare obedientiam Mandato (etiam si esset summi Pontificis) nisi prius examinauerit illud quoad materiam, an sit conueniens, legitimum & obligatorium & qui nullo habito mandati examine, ita inconsiderate

obedit, peccat.

Probatur id efficaciter propositione superius demonstrata; qui contra præceptum Dei obedit Papæ, peccat: licet ergo ipsi obedire, si prius mandatum Papæ non sit examinatum & cum diuinis præceptis collatum, & an illis repugnet, consideratur.

Sic etiam nullus debet obedire præcepto Papæ, quando scandalum inde nasci potest, quemadmodum superius probatum est; aut quando ad destructionem Ecclesiæ tendit; conuenit ergo ut unusquisque consideret quid ex illius obedientiæ præstatione nasci possit, nec ad illius executionem accedet, nisi probabili ratione cognouerit nullum inde scandalum, nec malum, nec turbationem Ecclesiæ, nec diminutionem cultus diuini oriri posse. Quin potius summa afficere iniuria reuerentiam summo Pontifici debitam, qui existimaret ipsum aliquid imperantem non semper hunc habere scopum ut excusatum haberet Christianum, imo etiā laudaret quem vel minus promptum, nosceret ad executionem mādāti quod malum parturire posse animaduertat. Et ad confirmationem huius rei adfertur Decretale Alexandri III. quod c. si quando, de rescript. scripsit Archiepiscopo Rauennæ, ut videlicet imperanti sibi aliquid obediret, vel causam cur facere nollet, iustam allegaret. Pontifici quidem semper est propositum excusatum illum habere, qui iusta de causa ipsi non obedierit, & subditus, priusquam ad executionem veniat, examinare debet an causa sit legitima quæ ad præstādam illā obedientiā impedire possit, aliās nunquā poterit exequi mandatū à Decretali præscriptum.

Nec

Nec modus iste ita procedendi caret exemplo in Sacris proposito: in Actis Apostolorum 17. refert Lucas quàm auidè quidam Paulum in Beroe prædicantem auscultauerit, scrutando quotidie Sacras scripturas an ita esset, quemadmodum Paulus dicebat, ob quod etiam factum ita fuerunt laudati, vt Thessalonicensium omnium nobilissimi & præstantissimi dicerentur: de quibus Paulus, In omni inquit loco fides vestra quæ est ad Deum, profecta est. Quod si laude dignum fuit scrutari scripturas, easque examinare an ita sese haberent quemadmodum Paulus prædicabatur, non minori dignū fuerit scrutari Scripturas & alias Catholicas doctrinas, easque etiā ponderare an id quod Papa mādāt præstare permittāt, & nisi ex debito præcepta & exempla summi Pōtificiis detingerentur à diuinis, Paulus 2. ad Galatas non reprehendisset Petrum tanquam iusto pede minus incedentem quemadmodum veritati Euangelij congruebat. Imò Petrus ipse in Actis Apostolis 11. conuersis & murmurantibus Iudæis ob acceptum Corn. Centur. facti rationem reddidit ex diuina reuelatione, intelligens non ad alios solū, sed ad se etiam pertinere dictum illud, Parati estote reddere rationem cuique poscenti vos de ea, quæ in vobis est fide.

Hoc certum est, Papam, quamuis adsit diligentia & bona intentio, posse errare in particularibus iudiciis: & multi etiam De facto in hoc errarunt, & historiæ plenæ sunt. Quid ergo impedit quominus fidelis secum perpendat atque consideret an error sit in præcepto.

Nemo autem sic existimet sensum nostrū esse

diffinire, longūne an breue requiratur examen: sed quemadmodū in propositione dictū est: (quātum patitur materia. Potest enim fieri vt res mandata alia clara sit atque perspicua, vt vno momento homo cognoscere possit quid sui officij sit: alia requirat studium, alia etiam facessat negotium: sed Christiana prudentia est, quę ad hoc regulas dictat, neque ob aliud dandi termini, quā vt Christianus secum consideret & quid sit debiti sui cognoscat: quōd si ita immeditatē teneretur obedire, frustrā & in vanum termini darentur.

Secunda pars propositionis manifestē sequitur ex prima: quicumque enim præceptum sine vlla consideratione exequitur, periculum incurrit eorum quę contraria sunt Legi diuinę, ex quibus scandalum etiam oriri potest.

Ecclesiastic. 3. Qui amat periculum, peribit in in illō: & Gaetanus in summa, & Nauarra in Man. cap. 14. num. 27. & Gerson in regulis Moralibus, ponunt tanquam regulam generalem: nec quisquam se de illo excusare potest prætendendo ignorantiam illius regulę: cum præceptum sit de iure naturę, & quiuis debeat illud tenere, vt Nauarra supra cap. si quis de pœn. dist. 7. nu. 83. optimē probat.

Propositio hæc est doctrina Cardinalis Toleti, qui libro suo Instructio. Sacerdotum, lib. 5. cap. 4. de residentia Episcopali loquens, ita inquit, Dum enim Papa imponit aliquod negotium Episcopo, quod requirit ad tempus absentiam. Sed attende quod non sufficit obedientia tantū, sed debita, quia cū absque causa rationabili aliquid præcipitur non debemus obedire, &c.

Nec

Nec responsio illa valet, quòd quicunq; aliquid in scius in gratiam Papæ facit contra præceptum Dei, sit excusatus, cùm neque ignorantia excuset, nisi sit inuincibilis, quemadmodũ D. Thomas, & omnes Theologi & Canonistæ affirmât: Sed nõ potest esse inuitabilis ignorãtia, nisi omne id quod sciuerit, & potuerit, fecerit ad cognoscendam veritatem: neque quicquam est facilius quàm cogitationes accommodare & dirigere secundum capacitatem suam: quiuis tunc tenetur id facere, & nisi fecerit, periculum incurrit peccati.

Nec ullus dicat, præsupponendum esse, nullum præceptũ Papæ contrarium esse legi Diuinæ, quia quemadmodum hoc verum est, deberi ita præsupponi, vt in effectu, non sine ratione ita fere habere affirmetur, non est præsupponendum in effectu illud temerè sequendum.

Quemuis tanquam bonum & integrum hominem æstimare debeo, nec temerè de quoquam malè sentire: non tamen ex affectu mea inconsideratè committere, aliàs dictum illud Pauli, Qui ignorat, ignorabitur, maximè si fuerit consideratum, summum Pontificem esse hominem cui non conueniat peccatum, sed secundum Paulum, omnis Pontifex ex hominibus constituitur in his, quæ sunt ad Deum, vt efferat dona, & sacrificia pro peccatis, qui condolere possit his qui ignorant, errant, quoniam & ipse circumdatus est infirmitate: quod reprehensio à Christo facta D. Petto testatur, Vade retro post me Satanas, quia scandalum es mihi, & non sapis quæ Dei sunt: si diceretur ipsum nondum recepisse Spiritum san-

etum optimè nouimus Pontifices pro tempore habere spiritum Sanctum tantùm ne errent in rebus ad fidem & mores vniuersales, quando determinât ex Cathedra: & accepto Sp.S. iâ dicit D. Paulus de D. Petro: quòd non rectè ambularet ad veritatem Euangelij. Sæpe etiam videmus successores reuocare leges & præcepta suorum prædecessorum, & etiam propria sua, quando videtur melius informari: in decretalibus sæpe etiam Pontifices dicunt se separatos esse ad reuocandas suas sententias, si monstratum fuerit, ipsos contra iustitiam peccasse; quod quidem vanum essent, si errare non possent: videatur cap. ad Apostolicæ, de sent. & re. iud. in 6.

Nemo autem credat propositionem hanc contrariam esse doctrinæ magis communi, nisi subditus, quando in dubio est, num teneatur obedire Prælato, reputet se teneri & obligari: siquidem id non de dubio inopinato sit intelligendum, sed de eo, quòd post exquisitam diligentiam & sufficiens examē, adhuc dubium remanet propter ipsius rei incertitudinem, non verò ob diligentie defectum; & de isto loquuntur dubio, qui dicunt præstandam obedientiam in casibus dubiis: sed non de eo dubio, quod propter diligentis examinis neglectum dubium remansit.

Adiungendo tamen quod quamuis Christianus in eiusmodi dubio casu teneatur obedire, non tamen sequitur superiori licere imperare, imò grauiter peccat imperando id, de quo dubitat, an subditus præstare teneatur: de quo Adrianus **v** tractat. Quol. i. inter cuius cōclusiones hæc etiam est, Nō peruenit ad potestatem Cathedrę præcipere,

vt ei obediatur, stante dubio, quia est cōtra legem naturalē. Sed potius obedire non teneretur Christianus, si sciret mandatum sibi dari de quo Prælatus ipse dubitaret; Dubium autem ineuitabile tū demum colit debitam obedientiam, quando dubitat, sed ignorat Prælatum ipsum per se dubitare.

PROPOSITIO XIII.

Non saluat Christianum, quod Pontifex constanter affirmat præceptum suum esse iustum, sed oportet illud examinare, & se iuxta regulam superius datam dirigere. Hoc ex præcedentibus manifestè apparet: ita tamen vt quemadmodum in tradendo præceptū, sic etiam in illud iudicando errari possit, & quemadmodum peccat qui periculo sese exponit nō examinando præceptū an sit iustū, sic se exponit periculo, examinādo opinionem Papæ quam de iustitia præcepti habet. Si quis a. præter rationes, auctoritatem requirat, videat Glossam. c. ad, de temp. ord. Si præcipitur quod omnino est malum, non faciat contra conscientiam, licet iustum videatur Prælato. In particulari Papæ Sylvestris, verbo obed. 5. Vtrum Papæ sit in omnibus obediendum ab Ecclesiasticis, respondetur quòd non: primò, si præceptum sapit peccatum, & intellige etiam de veniali, etiam si Papa credat mādātum iustum, & tamen subdito constat illud in se continere peccatum: Eandem etiam doctrinam fert Adrianus v. 1. Quol. 2. articulo 3. Ista propositio efficaciter probatur cap. inquisitioni, de sententia excommunicationis, &

PROPOSITIO DECIMAQVARTA.

Qui, habito examine præcepti, nouit se minus aptum esse ad indicandum illud an sit conforme vel contrarium legi diuinæ; & si ex obedientia scandalum sit oriturum, tenetur cum prudentibus & Sapientibus id communicare, nec non bonam habentibus conscientiam, & obseruantibus debito zelo sedem Apostolicam.

In casibus dubiis eligat bona conscientia partē securam, vbi nullum est periculum errandi, & ratio ipsa sic docet, & sancti iubent.

Quando autem dubium eiusmodi est naturæ, vt ab vtraque parte periculum adsit, tunc opus est omnia media adhibere ad cognoscendam veritatem.

In casu quem Propositio proponit, non est pars secura. si enim id non præstatur, quod præceptum iubet, periculum est peccatum incurrere inobedientiæ: si præstetur, diuinæ læsæ maiestatis. Vnde subinde, periculo se exponit erroris ignorantia culpa, nisi modos omnes possibiles adhibuerit ad cognitionem veritatis perueniendi, & eius iustitiam cognoscendi quod vult operari: sed horum Consiliū vnum est ei qui minus aptus est per se ad intelligendum legem diuinam. Ipse tenetur vt Gregorius ait, distinct. 84. cap. Peruenit, quod per se nequit attendere, ab alio saltem possit addiscere: cui etiam addi potest dist. 38. c. ult. & Gloss. supra dictum c. Peruenit, ex lege tunc non prodest ignorantia cum potuit addiscere vel per se, vel

se vel per alium. Supra quod etiam videri potest Nauar. in Manual. cap. 23. num. 46. Et de hac ipsa materia pluribus agit ipse author supra cap. si quis autem de pœn. dist. 7. num. 50. & sequen. Vbi intra alia hæc ibi verba : Excusamus item illum qui cùm non sit ea eruditione, vt per se opinionum fundamenta librare valeat, tamen bona fide ac seriò virum aliquem eruditionis, ac pietatis fama clarum consuluit. Et multas doctorum authoritates adfert, quæ ne replicentur his, poterunt videri. sed specialiter Gerson, tract. in materia excommunicationis dicit, Excommunicatio vel irregularitas nō incurritur dum in præmissis casibus dicit aliquis Iuristarum, vel Theologus iuxta conscientiam suam, quod huiusmodi sententiæ non sunt timendæ vel tenendæ : & hoc præsertim si obseruatur informatio, seu cautela debita ne sequatur scandalum pusillorum qui existimant Papam esse vnum Deum, qui potestatem habet in cœlo & in terra. Verumtamen expellendæ est talium stultitia per informationes, qui si nolint acquiescere, ipsi iam sunt iudicandi de scandalo non dato, sed accepto. Et Nauarrus, cap. cùm contingat, de resc. rem. 2. num. 30. inquit, Qui vnus doctoris eruditione, ac animi pietate celebris, auctoritate ductus, fecerit aliquid, excusatur, etiam si fortè id non esset iustum, & alij contra vsum tenerent. Allegando etiam multos doctores, addit, Quòd etiam ad excusationem à violatione censurarum præcedere speciatim satis fateatur Ioan. And. Dominicus, &c.

Ex prædictis concluditur serenissimum Principem, & Rempubicam Venetam ex debito exa-

minasse duo illa præcepta ipsæ à Pontifice sub 10. Decembris facta, vnum vt reuocarent suas leges, quibus Templorum in suo statu ædificationem, & laicorum bonorum in Ecclesiasticos alienationem prohibuit: alterum verò duas illas personas Ecclesiasticas propter enormissima delicta in carcerem coniectas, suæ Sanctitatis nuntio remitteret: quæ cum videret, non solum ad ea sese extendere quorum Pontifici nulla est auctoritas, sed etiam repugnare legi diuinæ, iudicauit illis non esse obediendum, & respondit suę sanctitati cum illa reuerentia quæ ipsi conueniebat.

Sequitur etiam Prælatos huius status sub pœna peccati obligatos esse præcepta tum à Pontifice promulgata, vel promulganda, de seruando interdicto, ita vt par est, examinare, & an sint conformia legi Diuinæ, aut num scandalum, siue Ecclesię destructio, aut alia mala inde oriri possint, videre: quorum aliqua si deprehensa fuerint, rationem reddent, cur obedire nolint; & si quis, sine isto examine, quod tantò diligentius requiritur, quantò res maioris momenti in eo tractatur, exequeretur, peccaret: nec quisquam ob superius allata & probata, dicat, se quidē firmas & validas agnoscere rationes reipubl. suum tamen esse contradicere præcepto Papæ: hoc enim esset cōtradictum cap. si quando: multò minus se nolle illas examinare, sed præsupponere Papam equum habere: ne in numero sint illorum, de quibus Euangelium dicit, Cæci sunt, & duces Cæcorum.

PROPOSITIO XV.

Sententia seu censura excommunicationis siue interdicti quam Pontifex ad reddendos mandato suo homines obediētes, quod tamen plerunq; iniustum est, & nullum, vel quia excedit auctoritatem à Christo datam, vel quia contrariatur legi diuinę, fulminat; est iniusta & nulla, & errorem continet intolerabilē, & proinde recipi, neque ei obediri nec estimari debet, salua reuerentia sedi Apostolicę debita.

Probatur: qui namque contra legitimum præceptum non facit, non peccat: & qui non peccat mortaliter, licet etiam contumaciter, non potest excommunicari: cū Christus Dominus noster instituendo excommunicationem Matth. 18. proponat, Si peccauerit in te frater tuus; &c. & S. Paulus de quibus peccatis declarat 1. ad Corinth. c. 5. Si is, qui frater nominatur est fornicator, aut auarus, aut idolis seruiens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum eiusmodi, nec cibum sumite, inquit. Nec admittit excommunicationem, nisi ad interitum carnis. Mala opera carnis numerat ad Gal. 5. cōcludēdo excludere illa è regno Dei: esset ergo cōtra mentem Christi & Pauli, dari aliquem excommunicatum, ob causam, in qua nullum est peccatum commissum, nec ulli æquo præcepto contradictum. Nec ullus dabitur neque Theologus, neque Canonista qui tanquam claram & manifestam propositionem hanc teneat.

Neque iniustum iudicium, est iudicium, quemadmodum sanctus Thomas dicit, secunda secundę, quæstione, 70. articulo quarto. Nec sententia iniusta propter defectum cau-

ſæſt ſententia , vt Cajetanus affirmat in illo loco. Nec iniuſta excommunicatio, vt teſtatur Adrianus, Quolib. Sexto. & Cajetanus tractat. 29. de excomm. & Sotus in 4. diſt. 22. quæſt. 1. art. 3. Et ſi ſit iniuſta ſaltem in Foro conſcientiæ, non eſt ſententia in illo Foro, quòd ſi iniuſta fuerit etiam in foro ciuili, multò minus eſt ſententia vel excommunicatio, in ipſo Foro ciuili; probatur etiã ex S. Thoma, ſecunda ſecundę, quęſtio. 67. articulo primo, Sentētia eſt lex particularis, lex autem iniuſta non eſt lex, ſed tyrannis, Sententia proni iniuſta non eſt Sententia. Quamobrem ad dictum illud, quod vulgo citatur Sententia Paſtoris, ſiue iuſta, ſiue iniuſta timenda, reſpondetur; requiri, vt ſit Sententia; illa verò, quæ errores intolerabiles continet non eſt Sententia, proinde nō timenda. Vnde benè Gerſon in materia excommuni. & irregular. ſeptimo. Alioquin prælati poſſent inducere qualemcunque vellent in alios Seruitutem, ſi ſuis ſententiis iniquis, & erroneis ſemper eſſet obediendum: & ita patet, quod hoc commune dictum, Sententia prælati, vel iudicis, etiam iniuſta, timenda eſt, indiget Gloſſa, alioquin non eſt generaliter vera; ſi dicitur timenda, quia eſt, ſuſtinenda; nec repellenda: imo in caſu pati illam eſſet Aſinina patientia, & timor leporinus, & fatuus.

Multi afferantur caſus in quibus Sententia excommunicationis eſt nulla. Gloſſa adducit 12. cap. præſenti de Sentent. excommuni. in 6. præfert Nannar. a. 5. in Manu. cap. 27. numer. 4. Angelus excomm. 4. n. 19. in medium attulit 25.

Et in omnibus iſtis autoribus reperitur pluribus in locis noſter caſus. Poſſeſt videri Do. Sotus loco

citato, vbi probat excommunicationem fulminatam contra aliquem, eò quod aliquid laude dignum præstitit, vel rem illicitam non approbavit, nullam esse. Sed Gerson loco dicto, recensens, Secundum doctrinam Innocentij, casus, quibus excommunication non valet, nominatim de excommunicatione à Pontifice Romano fulminata loquitur: Alter est, si sentient in præiudicium iustæ libertatis, vt si volens vsurpare ciuitatem vnus Principis, ferat Sententiã excommunicationis in nolente eam sibi tradere, & ita de multis similibus, vt si excommunicare vellet illos, qui suo Regi, & suis edictis rationalibus obediunt: notauit hoc Innocentius vbi prius.

Etne diutius immoremur in allegandis Doctoribus, ipsos iam canones videamus; multos affert Gratianus, qui expresse dicunt, non metuendã iniquã excommunicationem: cap. cui illata. capit. Secundũ Catholicã cap. cepisti habere cap. Temerarium. cap. Quid obest: cap. Quomodo: cap. illud planè. 11. quæst. 3. cap. si quis, 24. quæst. 3. cap. Manet: 24. quæst. 1.

Et si quis non possit omnes videre, videat saltem primum & vltimos duos, & satis edocebitur.

Et vt etiã in specie doceatur quomodo se Christianus cõtra quẽ fulminata est talis censura gerere debeat, suadet Petrus de Palude in hunc modũ in 4. d. 18. q. 1. Qui nulliter excommunicatus publicè excommunicatus denuntiatur, ita ex aduerso ipse publicet causam quare Sententia non valeat, puta appellationem, vel aliam iustam causam, quo facto nõ est amplius scandalum pusillorũ, sed Pharisæorum, vnde contemnendum. Antoninus ean-

dē sequitur Doctrinā, & Nauarr. cap. cū cōtingat rem, 2. & Gabriel, in quarta distinct. 18. quæst. 2.

De interdicto nō opus est Specialē facere mentionē, quia est fūdatā supra excōmunicatione: vnde si est nulla, etiā illud nullarū erit viriū: sic ait Syluest. ver. interd. 2. nu. 2. Et si Interdictū esset solū, propter eandē causā nullū esset, propter quā excōmunicatio est nulla. Nauar. in manua. c. 27. nu. 187.

PROPOSITIO XVI.

Sententia iniqua & nulla (etiā à Summo lata Pōtifice) est abusus potestatis, ac propterea violētia quēdā, cui licitū est & necessariū nō habēti principē superiorē qui impediāt, se omnibus mediis à Deo concessis opponere, puniēs exsecutores, salua tamē semper reuerentia erga sedem Apostolicam.

Resistere vim facienti, & iniuriam illatam propulsare iuris est naturalis, ac proin nulla hīc opus est vltiori demonstratione, nisi vt verus eius loci afferatur sensus, Si quis percusserit te in maxillā dextram, præbe ei & alteram: & si quis voluerit tecum iudicio contendere, & tollere tibi tunicam, dimitte ei & pallium: & qui angariauerit te mille passus, vade cum illo & alia duo, Quod S. August. de mend. ad consi. c. 15. & Ench. cap. 78. & in Expositione eius loci docet exequendum esse non in facto, sed in præparatione animi, ad ferendam patienter omnem iniuriam. Verūm non quòd homo multis debeat vti mediis à Deo concessis: & exemplo S. Pauli, qui postquam alapam à summo Sacerdote accepisset, alteram non porrexit maxillam, sed potius pro viribus resistens dixit: percutiet te Deus, paries dealbate.

Iniquam autem sententiam esse rem violentā, res est manifestæ o. Ecclesiastic. Qui facit per vim iu-

dicium iniquū. & Eſaię 10. vel qui cōdunt leges iniquas, & ſcribētes iniuſtitias, ſcripſerunt, vt opprimerent in iudicio pauperes, & vim facerent cauſæ humiliū populi mei. Nullus priuatus poteſt renunciare poteſtatem ſeiſum defendendi naturalem; tanto minus poteſt eam negligere reſp. quēadmodum ſanè oſtēdit Nauarr. cap. nouit. de ludic. not. tertio, num. 119. Sed quoniam iſta ratio eſt generalis, aliquis forſan poterit dicere, nō eſſe talibus vtēdum mediis contra poteſtatē ſupremam, qualis eſt Pontificia. Videamus Doctores, qui in ſpecie docent, non ſolū poſſe quē, ſed etiam debere ſe opponere Pontifici, ſi ſua abutatur autoritate. Baldus in c. olim. de reſcriptis, dicit, non ſolum in tali caſu non obediendum Papę, ſed etiam cum reuerentia reſiſtendū: & ad hoc efficiendū arma etiā ſumenda.

Gerson in regulis Moralibus, titulo de præceptis Decalogi, iure naturali vim vi repellere licet. Sic quod impetitus aliquis à quacūq; perſona cuiuſcūque dignitatis, etiā Papalis, via facti, & non habens iuris remedium, fas habet iniurianti de facto reſiſtere, ſecundum qualitatem iniurię, ſcilicet quantum requiritur, & ſufficit cōtra illū, ad ſui tutamentū ab hac via facti. Et in libro de A. P. cōſilio 14. Quod ſi ſit aliquis, qui totā præſidentiā ſuā, & Papalem dignitatem conuertere velit in inſtrumētū nequitix, & deſtructionis alicuius partis Eccleſię in tēporalib⁹, vel ſpiritualib⁹. nec pateat ſufficiēs remediū aliud, niſi ſubbucēdo ſe ab obediētia talis poteſtatis ſeuiētis, & ſeiſa abutētis, & hoc ad tēpus, vel quouſq; Eccleſia, vel conciliūm prouideat, hoc fas erit. Et libro de vnitate Eccleſię conſ. 10. Occurrere poſſunt caſus multi, in quibus pro conſeruacione

pacis publicæ, aut iustæ defensionis, sicut vim vi repellendo liceret à ritè electo in Papā substrahere obedientiā, &c. Et infra, fieret quæ ei obediētiavera, potiùsq; cōtradictio, vel resistentia, licerētque præmissas sentētiās suas qualescūq; nō timere, nec timendas asserere, sed lacerare eas, & in caput suū retorquere. Et in tractatu circa materiam excommunicat. & irregul. consil. decimo. Conterptus clauium etiā non semper inuenitur apud illos, qui ne dum non obediunt sententiis excommun. promulgatis per Papam, vel suos, sed etiā non est iudicanda, esse apud illos, qui per potestātē secularē, aduersus tales prætenfas sententias tueri se procurant: lex enim naturalis dicitur, vt possit vis vi repelli: constat autem quòd tales excommunicationes non debent dici ius, sed vis, & violentia, contra quā habet fas liber vel homo, vel animus se tueri. In isto autore sæpius est tractata & decisa ista propositio, & possunt etiam legi paulopost quæ extāt de vita Spirituali animæ, lectio. tertia, & Trilogus in materia schismatis. Sed præter ipsum etiā Syluest. ver. Papa quartus, allegans Petrum de Palude, demonstrat in multis non obediendum Papæ, sed ei resistendum, sicque malis occurrendum.

Caietanus primo suo opusculo de potestate Papæ, & conciliorum, cap. 27. Sotus Quarto dist. 15. quæst. secunda, articulo secundo. Victorius in repetitio. de potestate Papæ; & concilior. propositio ne 22. Locum Antonij Cordubēsis operæpretium est ipsis verbis formalibus adducere, qui l. quarta, quæstio. decima. distinct. tertia inquit, Vbi Papa potestate abutitur, Episcopi resistere possunt; & si hoc non sufficit, possunt implorare Principes se-
cula-

culares, vt eorum autoritate, & potentia resistent vi, & armis, non per viam iurisdictionis in Papā, sed iure defensionis, & comprehendāt, & puniant executores mādatorum, siue ministros: infra, neq; excōmunicatio, aut alia cēsura à Papa inflicta quicquā valet neq; tenēda, neq; timēda, quia sicut mandatū eius, ita & ipsa sentētia iam notoriē iniusta ex parte causę & ipso facto nulla, neq; tenēda, neq; timenda est. Illud idē docet Cardinalis Turrecremata: leg. secūda c. 106. Et Card. Bellarm. li. 2. de Rom. Pont. cap. 29. cuius verba sunt hæc: Itaq; sicut licet resistere Pōtifici inuadēti corpus, ita licet resistere inuadenti animas, vel turbanti Remp. & multò magis si Ecclesiam destruere niteretur: licet inquam ei resistere non faciendo quod iubet, & impediendo ne exequatur voluntatem suam, &c.

De isto resistēdi modo tractāt Felinus & Decius cap. si quādo de rescrip. Socin. senior, capit. nulli, de Sententiā excommun. Curtius senior, cōsilio decimo. Nauarr. capit. cū cōtingat rem. secūdo. Multi ex doctoribus agūt de modis, quibus Ecclesiastici Papæ censuris iniquis resistere debeāt, vt & abusus Pōtificis in dispēsatione bonorum Ecclesiasticorū: nihilominus hæc minus ad rē faciūt, ad probādum seculares, imprimis Principes in rebus præfertim temporalibus, multò magis posse & debere id agere: si enim in spiritualibus & Ecclesiasticis, quibus Deus solus eos præfecit, si abutantur potestate, licet eis resistere, quāto magis in tēporalibus rebus quas Deus ipsis non commisit? Et si Ecclesiastici, qui plus sunt subiecti, possunt resistere, quātò magis seculares & Principes: Et si multi ex Doctoribus permittūt vt Ecclesiastici implorēt opē Prin-

ad peccatū cōmissū afferāt, quemadmodū si quis illud laudet, vel aliquid inde accipiat vtilitatis: alia ita concomitātur vt sine ipsis nullus sequeretur effectus. Exsecutio sententiæ est pars notabilissima, & talis vt sine sententiam nō habeat vltimam perfectionem; propterea non peccat solū minister, qui exsequitur sententiam iniquam, sed partem habet maximè principalem in peccato: quæ propter diuina inquit sapientia, Secundum iudicem populi, sic & ministri eius, Ecclesiast. 10. & Prouerb. 19. Princeps qui diligit mendacium, omnes ministros habebit impios.

Interdicti exsecutor non solū est is, qui sententiam fert, & eam intimat: sed etiam quilibet Ecclesiasticus, qui illud obseruat. Et sententiam excommunicationis nō solū is exsequitur, qui eam intimat, sed etiam omnis is, qui recedit ab excommunicato, ipsique officia debita denegat, quoniā sententia contra ipsum est pronunciata.

Inde sequitur, quòd, cū hoc interdictum sit nullum, omnes peccent Ecclesiastici, qui illud obseruant: & cū excommunicatio sit nulla, errent omnes ij, qui abstinēt à communione eorum, qui ita iniuste sunt excommunicati, ipsis ea non præstando, quæ ordinariè ipsis citra vitium denegare non possent.

Hæc conclusio est probata & destinata à Nauarro cap. cū contingat, Rem. 2. num. 29. Iniuriam inquit, facit, qui excommunicatum prætendentem suam excommunicationem nullam, vitæ in his, in quibus vitatio est illi præiudicialis, secundū Innocent. & omnes alios in illo cap. solet. Videātur num. 28. & num. 29.

PRinceps, contra quem, eò quòd non receperit mandatum nullum à Præ-
lato spirituali, fulminata est sententia
excommunicationis nulla, & cuius sta-
tus est subiectus Interdicto nullo; potest
vi sibi à Deo concessa, prohibere ob-
seruationem, sibi que possessionem ser-
uare, in qua viget exercitium sanctæ
Catholicæ fidei, & si existimaret cultum
diuinum diminuendum, aut aliquod in-
de oriturum scandalum, erraret id per-
mittendo.

Hoc demonstratur, cōsiderando cui-
uis iure naturali esse permissum hono-
rem suum contra eum, qui de factò i-
psam eo priuare eupit, defendere, & si
sit persona publica, adeò vt infamia non
principaliter in ipsam, sed in commune
sit redundatura, sine peccato defensio-
nem omittere nequit, quemadmodum
probat Caietanus 2.2. qu.73. art.3. & So-
tus in l.de rat.teg. & Nauarrus in Manual.
cap.18.nu.46. & in genere omnes Theo-
logi, Canonistæ & Summistæ.

Ast in grauissimum incideret pericu-
lum, summumque Principi esset dede-
cus,

cus, si videns necessitatem urgere suam
 conseruare libertatem & superiorita-
 tem ipsi à Deo concessam, si mandato
 illi pronunciato nullum non se oppo-
 suisset, & postea executionem Interdi-
 cti fulminati negligendo, demonstraret
 se peccasse non obediendo; & tamen ab
 aliis Principibus suisque subditis parum
 haberetur prudens, parúmque Religio-
 sus; quod dedecus etiam in subditorum
 capita totúmque statum redundaret, ma-
 gnúmque eius gubernationi afferret de-
 trimentum, Nauarr. cap. cùm contingat,
 Rem. 2. num. 22. & 23. suadet priuato, in
 quem fulminatæ erant césuræ, quas ipse
 in publica disputatione demonstraauerat
 esse inualidas, & nullas, ne vlla ratione à
 rebus diuinis, quas non solùm ex debito
 exercere debemus, sed etiam deuotioni-
 bus voluntariis publicis abstineret: ne
 vllus ipsum pro vero haberet excom-
 municato: addens hoc non esse contem-
 nere censuras, sed potiùs legitimas ma-
 gnifacere; non adorando Deum falsum
 pro vero & non confitendo contra pro-
 priam conscientiam, & cum scandalo se
 commisisse peccatum. Quicúmque ipsum
 eo in loco legerit, non solum rationibus

Christiana religione autoritate diuina
 fœdus quoddam inter fideles & Eccle-
 siæ ministros fuit sancitum; nempe vt
 ipsi verbum Dei populo proponerent, &
 Sacramenta administrarent, vt & officia
 Diuina peragerent, & vicissim populus
 ipsis victum suppeditaret necessarium.
 De his loquitur Paulus 1. ad Cor. cap. 9.
 Quis militat suis stipendiis vnquam, quis
 plantat vineam, & de fructu eius non e-
 dit, quis pascit gregem, & de lacte gre-
 gis non manducat? Nunquid secundum
 hominem hæc dico? An & lex hæc non
 dicit? Scriptum est enim in lege Moÿsis;
 Non alligabis os boui trituranti. Quem-
 admodum miles stipendium ipsi debi-
 tum recipit, & ita tenetur pro eo milita-
 re ita Pastor tenetur subministrare pa-
 stum, & vicissim recipit lac; & bos potest
 prohiberi ne frumētum areæ comedat,
 nisi quis eo vtatur.

Si igitur, cū minister altaris, id, quod
 debet, populo ministravit, potest de iure
 suum repetere stipendium, & armis suis
 spiritualibus contra eum, qui ipsi stipen-
 dium denegat, vti; ita quoque vicissim
 populus, quando id quod debet, mini-
 stris suppeditauit, vi suam potest conser-

uare possessionem aduersus eum, qui adimere ipsi volet.

Res minus honesta censebitur, vt Ecclesiastici, cum ipsis non tantum necessaria ad vitam, quæ ipsis Euangelium ad inserviendum populo assignauit, sed centies plus suppetant; sibi ea, quæ ipsis data sunt, retineant, & vicissim id quod debeant, non etiam retribuunt.

Et si quis dicat ipsos contentos esse omnia-relinquere, & abire; ipsi respondebitur cōtractum inter ipsos & populum, non esse precarium, sed obligationem mutuam & perpetuam.

Et quid, si Princeps eos dimittere vellet, reclamaret iure Pontifex, dicendo, bona data esse Ecclesiasticis irreuocabiliter, proinde homines non posse sua authoritate id annullare; eodem iure si discedere velint, Princeps respondere poterit, se nolle, eò quòd ipsi in rebus diuinis sine pœnitentia seruire teneantur.

Ad confirmationem autem huius rei restat alia propositio demonstranda.

PRO-

PROPOSITIO XIX.

Interdictum, est censura noua in Ecclesia, qua si quis non vtatur cum discrimine, destruit Ecclesiam.

Hoc probatur quia nulla fit mentio interdicti, neque quoad vocem, neque quoad significationem, neque in scriptura sacra: neque in quoquam ex Patribus antiquis; neque in collectione canonum Burcardi, neque Iuonis, neque Gratiani, qui scripsit circa annum 1150. Sed post ipsum incipit. Quia primus mentionem facit in decretalibus Alexander 3. in quadam sua Epistola ad Prelatos Anglię Anno 1170.

Quod si quis existimaret capit. miror. II. quæstion. 4. de Interdicto intelligendum; statim per se cognoscet nulla ratione de locali, de quo loquimur intelligi posse: Secundò aliud esse oblatione non recipi, & aliud non interesse diuinis.

Qui autē sunt in historiis versati, non ignorant, Bonifacium Comitem semper Carthagine habitasse, proinde nulla ratione potest inde aliqua colligi conclusio de antiquitate Interdicti localis, quod innocentes concernit.

sa, clausis ianuis, & sine Campanarum pulsu: & in Festis Natiuitatis, Paschuatibus, Pentecostes, & Assumptionis D. Virginis, publicè apertis ianuis & cum campanæ pulsu celebrarentur. c. Alma mater de sen. excom. in 6.

Quales fuerint Interdicti fructus operæpretium est ex ipsis capit. citati, Alma mater, & Extrauag. prouidè, verbis recitare; Quia verò, inquit, ex distinctione huiusmodi statutorum exarescit indeuotio populi, pullulant hæreses, & infinita pericula animarum insurgunt, ac Ecclesiis sine culpa earum debita obsequia subtraherentur.

Verba extrauag. fruct. ait, Tolluntur mortuis, seu minuuntur suffragia, præsertim per oblationem frequentem hostiæ salutaris: adolescentes & paruuli participantes rarius Sacramenta minus inflammantur, & solidantur in fide, fidelium tepescit deuotio, hæreses pullulant, & multiplicantur pericula animarum. Et Glossa in idem capit. Alma mater, ait, post sublatum interdictum in aliquo loco, homines 30. aut 40. annorum, qui nunquam viderant celebrari missam, irrisisse Sacerdotibus qui cele-

brabant. Videamus etiam id, quòd Dominicus Sotus Doctor celebris ait in distinct. 22. quæstion. 3. articul. 1. Immo interdictum, quamuis ex vna parte ad terrorem excommunicatorum conducatur, ex altera tamen in periculum diuini cultus vergit: potissimum si fuerit prolixum, nam tum non solum populus desuetudine frequentandi diuina officia, affectum eorum & sensum amittit, verum etiam & clerus ipse remissior fit, & ignauior ad eadem diuina celebranda, qua vtique ratione, & diuina religio detrimentum patitur, & populus solet in moribus filuescere. Ad euitandam hanc confusionem ad tempus, si non ob causas legitimas, fuit interdictum aliquod Regnum, vel status aliquis; Principes consueuerunt prohibere exercitationem. Quod tamen fecit Respub. Et de hac re multa possent in medium adferri exempla: sed quoniam omnia euenerunt tempore belli, quædam saltem quæ in pace contigerunt addicemus. Anno 1468. Paulus I I. Interdicto subiecit urbem Niuernensem & Parlamentum Parisiense per Arrestum factum 2. Decemb. eiusdem anni,

ni, quæ est in Indice, ordinauit vt diuina seruitia continuarentur, Ecclesiasticosque ad illud sequendum coegit.

Et anno 1488. Innocentius VIII. interdixit Gant. & Biturigib. & Parlamentum pronunciauit Interdictum abusuuum, & mandauit continuationem cultus diuini, vt narrat Renatus Copinus tit. 2. tit. 4. q. a. Omnibus est notum Philippum Bellum Regem Galliarum vsum esse remedio, quo nunc Resp. vtitur, cum ipsius regnum esset interdictum à Bonifacio VIII. & Ludouico XII. & Papa Iulius II. Sed addamus hoc quod magis est, quod Ludouicus Richeomo modernus Prouincialis Iesuitarum in Apologia Regis Galliarum laudat & commendat factum Ludouici XII. illudque cuius Regi imitandum proponit; & affirmat etiam ipsis Gallis eius Regis subditis, si forsan Papa regnum Galliarum vellet oppugnare, idem faciendum.

Res ergo proposita satis iam, quantum ab initio probandum sumpsimus, superque est demonstrata. Quod & facilius probaripotuiſſet ex autoritate Antiquorum patrum: sed quoniam in præſenti

casu videntur Doctores Classici clari-
 rius rem docere, placuit potius res
 à nobis propositas ex autoritate mo-
 dernorum probare: quamvis doctrina
 harum propositionum semper fuerit
 in Ecclesia obseruata, tamen eam
 iudicio Sanctæ matris Ecclesiæ,
 quæ errare non po-
 test, subiici-
 mus.

F I N I S.

ANT 1217680

